

PIEMIŅAS VAINAGS

LATVIJAS
KRITUŠIEM VARONIEM

PIEMINĀS VAINAGS

LATVIJAS KRITUŠIEM VARONIEM

I

Braļu kapu komitejas uzdevuma sastādījis

Alberts Prande

Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis
imantslochmelis@inbox.lv

IZDEVUSI BRĀĻU KAPU KOMITEJA

Rīga, 1926. g.

Šī grāmata veltīta kā piemiņas zīme mūsu kritušiem varoņiem, kuru asinīm izcīnīta tautas neatkarība. Lai arī dzimtenes smiltis segtu kur segdamas mūsu varoņu izdzisušās miesas — viņu gaišais gars vienmēr dzīvos tautas pateicīga atmiņā. Ka neizdziestoša zvaigzne mūžam mirdzēs Latvijas debesis viņu cēlās pašuzupurēšanās piemērs, atgādinādams dzīvām paaudzēm sargāt iegūto brīvību.

VAROŃU DUSAS VIETAS

Pirmo krituso latviešu strelnieku kapu kopīgas Braļu kapos Rīgā, 1915. gada

Braļu kapi Rīgā, 1917. gada ziema

J. Rīksts uzņēmis

Latviešu strelnieku kapi pirms aizberšanas Braļu kapos Rīgā, 1916. gada

Latviešu strelnieku apbedisana Braļu kapos Rīga, 1916. gadā

J. Rieksta uzņēmums

Nacionālas armijas kritušo karavīru apbedīšana Brāļu kapos Rīgā, 1919. gada

Nacionālas armijas kritušo karavīru kapu aizbersana 1919. gada

Rīksta uzņemumi

Nacionālās armijas kritušo karavīru izvadīšana uz pēdējo dušu Brāļu kapos Rīgā, 1919. gadā

Nacionālās armijas kritušo karavīru izvadīšana uz pēdējo dušu Latgalē, 1919. gadā

Pirmā krituša partizāņa izvadīšana uz pēdējo dūsu Angskurzeme, 1919. gada

1. Zedīšana uzņemums

Skats uz Brāļu kapiem Rīgā, 1924. gada vasarā

Latviešu strēlnieki apmekle Braļu kapus Rīgā, revolūcijas sākuma 1917. gadā

Latviešu strēlnieku svētku gājieni uz Braļu kapiem Rīgā, 1925. gadā

J. Rīksta uzg.

Sabiedrisko organizāciju gājieni uz Brāļu kapiem Rīgā, 1924. gada

Nacionālās armijas karavīri apmeklē Brāļu kapus Rīgā, 1924. gada. Skats ozolu gatve

J. Rieksta uzņēmums

Braļu kapu noslēgums liepu gatvā 1925. gada vasarā

Viena no ejām Braļu kapos Rīgā, 1925. gada vasarā

1916. gada decembrā kaujas krituso latviešu strelnieku Braļu kapi pie Lozmeteju kalna.
Tagad šī vieta Jelgavas sabiedriskas organizācijas uzcelušas piemiņas zīmi

Braļu kapu kopīgas Lozmeteju kalna

Brāļu kapi pie Ķekavas Kuģu majam. Tagad Brāļu kapu komiteja seit uzcelusi piemiņas zīmi

Brāļu kapi pie Cēnes mezsarga mājam. Lozmeteju kalna apkārtnē. Tagad Brāļu kapu komiteja seit uzcelusi piemiņas zīmi

J. Rieksta uzņēmums

Brāļu kapi Klāņu kalna pie Ķekavas

Vientuļs kaps pie Katrīpmuižas

Brāļu kapi Krustpili

Brāļu kapi pie Jaunās muižas Ķekavas apkārtnē

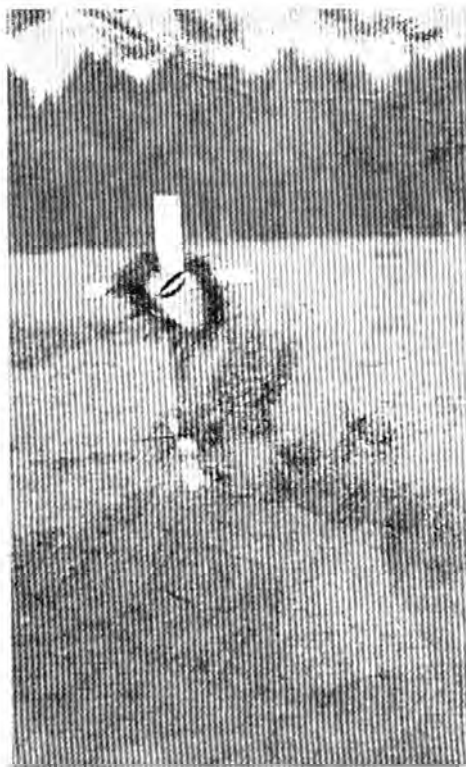
J. Rieksta uzņēmums

Braļu kapi Daugavpilī

Braļu kapi Valmierā ar 1925. gada uzcelto piemiņas zīmi

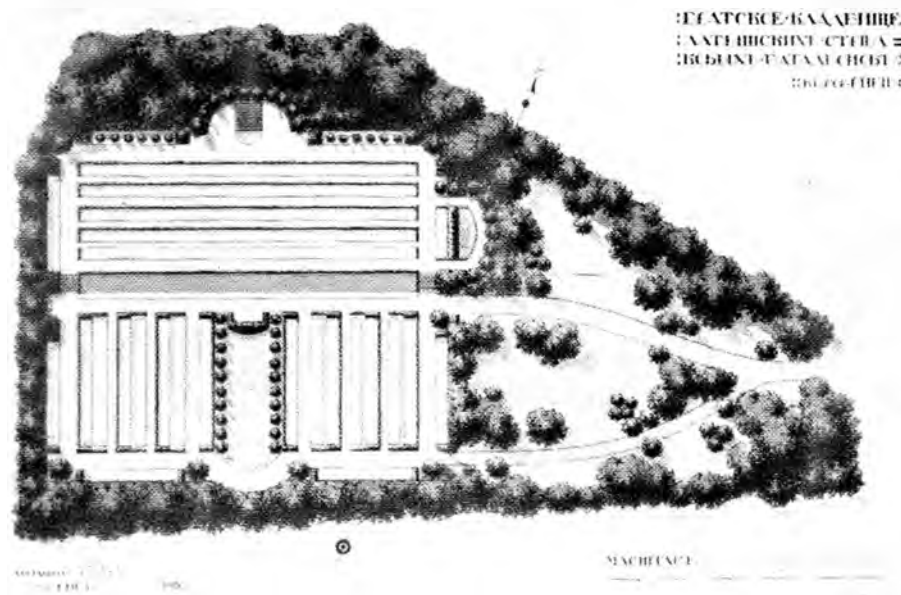

Pirma Latvijas bataljona strelnieka kaps Sibīrijā, pie Makusino piestātnes

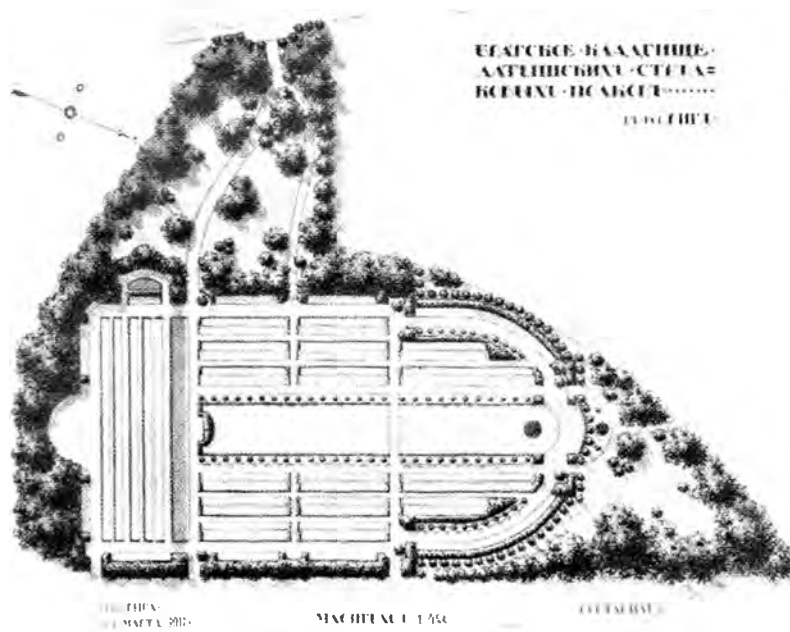

Goda sardze pie Svetas nguns Brāļu kapos Rīgā. Strēlnieku svētkos, 1919. gada

BRĀĻU KAPU, PIEMINEKĻU UN KAPU ZĪMJU UZBŪVES

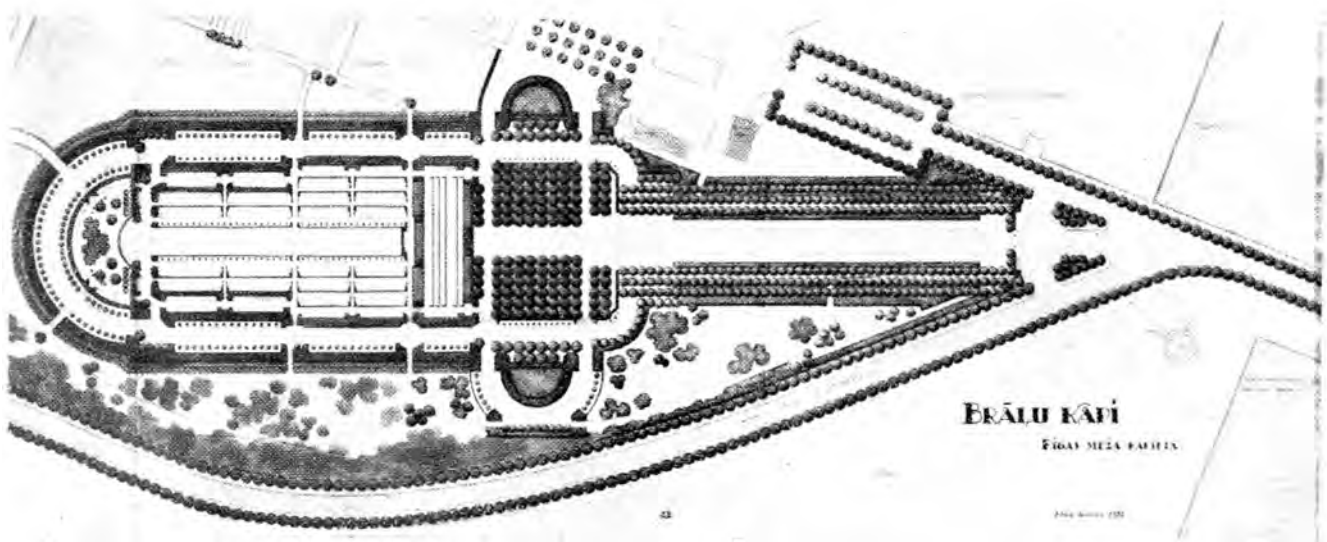

Brāļu kapu plāns 1916. gadā. Sastādījis A. Zeidaks

Brāļu kapu plāns 1917. gadā. Sastādījis A. Zeidaks

K. Līnora uzņēmums

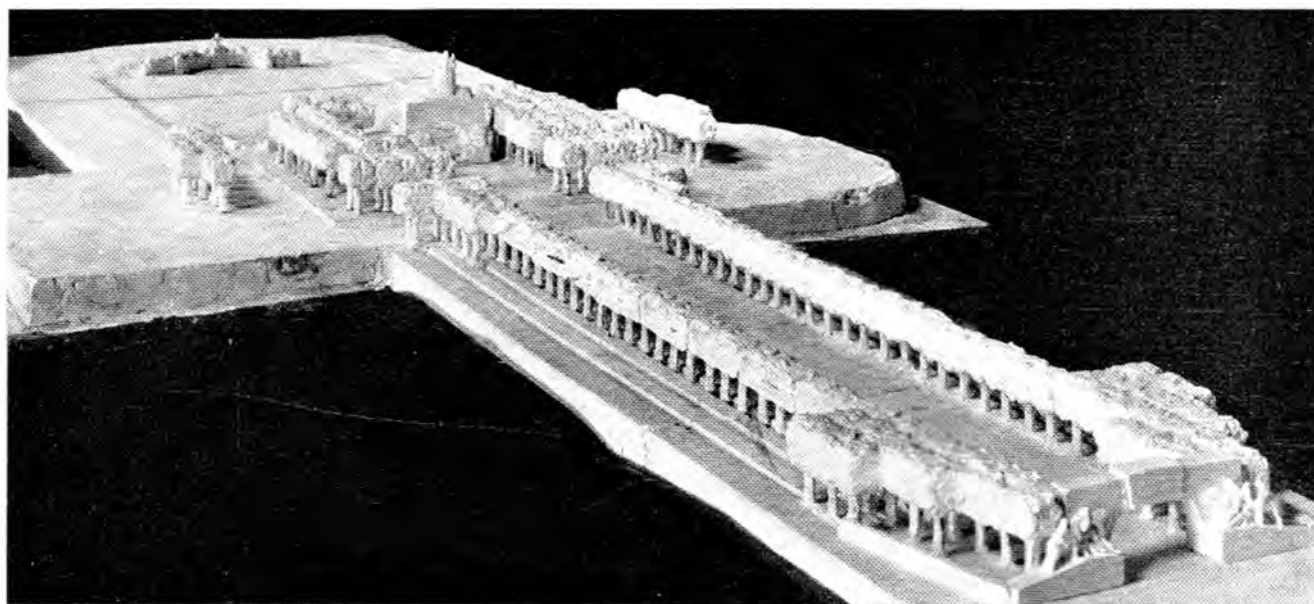
Braļu kapu plans 1922. gada. Sastādījis A. Zeidaks

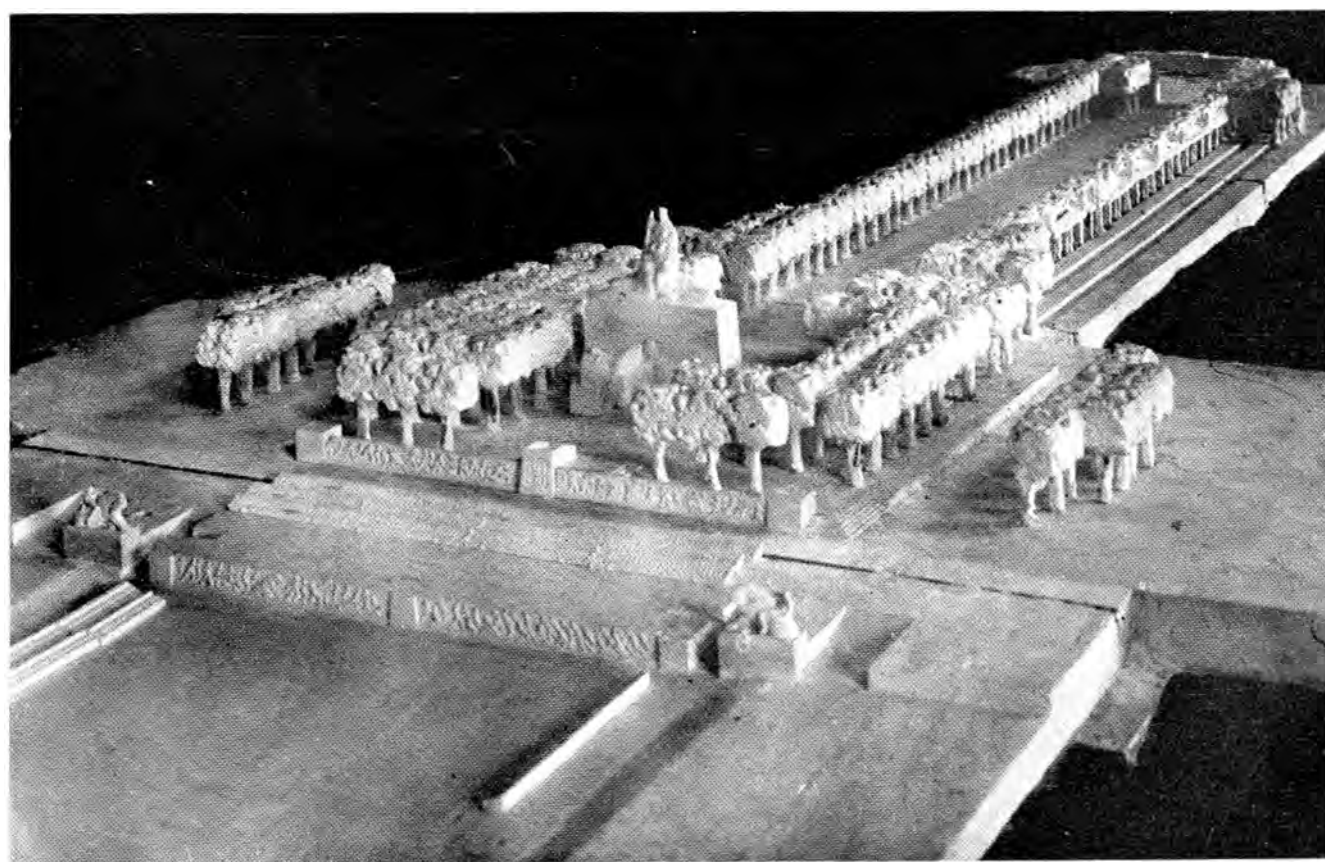
Braļu kapu uzbūves pamatakmēģa likšanas moments 1924. gada 18. novembrī

/ P. K. 30-10-10000

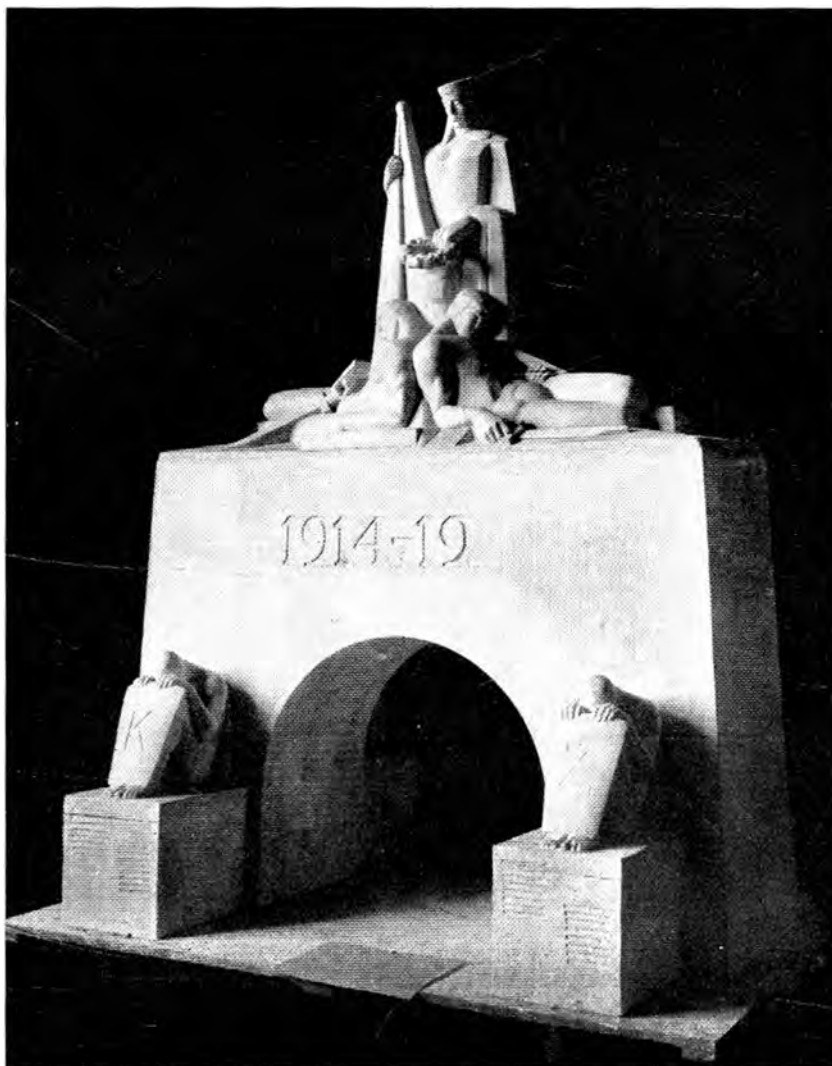
Sacensībā izraudzītais celšanai Kārļa Zales mets Brāļu kapu pieminekļa projektam

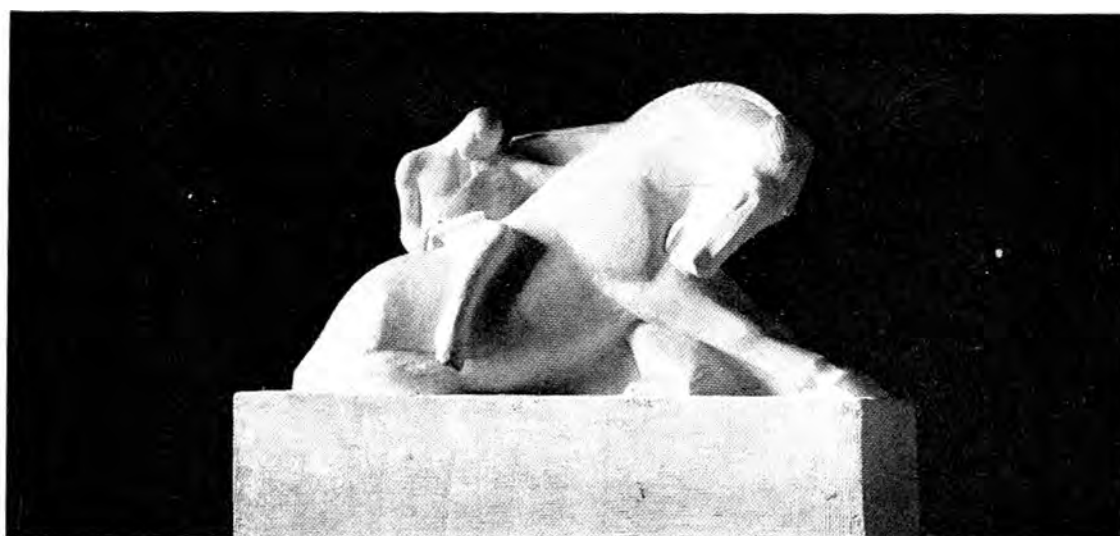
Vispārējs situācijas plans
Skats uz ieeju, liepu gatvi, ozolu birzi (vidū) un kritušo varoņu dusas vietu

Skats no kritušo varoņu dusas vietas uz akmens setas cilni, tribīni, pieminekli un ieeju

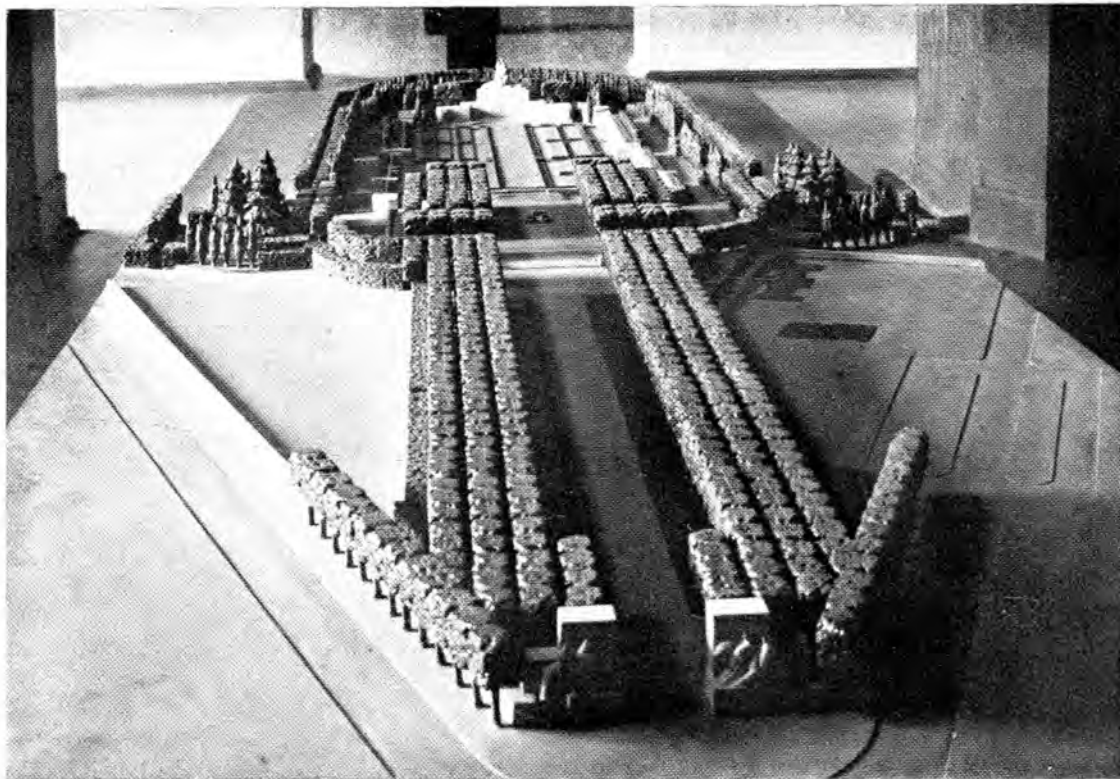
Kārļa Zāles - Piemineklis ozolu birzes laukumā vidū
(pēc meta pieminekļa projektam)

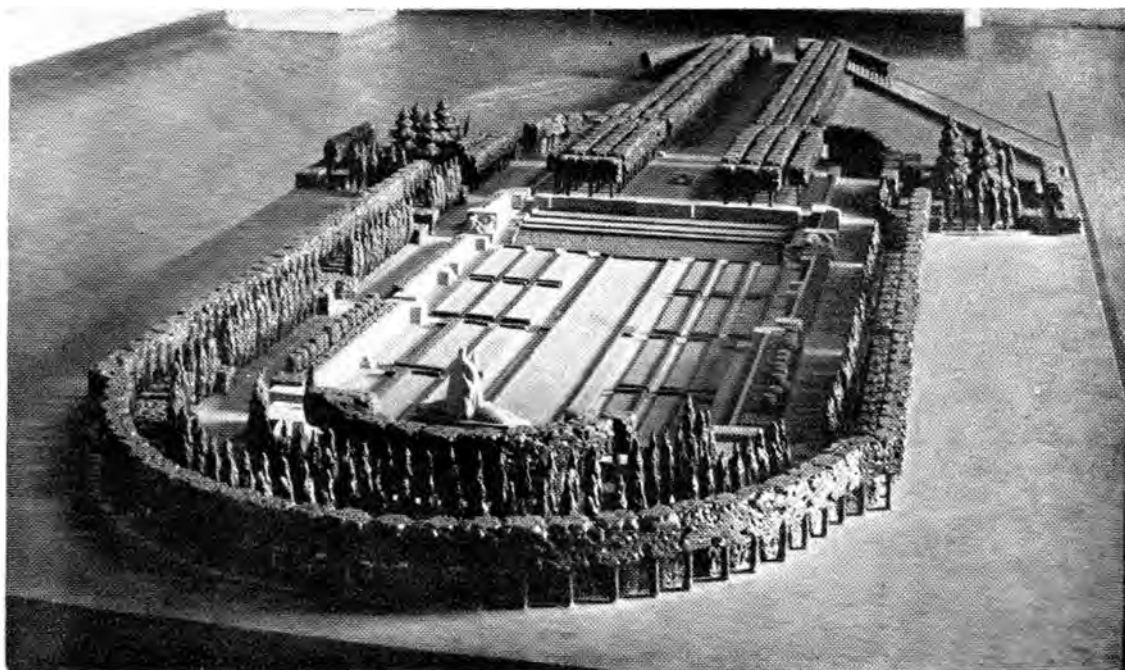
Kārļa Zāles - Ievainotais jaunieks (pēc meta pieminekļa projektam)

Klīva uzpūmums

Karļa Zales pieminekļa projekts

Vispārējs situācijas plāns. Skats uz ieeju, liepu gatvi, ozolu birzi, varoņu dūsmas vietu un kapu nosleguma daļu līdz ar Latvijas tēlu un viņas izcīnītajiem

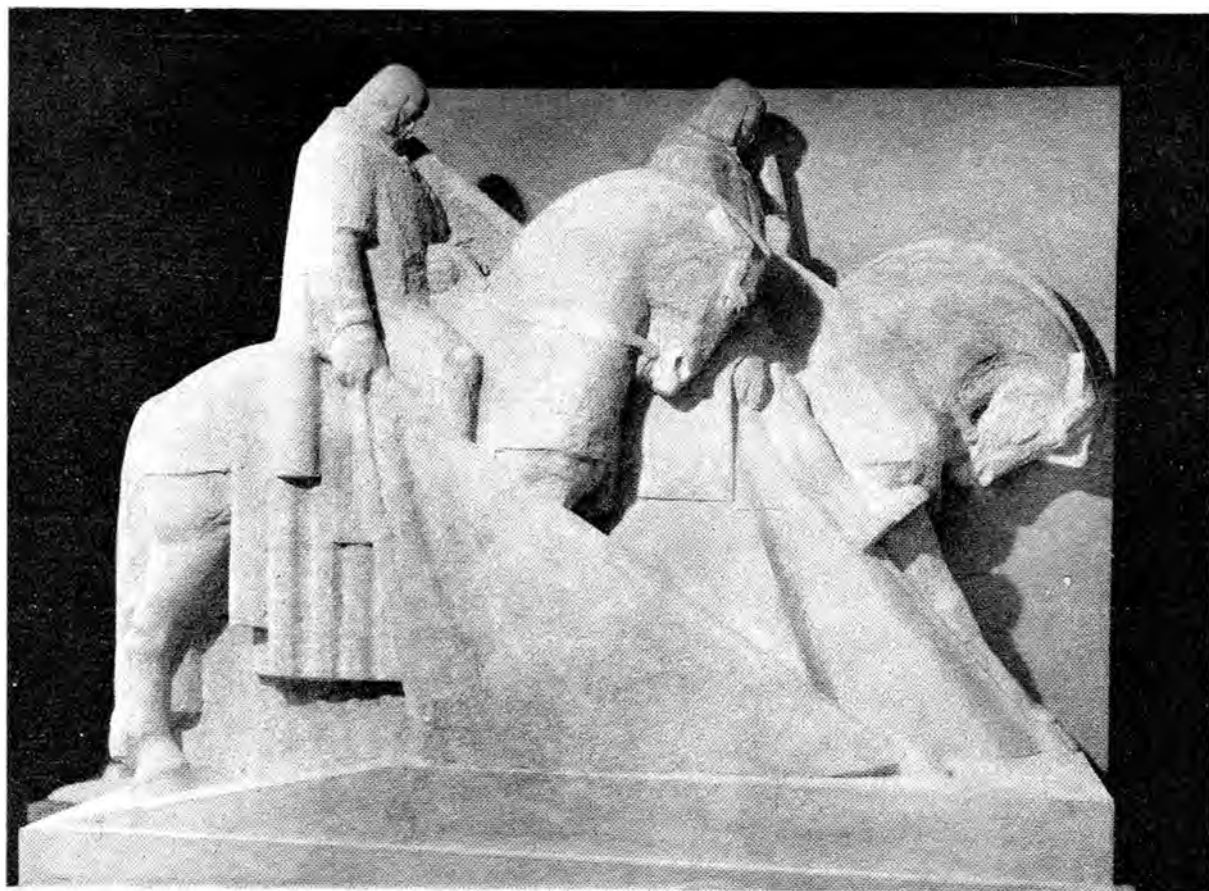

Vispārējs skats no pretējās puses

J. Rieksta (1924)

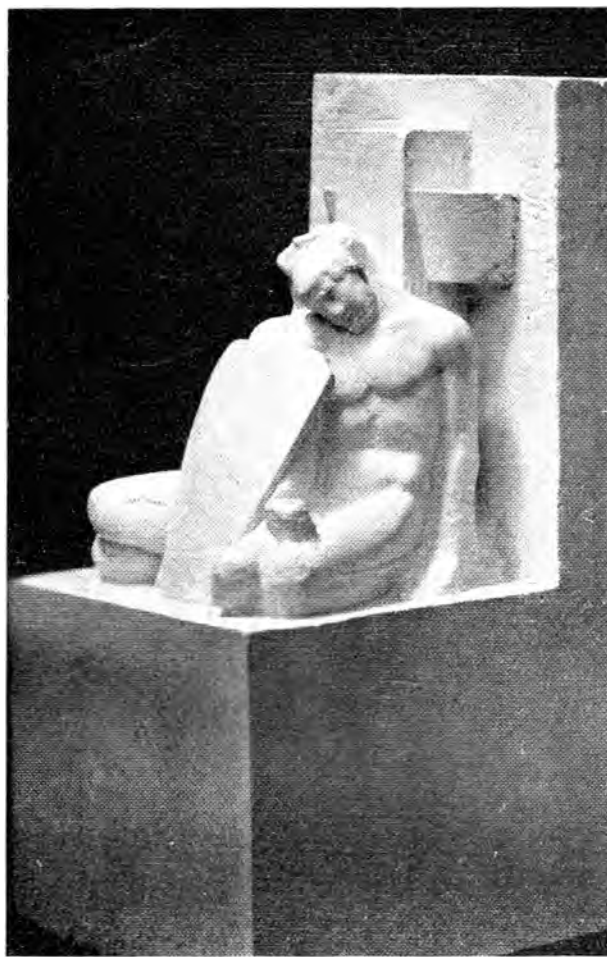
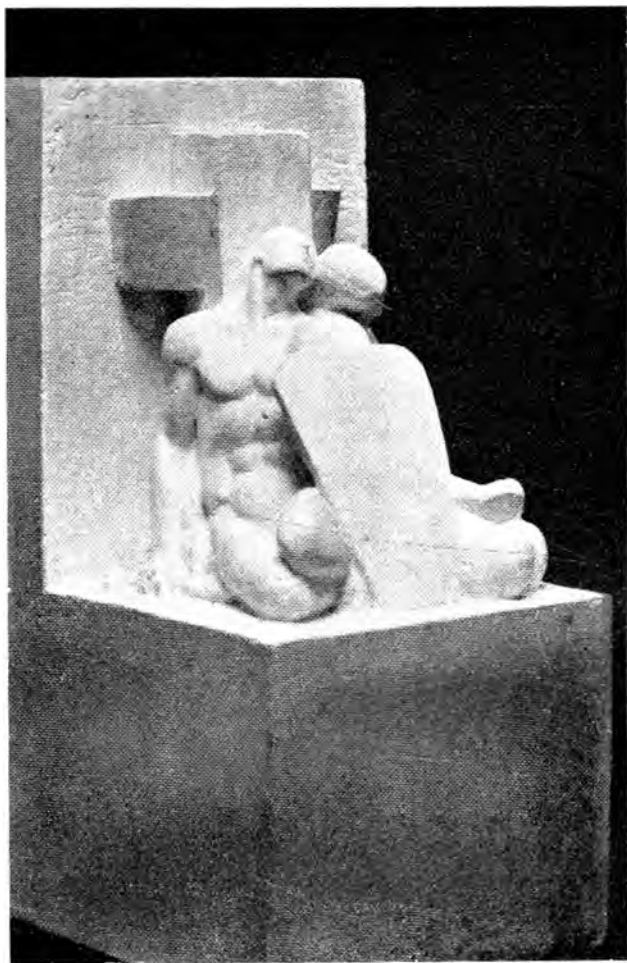

Koka mets Braļu kapu vārtiem pēc K. Zāles projekta 1924. gada

Karļa Zāles -- Jatnieku varoņu grupa

K. Pāls

Karlis Zāle — Kritusie brāļi

K. Poles

Piezīme pie Karļa Zāles projekta Brāļu kapu izbūvei

Tautas svētnīcas izbūvē K. Zāle tiecas noteiktā telpas veidojumā apvienot monumentalās telniecības un celtniecības formas, saistot kā vienas tā otras ar Brāļu kapu apstādījumiem. To rada gan meti atsevišķām grupām, gan vispārējais situācijas plāns.

Kapu sākumā, ka ievadījums liepu gatvē, abās pusēs paredzētas senlatvju kareivju grupas. Jātnieku varoņu tēli apstājušies noliektām galvām, šķēpiem un karogiem, robežā, kas šķir no ārpasaules tautas brīvības cīnītāju atdusas vietu.

Bijīgu nojautu izlei masīvās formās veidotie cīņas spēka pilnie zirgi... Ozolu birzes, turpinot liepu gatvi, apņem paaugstināto vidus daļu, kurā degs nedziestošā uguns. Cilpu joslās, kuras apņem paaugstināto vidus daļu, paredzēts attēlot epizodes

no pasaules kara un cīņām par musu patstāvību... Abos sānos tūda! aiz terases sienas luzuma, kapu beigu daļu ievadījumā, atradīsies krituša jātnieka tēli. Spēcīgā kustību ritumā te notēloti mirstošais jātnieks un viņa uzticamais cīņas biedrs, kurš saņēmis zudošos spēkus, vēl pēdējo reizi mēģina saslieties stāvus.

Šajā pašā kapu daļā, izceloties uz apstādījuma zaļā fona, paredzēta kritušo brāļu grupa. Viņa notēloti atbalstot plecu pie pleca jaunekļi — cīnītāji, kurus kopējs liktenis saista arī nāvē...

Kapu beigās, pāri balto krustu rindām, apstādījumiem, uz paaugstinājuma paceļas, ka visas izbūves svinīgs gala akords, monumentlais mātes — Latvijas tēls, vainagojot pie viņas kajām gulošos delus-cīnītājus. Labā rokā sievietē tur izcīnīto valsts karogu, kurš apsedz kritušo miesas.

J. S.

Vispārējs skats uz Brāļu kapiem 1918. gada

J. Bērziņš (25. jūlijs)

Vispārējs skats uz celamo valni apkārt Brāļu kapiem 1926. gada pavasarī

J. Bērziņš (25. jūlijs)

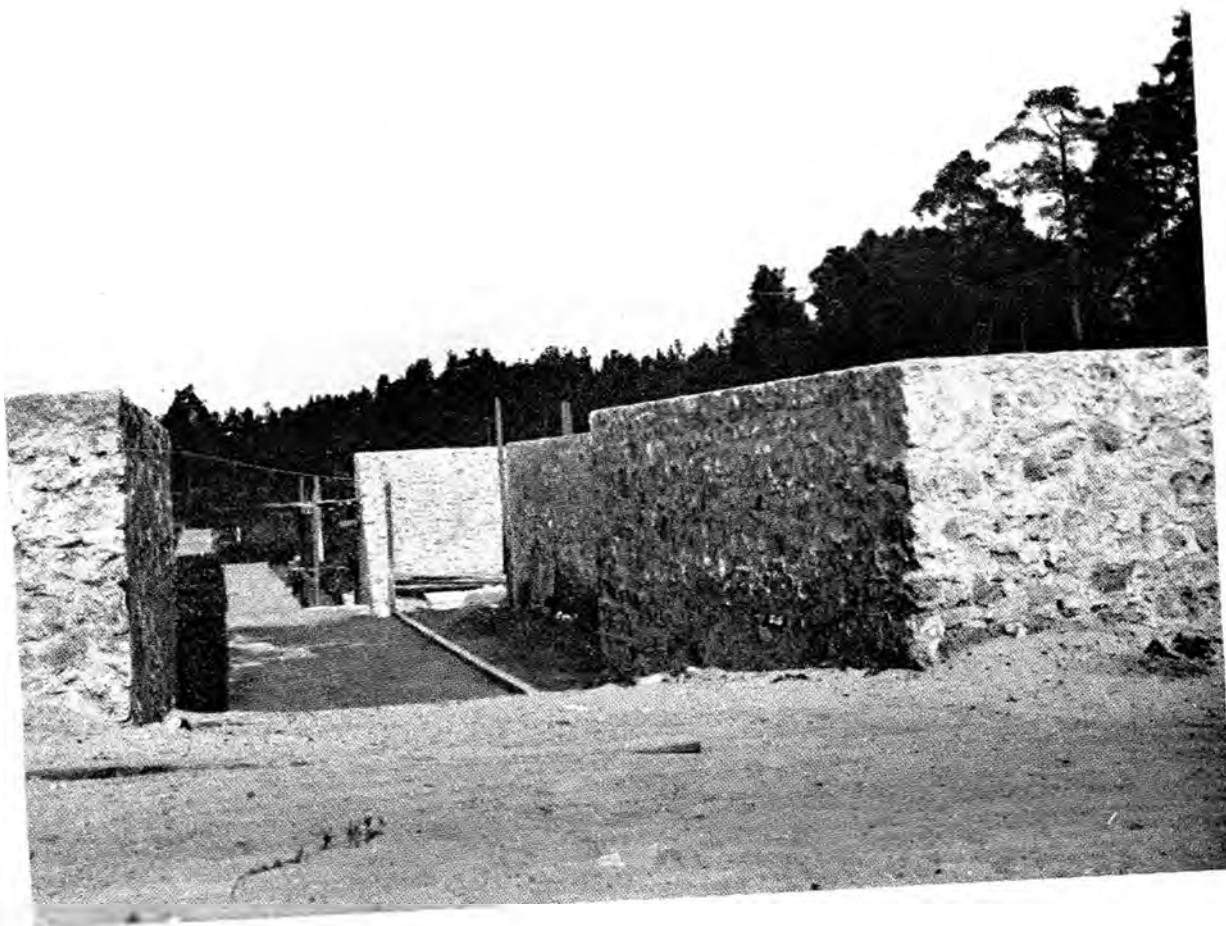

Vispārējs skats uz Braļu kapiem 1927. gada rudenī

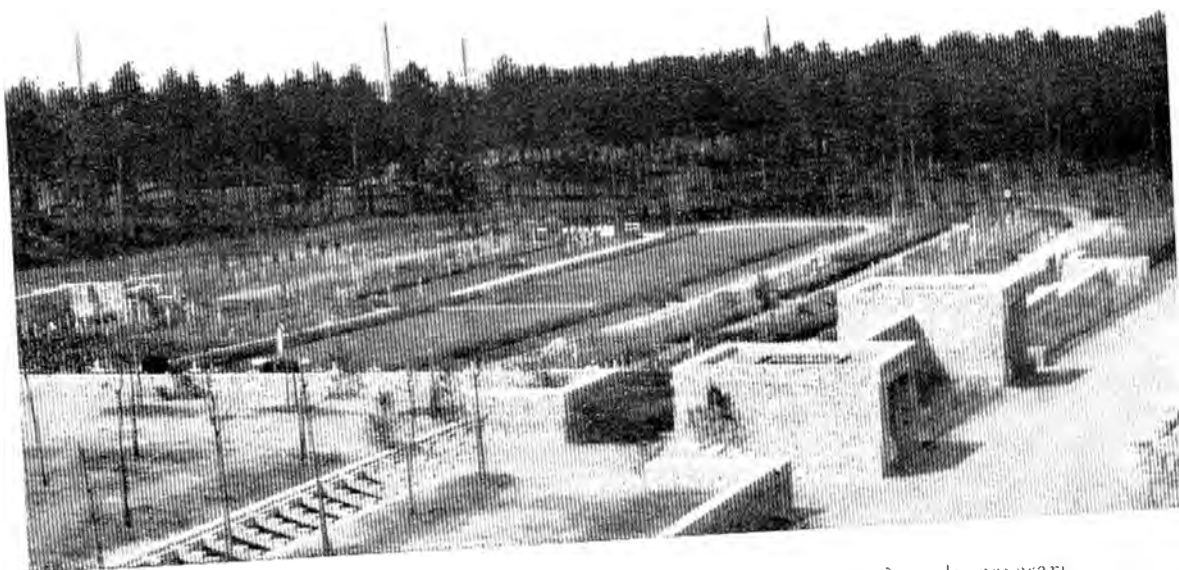

Skats no tas pašas vietas uz Braļu kapiem un daļu no apkārtnē valņa 1926. gada pavasarī

Klāvs uzņemums

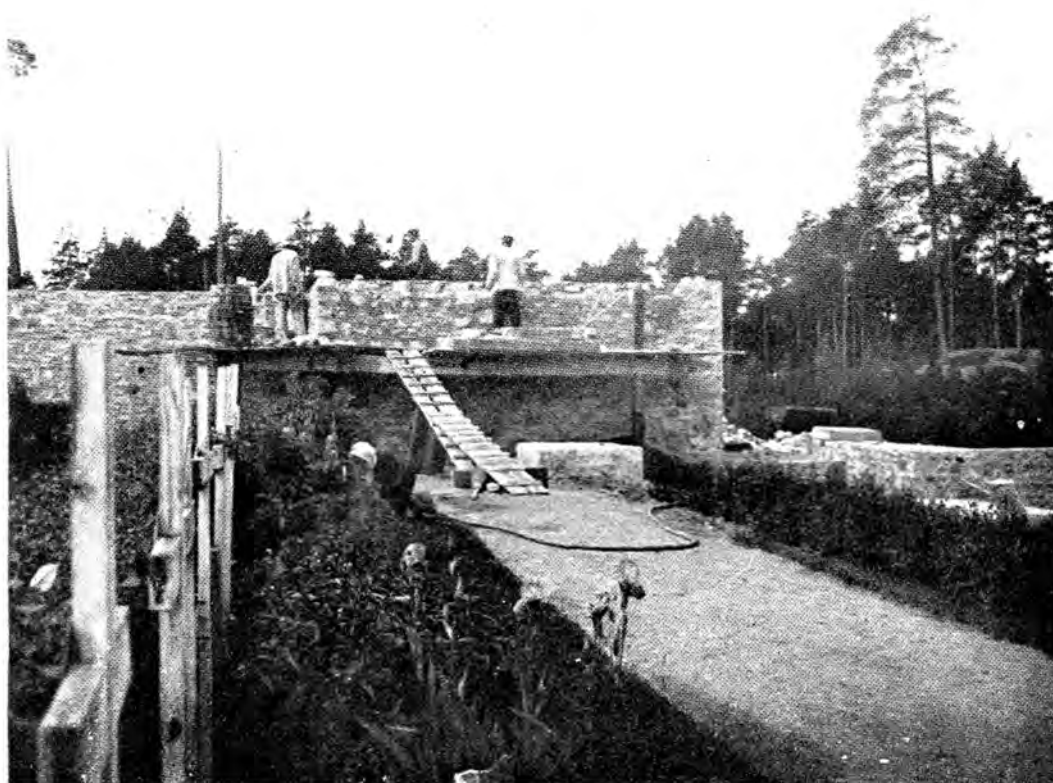
Viena no ejām gar apkārtejo Braļu kapu valni

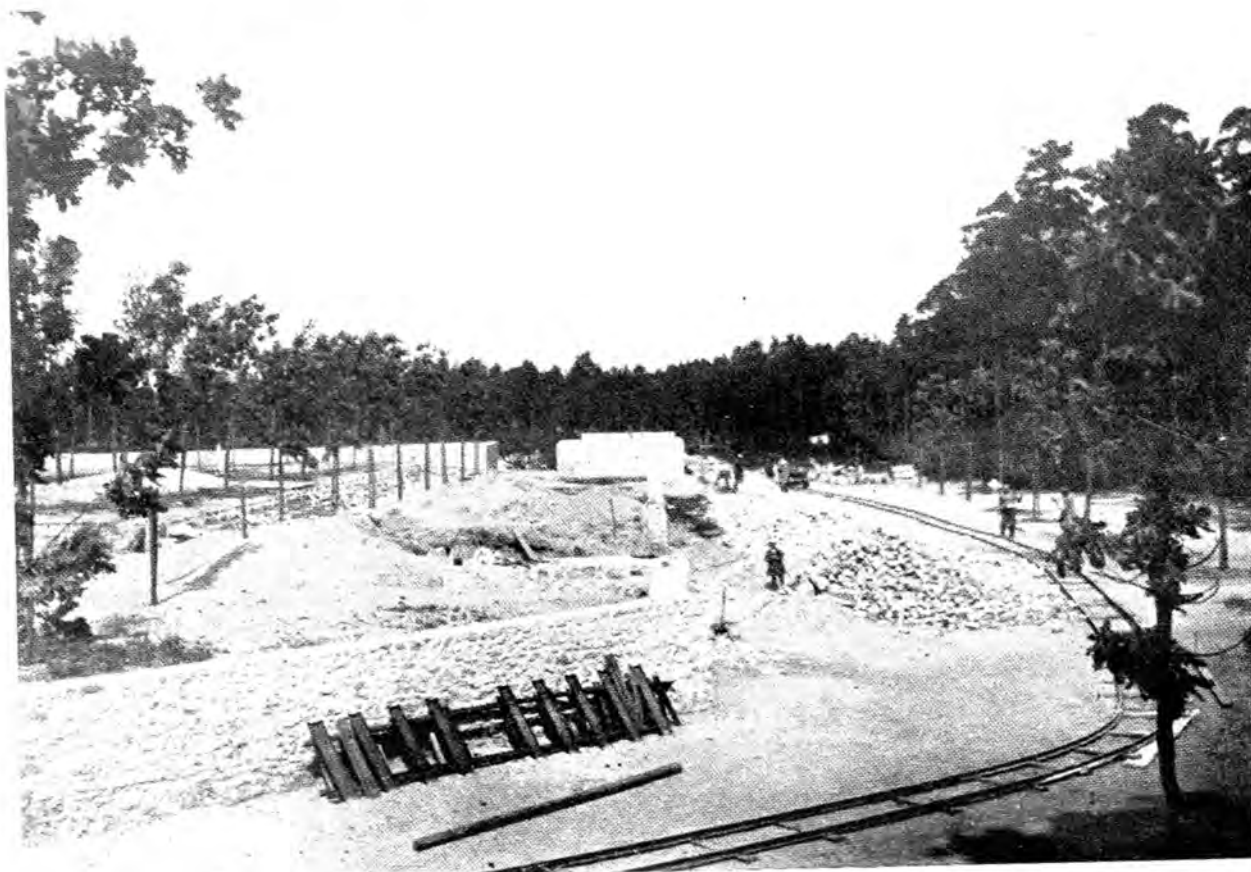
Fragmentars skats uz cēlamo valni apkārt Braļu kapiem 1926. gada pavasarī

Brāļu kapu apkārtēja valņa celšanas darbi

Brāļu kapu apkārtēja valņa celšanas darbi 1925. gada vasarā

Skats uz daļu no ceļama Brāļu kapu apkartēja valņa

Brāļu kapu apkartejā valņa celšanas darbi

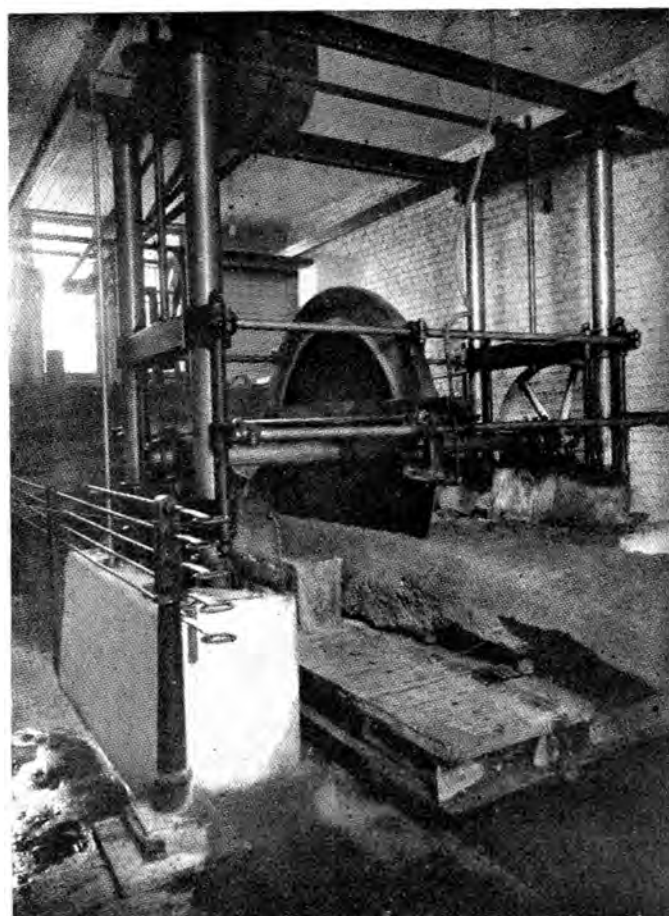

Braļu kapu komitejas sūnakmeņu lauztuves Allažu pagastā, pie Pullenu pusmūizas.
Akmeneņi iekrausama smagajos automobiļos

Nogādātie sūnakmeņi Rīgā. Braļu kapu komitejas darbnīcās Ķisezers ielā

J. Rā, sst. uzņēmums

Akmeņu zāģējama mašīna Brāļu kapu komitejas darbnīcā

Sazaģētas smākmieņu plaksnes

Broks - uzņemumi

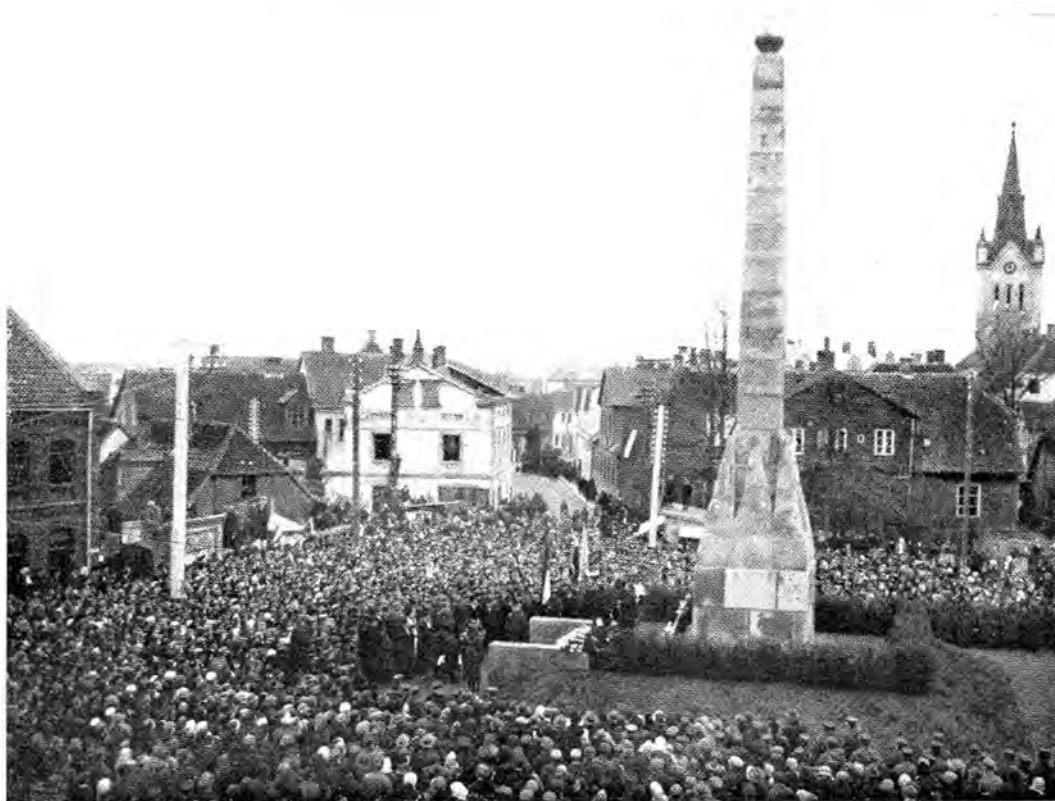
Pieminekļi un kapu zīmes kritušiem varoņiem province

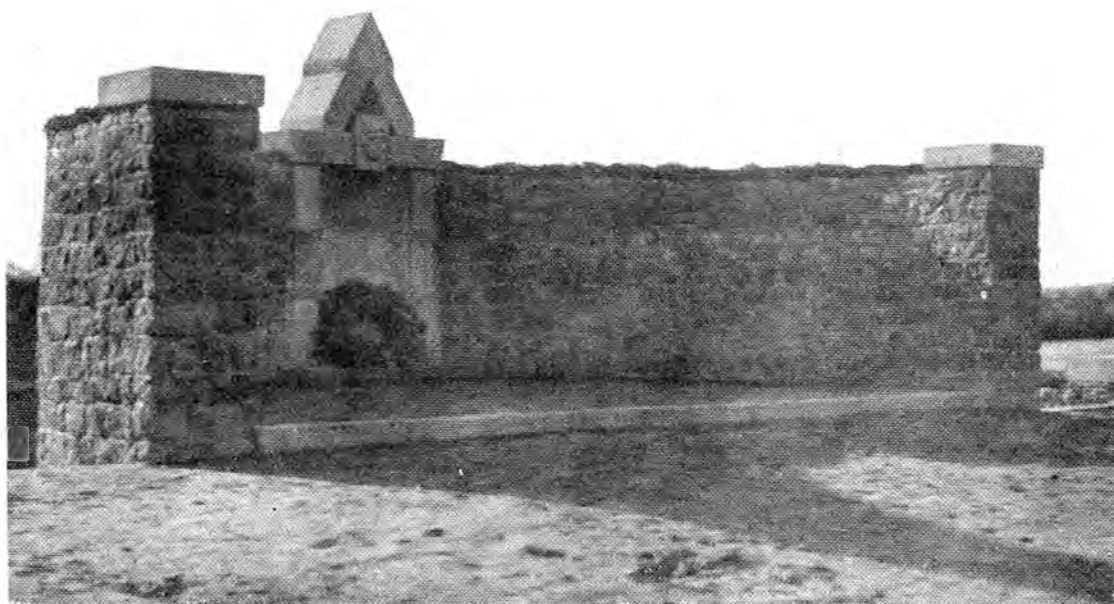
Piemineklis Naves salā. Pēc arch. prof. E. Laubes projekta

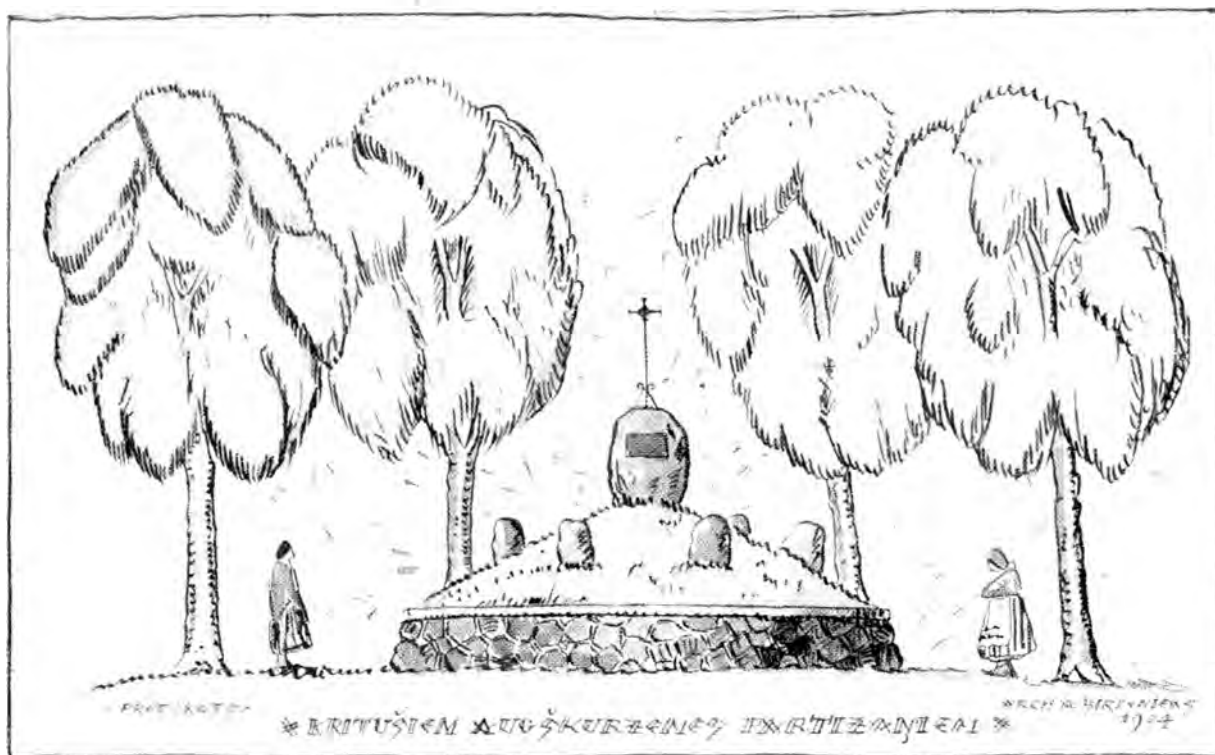
Piemineklis Limbazos. Pēc arch. P. Kundziņa projekta

Piemineklis Cēsis. Pēc arch. P. Kundziņa projekta

Piemineklis Krustpilī. Pēc arch. A. Birzenieša projekta

Piemīņas zīme Asarē (Augškurzemē). Pēc arch. A. Birzenicka projekta

Piemineklis Valkā. J. Meldera granīts

Piemīņas zīme Skrundas meža pie Aritēm, kur kritis Latvijas armijas dienvidgrupas
virspavēlnieks O. Kalpaks

Piemīņas zīme Ķekavā pie Kugu mājām

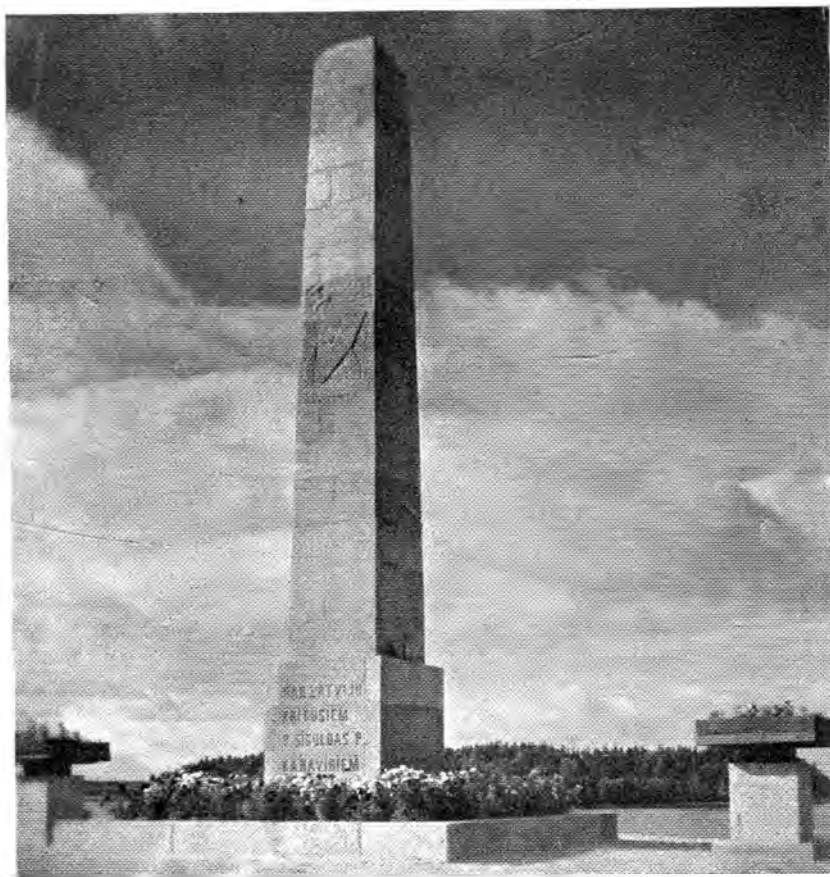

Piemīņas zīme Jelgavā

Piemīņas zīme Līvīdžu ielā. Atklāšanas moments

Riekstu nenūmums

Piemīņas zīme Mūksnē

Piemīņas zīme Braļu kapos Ķemerās

PA AGRĀKĀM KAUJU VIETĀM

Lozmetēju kalns 1917. gadā

Lozmetēju kalnā 1924. gadā

Tīreļa purva 1917. gadā

J. Rieksts uzņemums

Ložmeņģu kalnā 1917. gadā

Naves sala. 1922. gada

Naves sala. 1922. gada

„K”a” uzvairu”

Skats pie Līvaku tilts Rīgā, 1919. gadā

Ierakumi Maršala ielā Rīgā, 1919. gadā

„Līvā” uzņemumi

Ierakumi pie izejas uz Labekas tilta Rīga, 1919. gada 11. novembrī

Ierakumi gar Daugavmalu Rīga, 1919. gada

„Krievu” uzņemumi

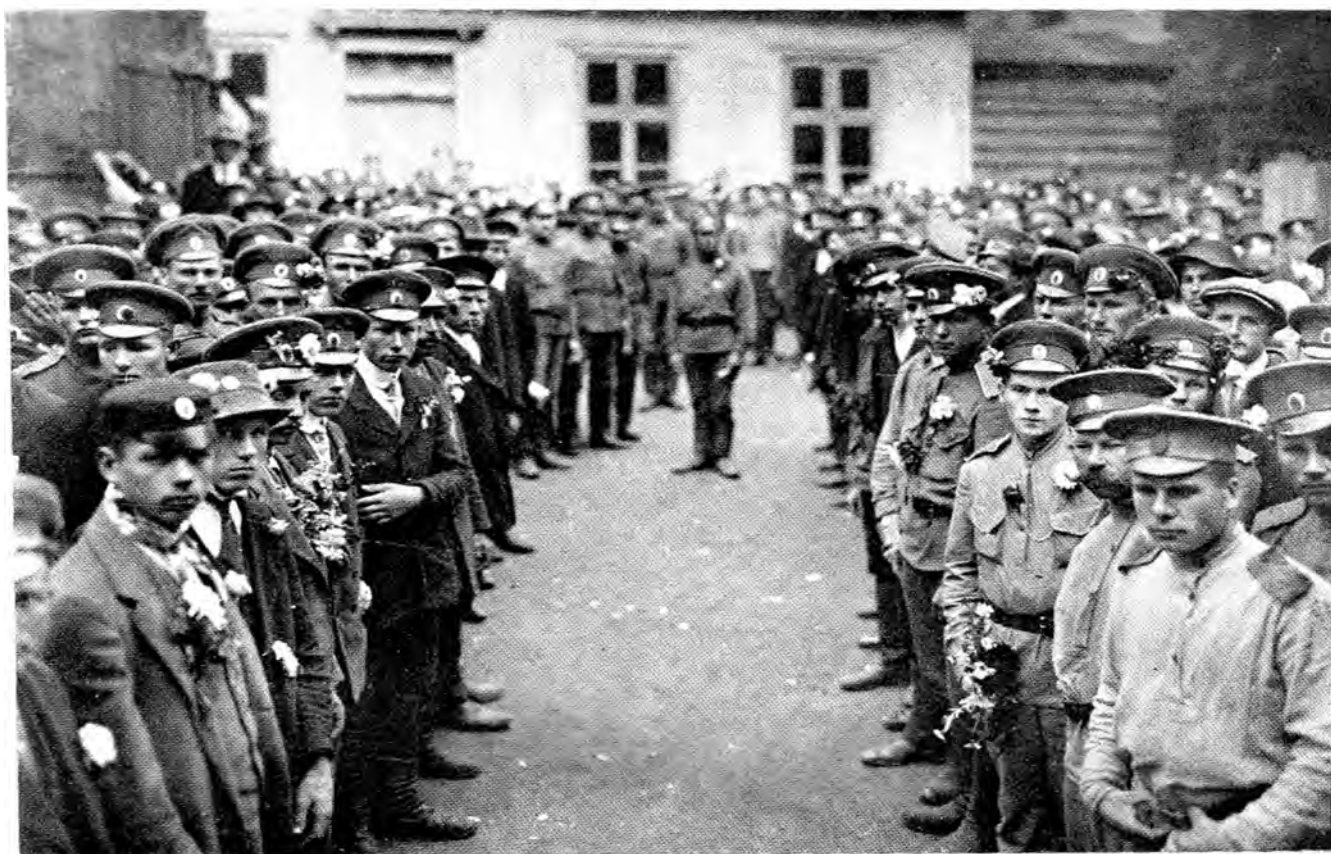
Libekas tilts Rīgā, 1919. gada 11. novembrī

Bermontiešu pamestas lielgabalu granātu kastes uz Jelgavas sosejas Rīgā, 1919. gada 11. novembrī

Krievu izdevums

NO KARAVIRU DZIVES

Latviešu strēlnieku pieteikšanās punkta 1915. gadā

Latviešu strēlnieku izvadīšana no Rīgas uz Daugavpili, 1915. gadā

J. Riekstis 1925

Rezervisti pēc iesaukšanas ceļā uz dzelzceļa staciju, 1919. gada

„Krievu armija”

Latvijas Ziemeļlāņos brīvprātīgie 1919. gada pavasarī

„Latvijas armija”

Zaļās armijas karavīru grupa

Zaļās armijas pasdarītie ieroci

Atsevišķā (studentu) rota pie Ventas krastiem 1919. gadā

Atsevišķā (studentu) rota pie Ventas krastiem 1919. gada

J. Lācis ir uzņemtais

Atsevišķās (studentu) rotas pārvietosanas uz jaunām pozīcijām Ventas plūdu laikā, 1919. g.
J. Lauvas uzņēmums

Ievainoto gūstekņu transports Bolderajā 1919. gadā

„Kribo” uzņēmums

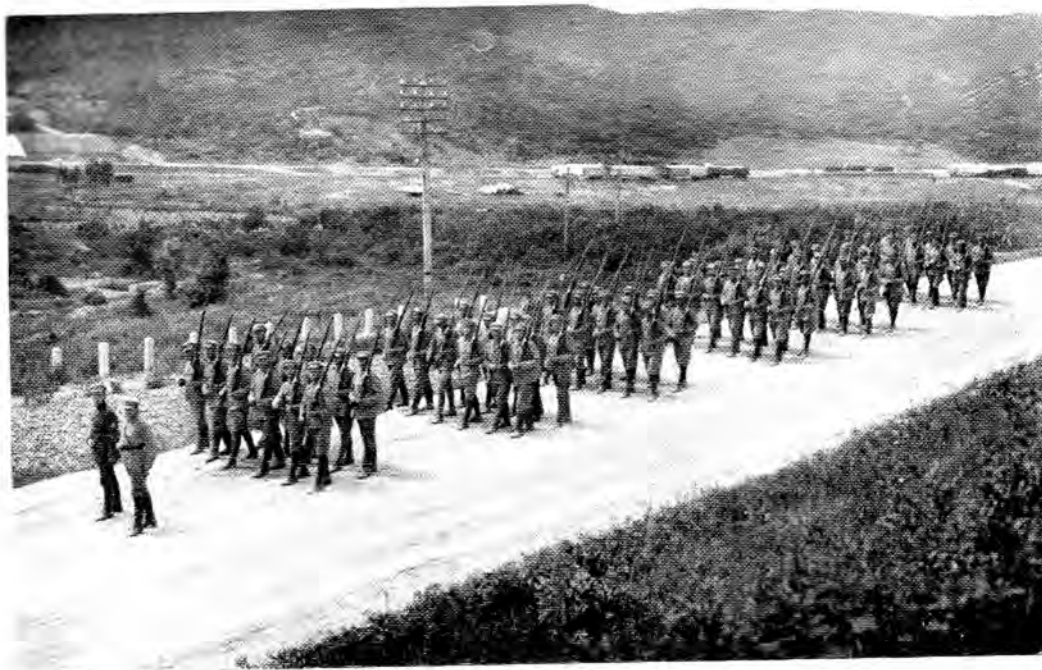

Latgales divīzijas stabs Daugavgrīvas cietoksni Bermonta uzbrukuma laikā

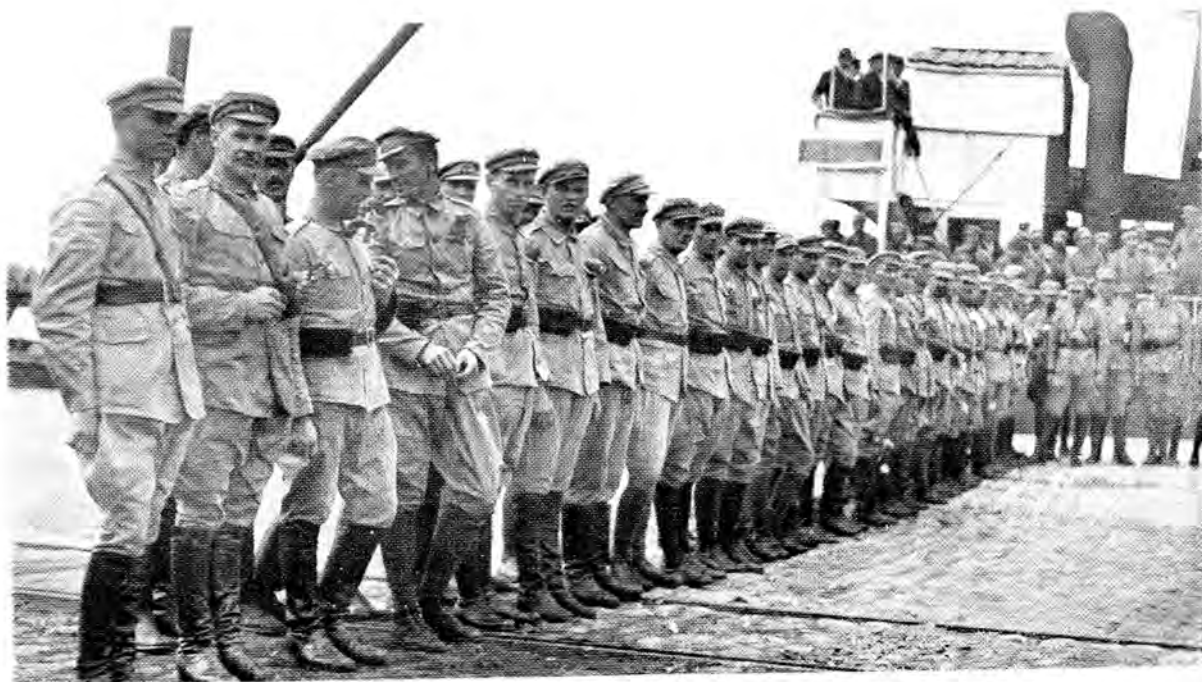

Pirmie iegājēji Pardaugavā pēc Bermonta izdzīšanas 1919. gada 11. novembrī

Latvian War Museum

Imantas pulks Vladivostokas cietoksmī, 1919. gada vasara

Imantas pulka atgriešanās Latvijā. Karavīru grupēšanās nokaujot no kuģa Rīga, 1920. gada

M. J. piņķa uzņēmums

Latvijas armijas ziemeļu grupas ienākšana Rīgā, 1919. gada jūlijā

Karaskola ierakumos pie dzelztilta Rīgā, 1919. gada oktobrī

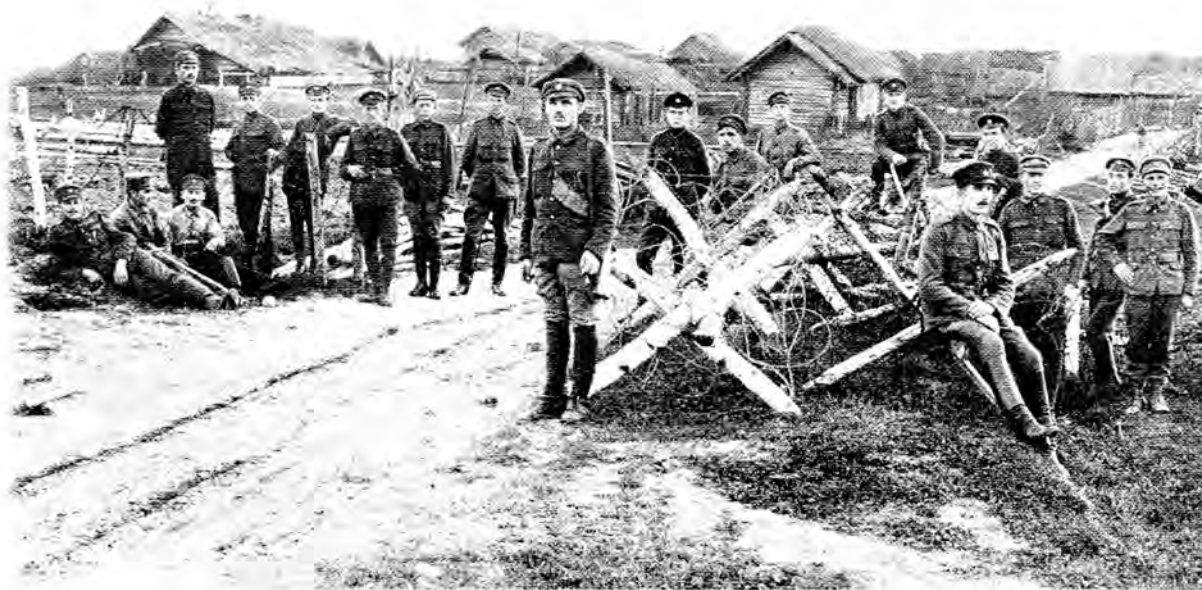
M. Lapiņa uzņēmums

Pretlielinieku fronte Latgalē, 1919. gadā

Pretlielinieku fronte Latgalē, 1919. gadā

Atputas brīdis Latgales sadza, 1910. gada

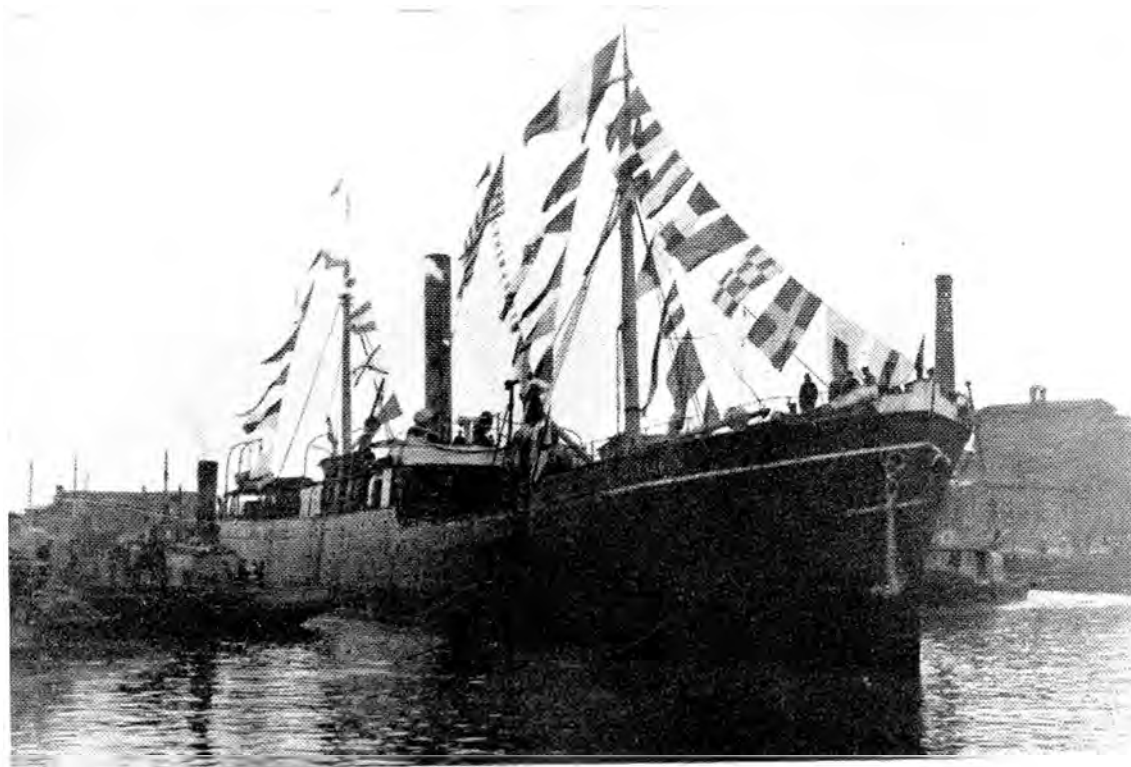
Latgales divizionā komandieris un staba priekšnieks ceļā uz priekšējām pozīcijām 1920. gada aprīlī
Klīva uzņemums

DAŽI MOMENTI NO LATVIJAS VALSTS
NODIBINĀŠANĀS LAIKIEM

Διαθέσιμα εργαλεία:

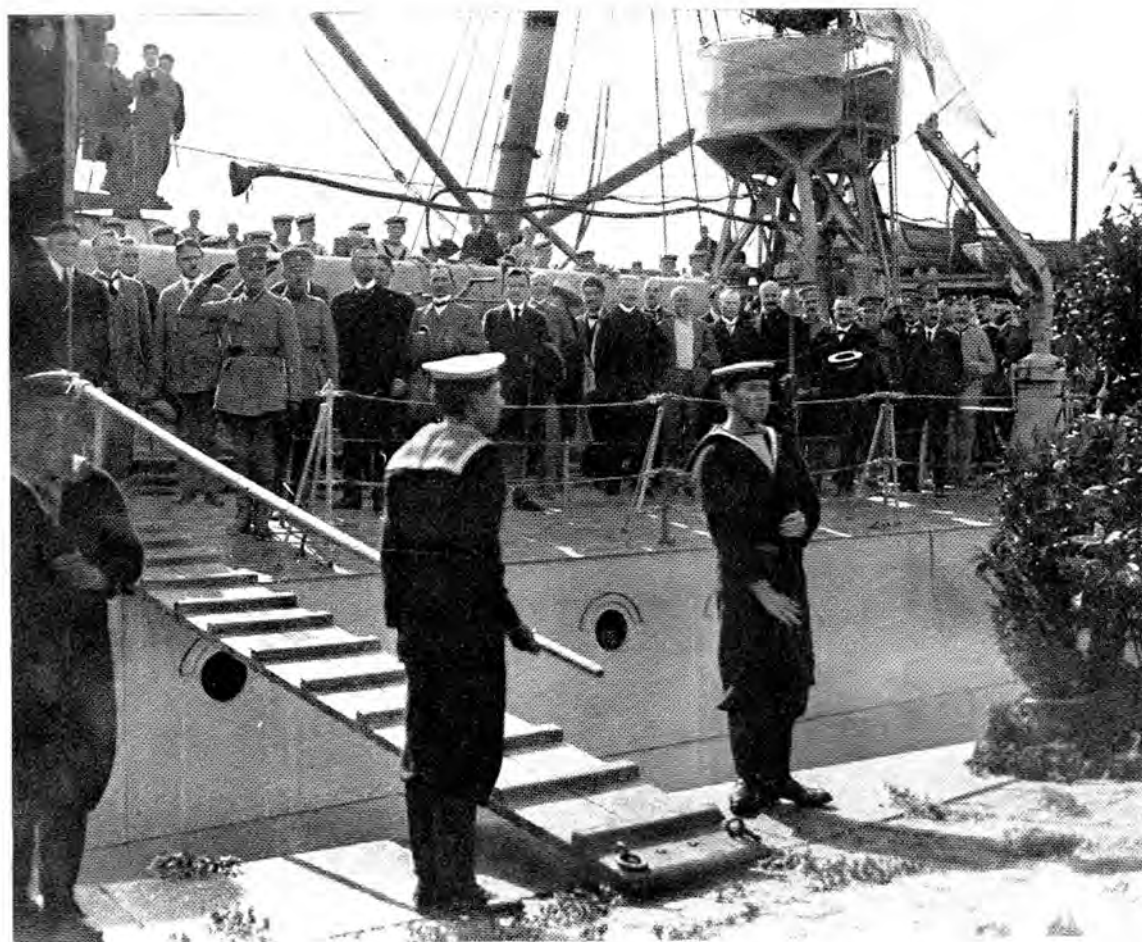
M. Lapierre est

Kuģis «Saratova» uz kura atradās Latvijas Pagaidu valdība Liepājas osta, 1919. gada

Pagaidu valdība nokapj no «Saratovas» Liepājā, 1919. gadā J. Bokuma uzņēmumi

Pagaidu valdība atgriežas uz "Saratovas" Rīgā, 1910. gada 8. jūlijā

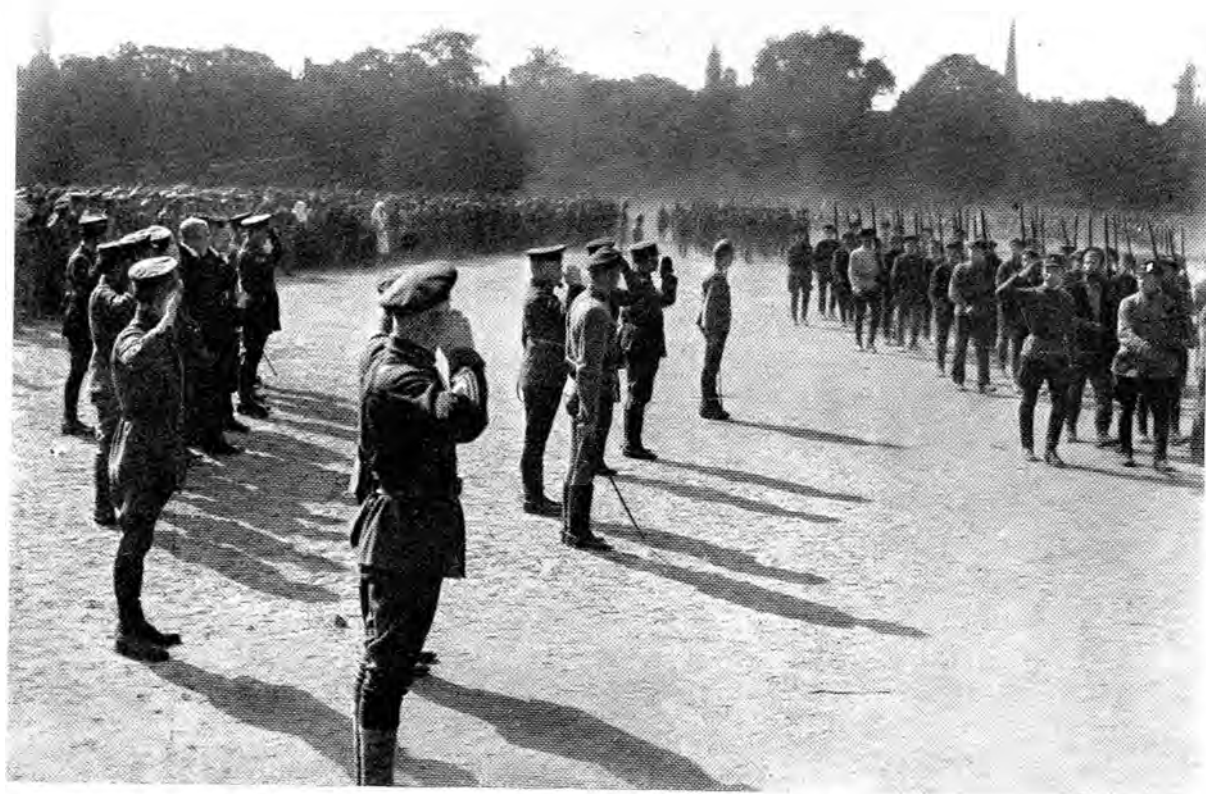

Pagaidu valdības sagaidīšana Rīgā, 1910. gada 8. jūlija

J. Riekste uzņē

Angstākie armijas virsnieki sagaida Pagaidu valdības atgriešanos no Liepājas
Skats Daugavpils 1919. gada 8. jūlija

Pirma vispārējā Latvijas nacionālās armijas parāde Rīgā. 1919. gada

J. Rīdīns uzņēms

Latvijas nacionālās armijas pirmās vispārējās parades diena uz Esplanades. 1919. gada

Pirma kara skolas izlaiduma parade 1920. gada

J. Rieksta uzņēmums

Latvijas armijas dienvidus grupas virspavēlnieks O. Kalpaks Rudbaržu muižā, 1919. gada

Latvijas armijas virspavēlnieka stabs 1919. gada oktobrī. Vidū (X) armijas virspavēlnieks ģen. Balodis

Latvijas armijas karavīru apbalvošana ar franču ordeniem

Manifestācija Rīgā. 1921. gada 26. janvārī Latvijas de jure atzīšanas gadījumā

M. Lapiņš uzņēmis

Saiversmes Sapulces atklāšanas svēīgais akts 1920. gada 1. maijā

M. Lapiņa uzņēmums

Kara muzejs Rīgā

LATVIJAS ARMIJAS PULKU KAROGI

Prof. R. Zarriņa projekts V. Latviešu Zemgales strelnieku bataljona karogam
 Karogu Krievijas armijas virspavēlnieks Nikolai Nikolajevičs neapstiprinājis uzraksta dēļ. Projekta kreisajā pusē redzama viņa
 pašrocīgā rezolūcija: „Девизъ можетъ быть двойко истолкованъ”

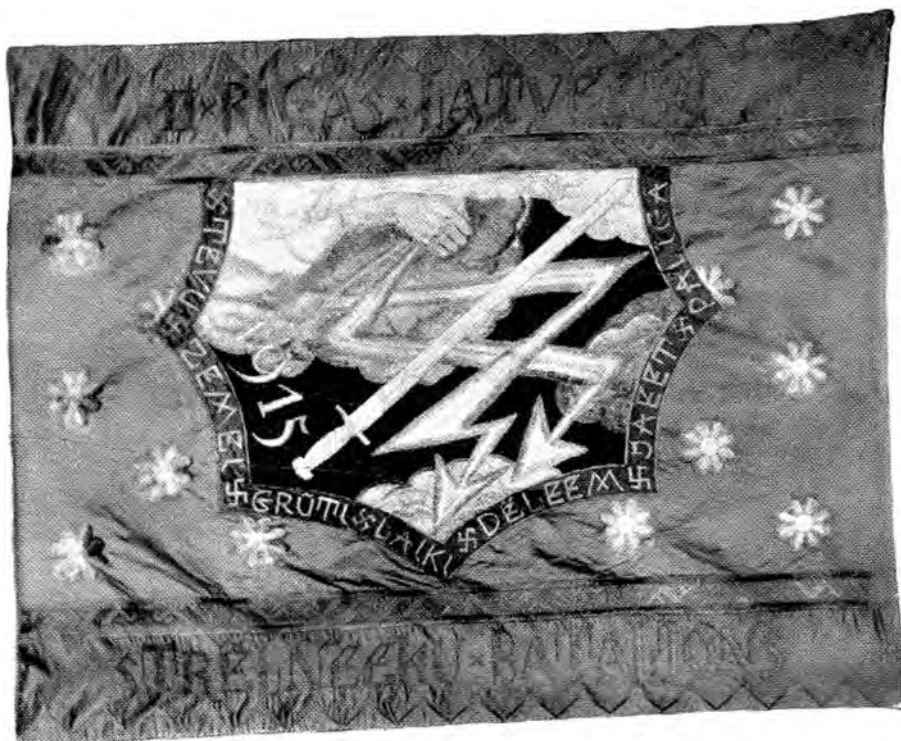
Latviešu strēlnieku krusu nozīmes dažādos laikmetos

K. Iltners uzņēmuši

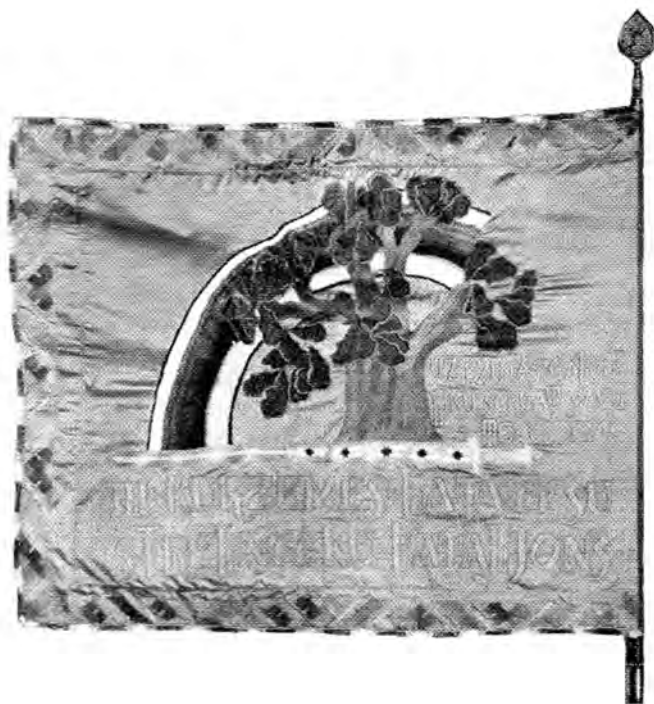

Pirma Daugavgrīvas latviešu strelnieku bataljona karogs.
Pēc A. Čiruļa zīmējuma

A. Rieksta uzņemums

Otra Rīgas latviešu strēlnieku bataljona karogs. Pēc A. Čirūļa zīmējuma
J. Rieksta uzņemums

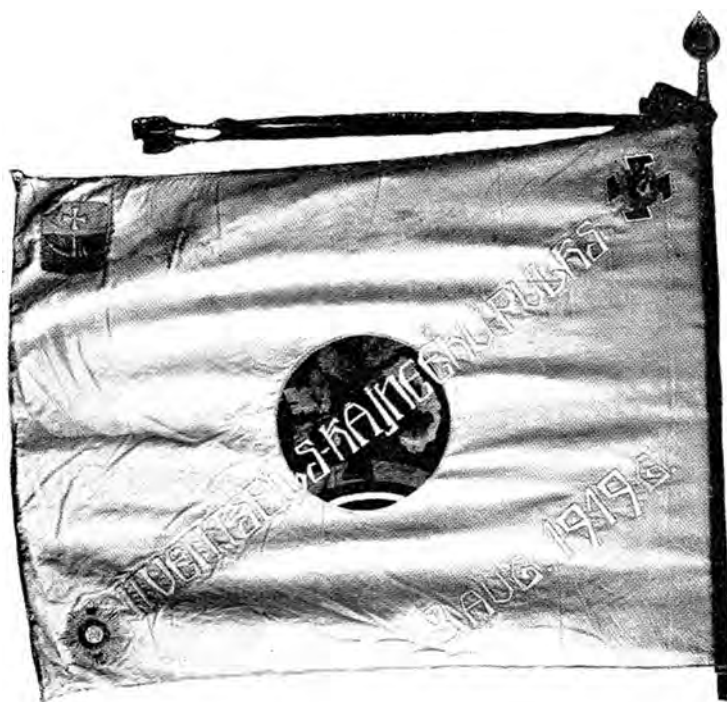
Treša Kurzemes latviešu strēlnieku bataljona karogs
Pēc A. Cīruļa zīmējuma

J. Rieksta uzņemumi

Pirma Liepājas kareivju pulka karogs

Otrā Ventspils kājnieku pulka karogs

Treša Jelgavas kājnieku pulka karogs

Ceturta Valmieras kajnieku pulka karogs

Piektā Cēsu kājnieku pulka karogs

Sestā Rīgas kājnieku pulka karogs

Septīta Siguldas kaimnieku pulka karogs

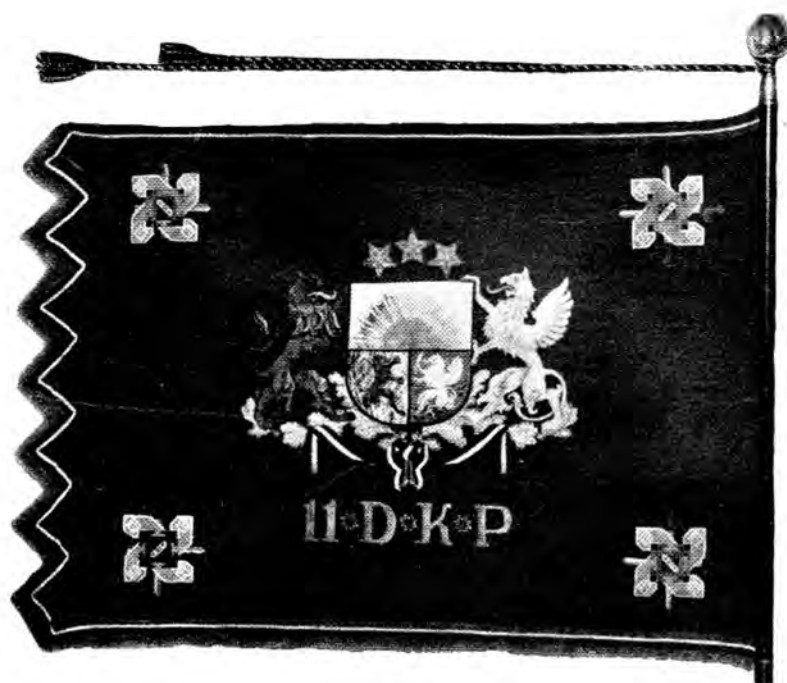
Astotā Daugavpils kājnieku pulka karogs

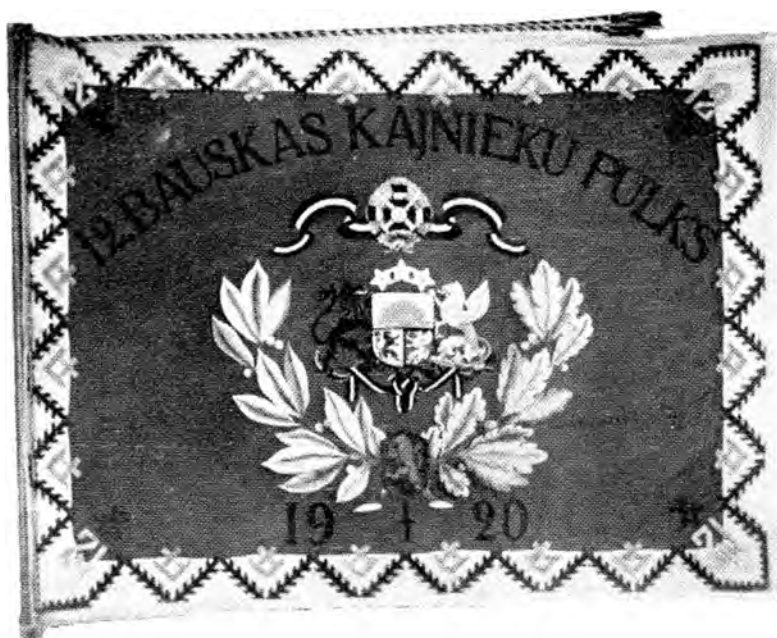
Devīta Rēzeknes kājnieku pulka karogs

Desmitā Aizputes kājnieku pulka karogs

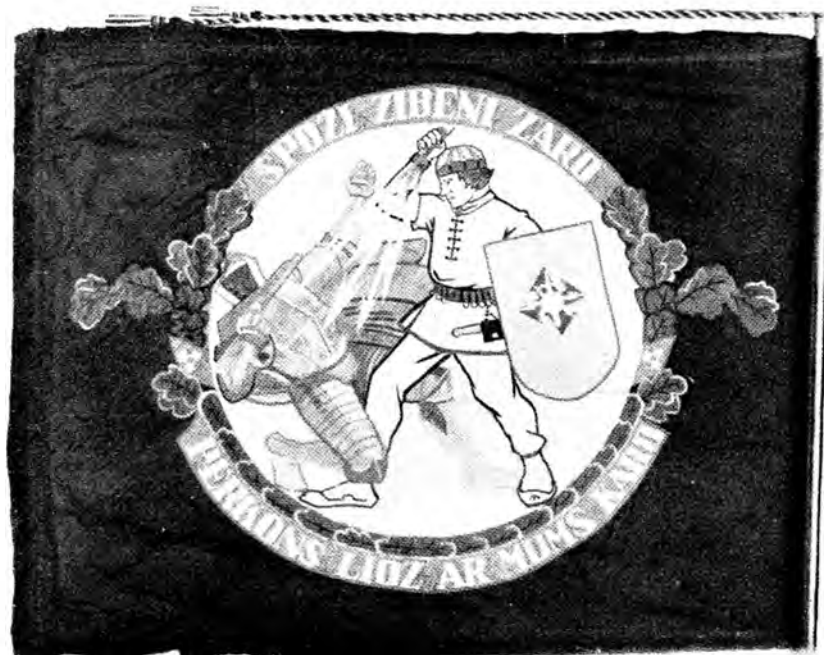
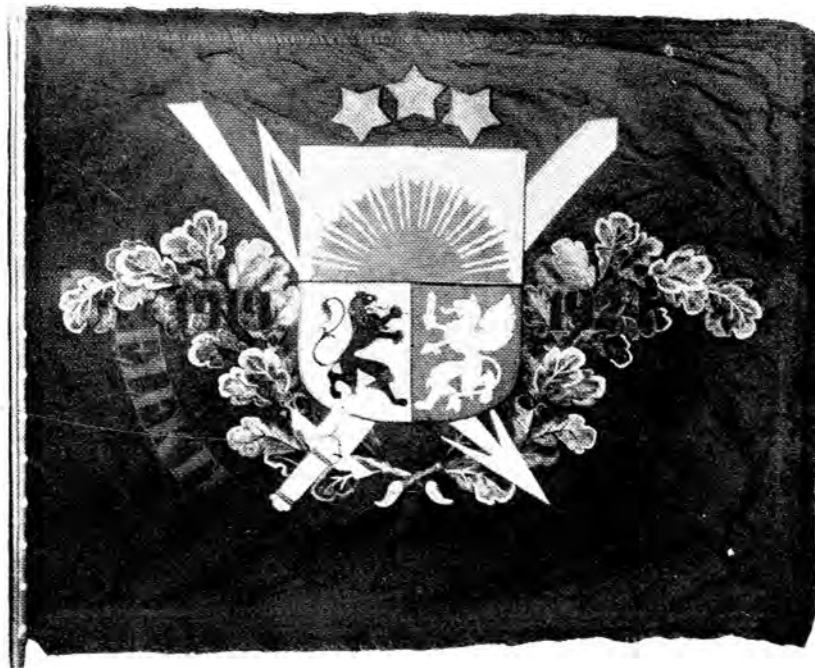
Vienpadsmitā Dobeles kājnieku pulka karogs

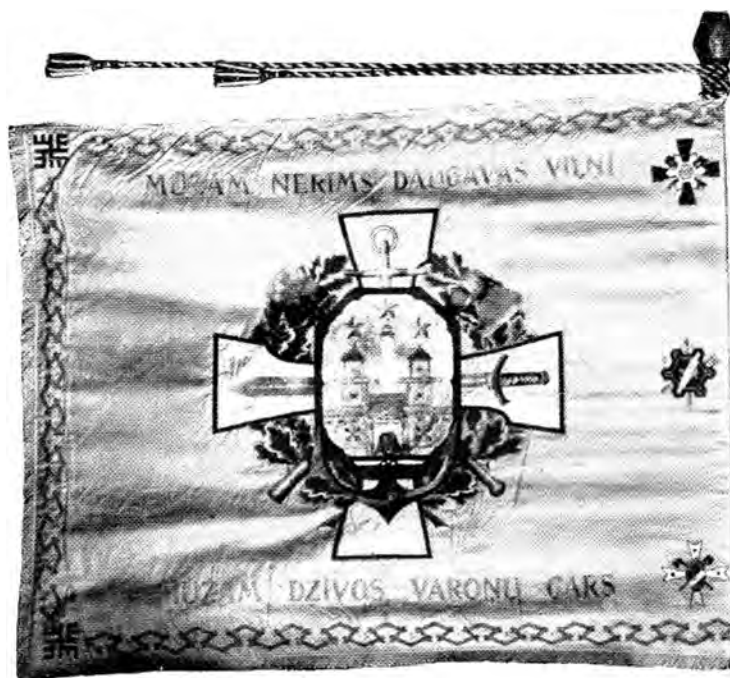
Divpadsmitā Bauskas kajnieku pulka karogs

Kara skolas karogs

Elektrotehniskā divīziona karogs

Sapieŗu bataljona karogs

Brūņoto vilcienu divizionā karogs

KARŠ UN MĀKSLA

Prof. J. R. Tillberga zīmējums

Tautas brīvības cīņu telojumi latvju mākslā

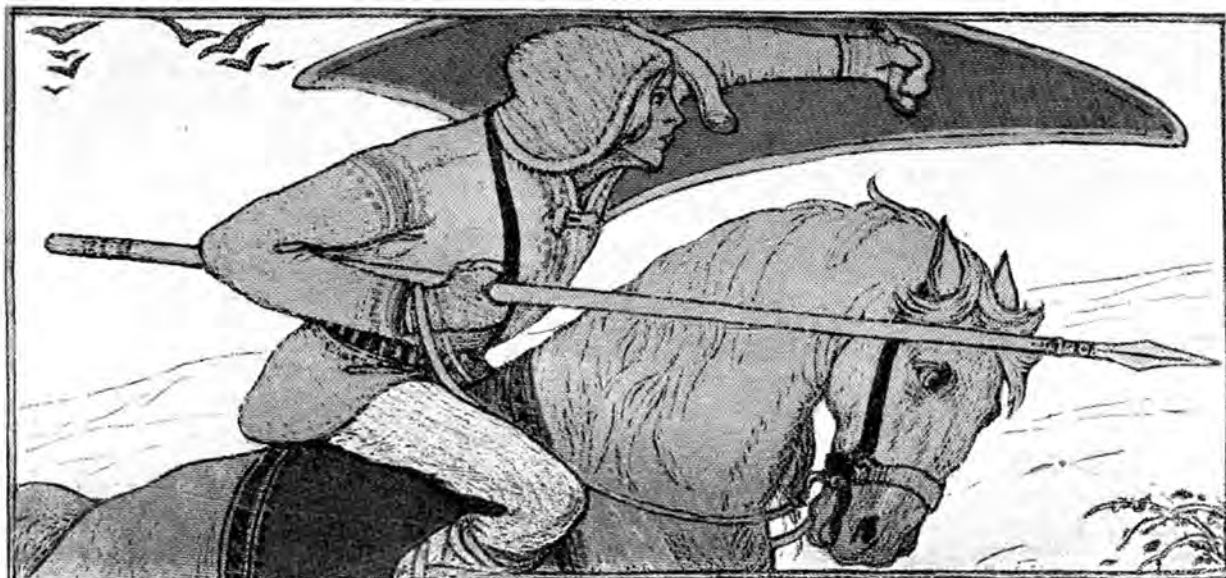

engrieķu prātnieks Hērakleits kādā vietā saka, ka karš esot visu lietu tēvs. Vienus viņš padarot par vergiem, citus par brīviem... Pretēju spēku sadursmē, rodoties jaunām attiecībām un vērtībām, veidojas īstenība. Cīņa viņas

būtiskais likums.

Gan tautu dzeja, gan vēsture tēlo neskaitāmās sadursmes un karus visos laikmetos. Nemitīgas cīņās veidojušies tautu likteņi. Kara skarbā troksnī atraisās ikdienišķā dzīvē vairāk apvaldītas un apslēptas cilvēka dvēseles īpašības, kaisles. Te redzam izlaužamies skarbu neželību, asinskaru

niknumu un aklu naidu, bet te izpaužas arī svēta sajūsma, cēla varonība un drosme mirt, ja tas vajadzīgs. Vēsture pauž gan varmācīgus iekarojumus, kas nes nomāktām tautām verdzību un postu, gan varonīgas pašizstāvēšanās cīņas, kur, pašizliedzīgi uzupurējoties, tautas varoņi kā viens vīrs gatavi mirt par sirdsapziņas prasībām, par dzimtaszemes neatkarību. Tamdēļ katrai tautai dārgi viņas varoņu tēli. Tie izteic tautas gara centienus, nācijas pašapziņu, tos spekus, kas mostas tautas dvēselē, kad pār dzimto zemi braž kara viesuļi, draudot iznīcināt viņas patstāvību un kultūras vērtības... Traģisma un varonības pilnā kara dzīve sniedz bagātus ierosinājumus dzejniekam un māksliniekam. Arī tēlniekam un gleznotājam te paveras

J. Rozentāla zīmējums (fragmentis no vāka zīmējuma grāmatai «Rakstnieki un mākslinieki kareivjiem»).

savi uzdevumi: attēlot cīņu gaitas formu un krāsu valodā. Kara problems nodarbina māksliniekus jau senatnē, kā to liecina seno austrumu un antikā māksla. To pašu redzam jauno laiku mākslā. Zināmus mēģinājumus un sasniegumus šajā nozarē sniedz arī latvju māksla.

Aplūkot, kā viņā atbalsojušās tautas brīvības cīņas, ir mūsu īsā apskata uzdevums. Metot skatu mūsu vēsturē, sākot ar vācu ienākšanu, redzam ilgas un grūtas varonīgas cīņas par dzimto zemi un tiesībām, līdz pār tautu satumst gadu simteņiem ilga verdzības nakts. Senču brīvības cīņu atcerēs mūsu dzejā kristalizējies Lāčplēša nemirstīgais tēls. Lāčplēši iemiesots latvju varongars. Viņš ir miermīlīgi lēns, bet arī bezbailīgs varonis zemnieks, kurš, alkstot pēc augstākām kultūras vērtībām, ceļ gaismā nogrimušo Burtnieku pili, tīra zemi no ļauniem mošķiem, līdz iet bojā neizšķirtā cīņā ar tautas sīvāko ienaidnieku — melno bruņinieku. Lāčplēša tēls devis ierosinājumus mūsu gleznotājiem un tēlniekiem, paliekot vēl arvienu kā cienīgs uzdevums māksliniekiem. Skatuves mākslā mums nāktos atzīmēt Adolfa Kaktiņa sasniegumus Lāčplēša tēlojumā, kurā vērojams īstas varonības un plastiskas izteismības apgarots uztvērums.

Neraugoties uz nelabvēlīgiem vēsturiskiem apstākļiem, Lāčplēša gars nebija salauzts mūsu tautā. Par to liecināja kultūrelī idejiskās un saimnieciskās cīņas, kādas veda mūsu tauta, mostoties ap XIX. g. s. vidu. Te sāka pakāpeniski nobriest senlolotās ilgas un idejas, kuras varēja piepildīties otrā lielajā vēsturiskā momentā līdzās mūsu senču brīvības cīņām. Pasaules karā, dibinoties musu

strēlnieku bataljoniem, latvju kareivju krūtīs iedegās senās Lāčplēša ilgas: redzēt uzlēcam sidraboto gaišo sauli pār brīvo dzimteni.

Aprādītie tautas brīvības cīņu posmi nav pagājuši nepamanti mūsu mākslā. Mūsu mākslinieku veco un jauno paaudzi ierosinājuši gan senie, gan tikko pagājušie vēsturiskie notikumi. Nemot vērā mūsu mākslas attīstības īso laika sprīdi, tradīciju trūkumu, būs saprotami, kālab tautas brīvības cīņu tēlojumi nav atraduši izteiksmi liela stila darbos. Tomēr mēģinājumi un šaja nozarē sasniegtais pelna ievērību, uzrādot daudz ko interesantu.

Pirmos pasākumus sastopam mūsu mākslas celmlaužu *Adama Alkšņa* (1864.—1897.) un *Artura Baumaņa* (1864.—1904.) darbos. Tautiskās romantikas jūsmā, dzīva interese par tautas pagātņi atstājuši manāmu iespaidu uz viņu mākslu. Tie sak tēlot senlatvju kareivjus viņu gaitās.

Astoņdesmito gadu otrā pusē, kā to liecina skiču burtnīcas, zīmējumi uz atsevišķām lapām, uzmetumi akvarelī, eļļā, — Arturs Baumanis jau nododas cītīgi senlatvju kareivju studijām, lai pēdējās izlietotu savās romantiski mitoloģiskās un vēsturiskās kompozīcijās. Mūsu arhaioloģija toreiz nevarēja sniegt māksliniekam drošus pieturas punktus un tamdēļ vēsturiskās patiesības ziņā Baumaņa mēģinājumi bij vēl trūcīgi, kas sakāms arī par Alkšņa darbiem. Akademiski vingrās līnijās Baumanis zīmē romantikas garā kuplo tautisko ozolu, zem kura tautu dēls — kareivis atvadās no savas ligavas. Kādā citā zīmējumā („Zīle dzied“) redzams kumelā stalti sēdošais karavīrs, ozola lapām appuškotu cepuri; ligava

atvadoties raud. Apakšā redzams skats pec kaujas. Visapkārt kritušo līķi, starp kuriem zirgs izstiepis galvu skumji meklē jātnieku...

garu. Mācoties Pēterpils mākslas akadēmijā, Alksnis specializējās kara skatu glezniecībā prof. Villevalda darbnīcā. Jauno mākslinieku dziļi sajūsmina zem-

Seulatiešu karavīrs (rekonstrukcija)

Savām tautiskas romantikas noskaņām tomēr Baumanis neguva īpatnējaku, dziļāku izveidojumu. Īpatnējāki nekā Baumanim izdevās Ādamam Alksnim notēlot zīmējumos un akvareļu uzmetumos mūsu senču cīņas un vispāri izjust senatnes romantikas

galu brīvības cīņas ar ordeņa brāļiem. Vienkāršos izjustos plankumos un līnijās, piegriežot vērību kompozīcijai, Alksnis nemeklē vis tēlojamo notikumu ārējo patiesību, bet gan senatnes garu, viņas teiksmainos ritumus. Te viņu valdzina smagie

droširdīgo kuru stāvi, kas savos nelielos kuģos dodas dēkās un cīņās... Te zīmīgos zīmūla vilcienos rāda cīņas karstuma pilnu skatu, kurā mūsu senči pulas atsist ordeņa brāļu uzbrukumu. Gleznotājs mūs ved meža biezokņos, kur milzīgu ozolu tumšajā pavēni slīd sirotāju — kājnieku,

bruņinieki, nogalinājuši viņu. Vientuļi pamests starp uzplēstām smagām velēnām stāv arklis, pie kuŗa pakritis arājs. Tikai kumelš kā baigā nojautā žēli zviedz pakaļ aizaulekšojošiem slepkavām. Sajos nelielajos uzmetumos mums tuvo vielu apgaro Alkšņa dveseles siltums...

A. Baumanis Senlatvju kareivja galva

jātnieku drumie stāvi. Nopietnu mākslinieka skatu lietīšķi viņš tēlo zirgu un cilvēku figuras. Episki nosvertos tēlojumos izskan sāpīgas stīgas. Talumā deg senlatvju pils, ordeņa brāļi ved gūstekņus, tumšas dienas liktenis sola tautai... Viens no Alkšņa iemīļotākiem kara skatu motīviem ir kritušais arājs. Mierīgam zemes rūķim tīrunā uzbrukuši

Līdzās aplūkoti māksliniekiem jāmin viņu laika biedri: R. Zarriņš un J. Rozentāls. *J. Rozentāls* (1864.—1916.) grafiskos ražojumos (ilustrācijās, plakatos u. t. t.) tēlojis senlatvju pils, kareivjus, ienesot realā uztvēruma liriskas noskaņas. Jāatzīmē viņa gleznojums „Lāčplēsis nāves salā“, kur redzama Spīdola starp akmens pārverstiem

kareivjiem. Interesantā motīva veidojums fragmentars. Te mākslinieka doma aizzīmēta, negūstot nobeigtu izvedumu. — Arī *G. Šķilters* dažos asējumos tēlo mūsu senču kara gājienu.

Tautas pagātnes motīvi interese ievērojamo grafiķi *R. Zariņā*, kura darbiem nereti alegoriski romantisks uztvērumš. Mākslinieka skiču albumos sastopamas senlatvju kareivju studijas, seno cīņu attēlojumi. Pasaules kara laikā *R. Zariņš* norūditā spalvas tehnikā zīmē līdzās *J. R. Tillbergam*, *I. Zeberiņam* strēlnieku bataljonu organizācijas padomes izdotās atklātnes. Te redzam alegorisku Latvijas tēlu — jaunu sievieti tautiskā tērpā, kura liktenīgā brīdī paceltu zobenu aicina dēlus palīgā, jo tēvu zemei ir grūti laiki. Kādā citā *Zariņa* zīmējumā ievainots kareivis stāsta kaujas piedzīvojumus tuviniekiem, kas viņu apmeklē slimnīcā. *Zariņa* uztvērumš lietišķš, mierīgs.

Ilustrējot tautas dziesmu motīvus, *J. R. Tillbergs* savos akadēmiski uztvertos zīmējumos tēlo latvju karavīru gaitas. Karavīrs, dodoties cīņās, atvadās no piederīgiem, līgavas. Redzam viņu gan cīņās

laukā, gan mājās pārnākot. Izteiksmīgs zīmējumā Latvijas tēls, kurš norauģās uzlecošā saulē — tautas brīvības simbolā. Kādā lielā gleznā *Tillbergs* notēlojis pēc fotografiska dokumenta dramatisma pilnu notikumu iz *Bermonta* dienām. Drūmu krāsu akordos izaug vacu kareivju stāvi, kuri nošauj gūstekņus.

Mūsu strēlnieku cīņas, bēģļu ciešanu ainas vispilgtāki iemiesojis gleznotājs *Jāzeps Grosvalds* (1891.—1920. g.). *Grosvalds* atrod īpatnēģu izteiksmi latvju kareivju cīņu notēlošanai, tādējādi ievadot kara un bēģļu laikmeta posmu mūsu mākslā. *Grosvalda* spalvas zīmējumi, uzmetumi un gleznojumi akvarelī, eļļā nacionāli īpatnēģi. Mākslinieks prot iekšēģi sakausēt modernās franču mākslas iespaidos kopto formu izpratni ar tautas zemnieciskā rakstura tradīcijām . . .

Pats ņemdams daģbu latvju strēlnieku cīņās, mākslinieks prata atrast patstāvīģu izteiksmi mūsu varoņu nesalauģzamiem iekšēģiem spēģiem, dziģai ticīģbai tautas ģaišakai nāģkotnēģ, kas vadģģja karavīrus cīģu un uzvaru, nāģves un ciešanu ģaitās.

A. Braumanis Atvadsanas

Grosvalds netelo latvju kareivju brīvības cīņas ikdienišķa novērotāja acīm. Tālab viņa uzmetumi, rādot monumentāla uztveruma tieksmes, apsvērtu kompozīciju, neraugoties uz nenobeigto izpildījumu, krasi atšķiras no parastajiem kara skatu tēlotāju ilustratīviem darbiem. Meklējot būtisko cilvēkos un darbā, Grosvalds rod mākslinieka valodu mūsu tautas dzīves drūmākiem brīžiem, traģiskiem notikumiem... Varonīga miera, pašapziņas pilni ir cīņā un atpūtā tēloti kareivju stāvi. Mēs viņus redzam te izlikumotās tranšējās — pār kuŗām ka drausmīgas zvaigznes atmirdz raķetes un plīstošās bumbas, — te starp granātu noskaldīto spokaino koku stāviem, te pie zemnicām, pie ugunscura nakti... Viss zīmīgs, vienkāršs. Nav lieku sīkumu, ārišķīga patosa. Līnijas, gaismas un tumsas dekoratīvie pretstati Grosvalda darbos nereti iegūst simbolisku nozīmi. Par to, piem., liecina baltie krusti, kas drausmīgi atmirdz uz tumšā debess fona starp māju gruvešiem, — ievainoto un mirstošo strēlnieku stāvi, kuŗi panes sāpes un pat nāvi ar lepnu mieru. — Visur te mākslinieks tiecies pārdzīvot laikmeta dziļo saturu...

Jāzepa Grosvalda pasāktais ceļš dzīvi ierosina mūsu mākslinieku jaunāko paaudzi. To rāda viņa koleģu *K. Ubana*, *V. Tones*, *N. Strunkes*, arī *R. Sutas* u. c. zīmējumi, uzmetumi, kuŗos atspoguļojas mūsu varoņu cīņas. Palstāvīgāku un īpatnēju vērienu uzrāda *Jēkaba Kazaka* (1895.-1920.) darbi: gleznas un zīmējumi. Sākumā atrazdamies zem Grosvalda iespaida, Kazāks vēlāk nostājas uz sava ceļa. Izteiksmīgi spēcīgām līnijām, kuŗās valdzina grafiska tīrskanība savienota ar nervozu asumu un rituma noteiktību, Kazāks zīmējumos izceļ kareivju — cīnītāju figūras. Ar kādu vienkāršību un uztveruma skaidrību Kazāks prot tēlot, liecina viņa kara muzejā atrodošais zīmējums. Tēlojuma sacerejumu te mākslinieks tiecās padot glezniskas uzbūves prasībām. Tālab kara dzīves atsevišķie notikumi ietveras veselā gleznā. Gaisā redzama lidmašīna. Zīmējuma kreisā pusē piekalnē zīmīgi raksturotas stāvošo un sēdošo latvju kareivju grupa. Līdzās saviem jaunajiem likteņu biedriem, kuŗi te isā atpūtā gan sarunājas, gan kārtojoties un domīgi vērojot kaujas lauku, centrā izdalās interesanti uztvertais

Adams Alksnis — Senlatviešu kauja ar ordeņa braļiem (zīmulis)

A. Alksnis — Senlatviesu kareivji (akvarelis)

reprodukcija

tips — vecais cīņās norūdītais kareivis. Dziļa nopietnība lasāma viņa sejas vaibstos un tāle urbjošā skatā. Mierīgu varoņa spēku izdveš viņa stāvs. Paceltā labā rokā tas tur pipi, otrā satvēris šauteni... Figuru sakārtojums, kārtību pretstatī panāk telpas dziļuma iespaidu. Nogāzē — zīmējuma labā pusē atrodas virsnieki, kuri pēti karti un, cik redzams, izdala paveles. Tālumā redzams jaunais virsnieks pavēloši pacelto roku un kareivji, kas dodas uz priekšu plīvošiem karogiem... Līdzas inteliģentam formalam uztverumam, gleznotājs te piegriezis verību arī saturam, sniedzot dramatisma pilnu ainu. — Kazākam īpatnējais dramatisms, kas izteicas attēlotos notikumos, figuru spēcīgās kustībās, nereti pilns drudžaina nemiera, izskan dziļu sāpju akordos.

Tāds traģisms vērojams, piem. kādā citā zīmējumā, kurā redzami pie krituša dēla — kareivja zārka sāpju sagrauztie vecāki... Tautas brīvības cīņas motīvi devuši ierosinājumu arī Kazāka gleznām („Kaŗš”), tomēr te pārsvarā koloristiski uzdevumi.

Līdzās aplūkotiem māksliniekiem jamin vēl daudzi citi. Tā, piem. *Ansis Cīrulis*, kura zīmējumos un akvareļos izjusti notēloti mūsu ievainotie strēlnieki lazarētēs, nacionālais varonis Fr. Briedis. Cīrulis zīmējis krūšu nozīmes, karogus, markas u. t. t. mūsu strēl-

nieku bataljoniem... *Rudolfa Perles* (1875.—1917.) spalvas un zīmūļa zīmējumos „Kara karodziņa šūdinātāja”, „Kara vīri bēdājas”, tēloti laikmeta cīņu motīvi. Arī alegoriskos gleznojumos („Saules dēli kara jāja”) Perle ar aizrautību mēģina izteikt tautas brīvības centienus...

Kara laikmeta zīmīgas ainas sniedzis pazīstamais žanrists *Konstantīns Lielauss*. Te redzam tirgus laukuma vidū plīstam lidmašīnas nomesto bumbu, izbiedēto pūli, te atkal okupācijas laika vacu kareivju tipus. — Savos tehniski izkoptos spalvas zīmējumos *S. Vidbergs* sniedzis nereti asi uztvertus strēlnieku tipus revolūcijas trauksmes. Izlaistā pārgalvībā, spītīgi un izaicinoši ir šie kustībās izteiksmīgie, lokanie stāvi, kas, liekas, smeļ par briesmām. Labi izceļot sabangotās ielas varonību un neprātu, V. rāda jaunas epizodes mūsu strēlnieku gaitās. Pēdējā laikā mākslinieks tēlojis mūsu kara viru cīņas ar bermontiešiem Rīgas apkārtnē u. c. *A. Plīte-Pleita* (1888.—1920.) sniedzis vairākus realistiskus kara skatu zīmējumus.

Pašreizējo īso piezīmju robežās nav domāts izsmelt visus tos darbus, kuŗos tēlotas tautas brīvības cīņas. Minēsim te vēl arī *Maiziša*, *Stendera*, *Zegnera*, *K. Baltgaila*, *Nemmes* u. c. vārdus, kas snieguši pa vienam otram grafiskam darbam, gleznojumam aplūkojamā nozare. — Ja nu arī ne tīri

māksliniecisku, bet neapšaubāmu vēsturisku interesi modina pašu strēlnieku zīmējumi (piem. Gruzdiņa u. c.), kušos dažreiz redzami raksturīgi novēroti kara gaitu brīži.

Ievērojama loma piekrīt monumentalās tēlniecības pieminekļiem. Saprotamas, mākslinieciski vērtīgās formās tiem jā saglabā tautas atmiņai mūsu varoņu darbus. Kā lielākais pasākums minams — Brāļu kapu izbūve Rīgā, kurā apvienojas gan celtnieku gan tēlnieku darbs. Šo uzdevumu veic tēlnieks K. Zāle kopdarbībā ar akademiķi prof.

P. Fedderu un arch. Birznieku. — Rīgā ceļamam brīvības piemineklim veidojuši metus tēlnieki B. Dzenis, E. Melderis, arch. Laube, M. Liepiņa-Skulme, T. Zaļkalns, K. Zāle*) u. c. Arī province jau daudzās vietās paceļas pieminekļi, kuri veltīti varonīgo cīņu laikmetam. Pieminekļi celti galvenam kārtam no vietējiem materiāliem: E. Meldeņa celtais piemineklis Valkā cirsts vietējā granītā; P. Kundziņa (Cēsīs) — šūnakmenī. E. Laubes pieminekļi (Nāves salā, Ložmetēju kalnā) lieti betonā.

JĀNIS SILIŅŠ.

*) Autora projekts pieņemts izvešanai.

A. Alksnis Senlatvju karavīrs

J. Rozentals Senlatvju strēlnieks
(IV. Latv. maksl. izstādes plakatu fragments)

kara laika atskaņas latviešu rakstniecībā

Mūsu rakstniecība vienmēr ir bijusi atsaucīga sava laika notikumiem, jūtīga pret apkārtējās dzīves spilgtākām parādībām. Mūsu rakstnieks, nākdams no tautas vidus, vienmēr ir sapratis savas tautas priekus un bēdas, ir dzīvojis viņai līdzīgas labas un ļaunās dienās, ir skumis par smago pagātni vai priecājies, ieraudzīdams tur kādu gaismas staru. Un rakstnieks ir bijis arī tas, kas sapņojis par savas tautas labākiem laikiem un modinājis tās pašaušanos uz saviem spēkiem un uz nākotni. Var teikt, ka mūsu rakstniecība var noderēt kā spogulis, kurā apskatīt mūsu tautas dzīvi pēdējos simts gados, jo arī mūsu laicīgā rakstniecība nav neko vecāku par simts gadiem.

Pats par sevi saprotams, ka arī kara laiks savu kārt izsauca visdažādākās atskaņas rakstniecībā.

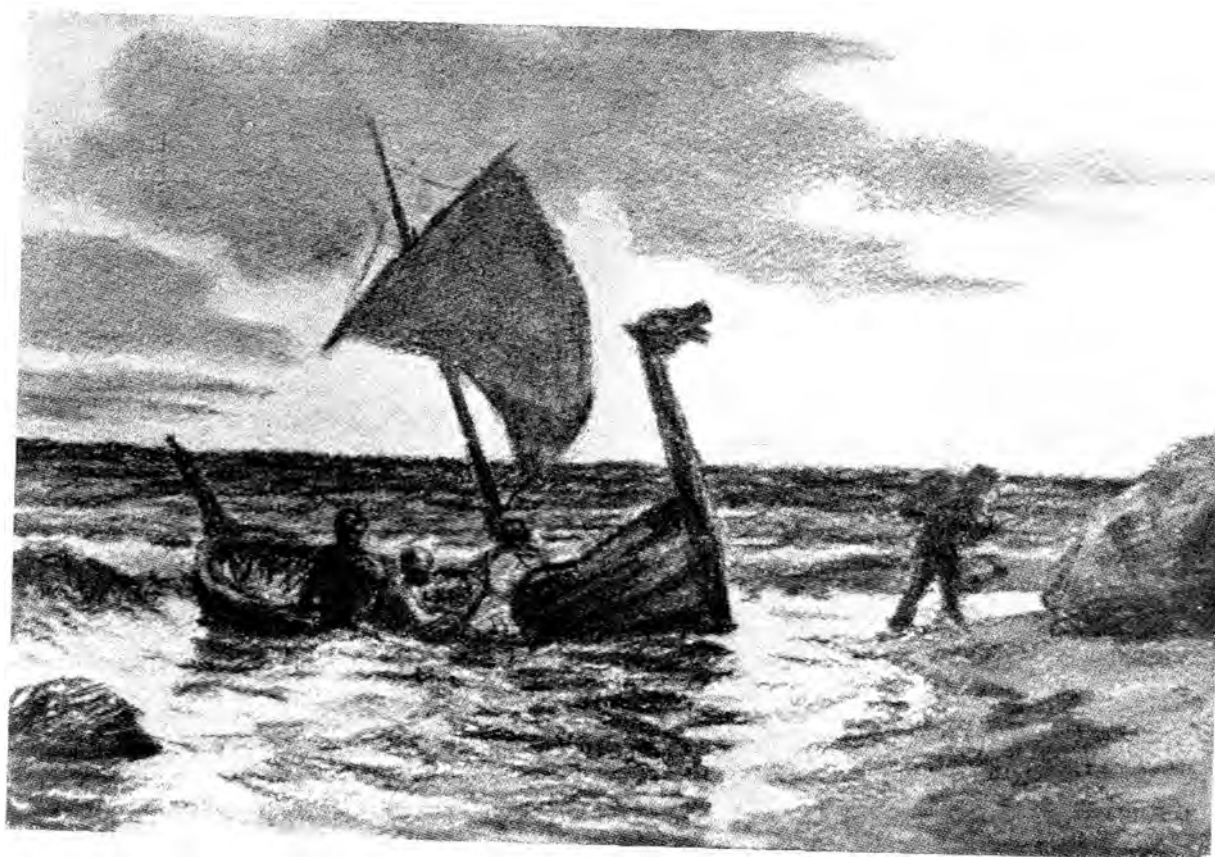
Kad metam skatu atpakaļ, tad redzam, ka ne tikai tautas dziesmu plašie krājumi mums dod vispusīgu tautas dzīves ainu, bet ka arī pirmie nedrošie mākslas dzejas mēģinājumi pēc sava satura, idejas, noskaņas ir tuvu mūsu dzīvei. Tā jau Neredzīgā Indriķa dziesmās jūtam gan dzimt-

bušanas laiku cilvēku, kas tik atkarīgs no kunga žēlastības, gan arī jau pirmo prieka domu par gaidāmo, bet vēl apšaubāmo brīvību (klausu laikiem), gan arī dažas zīmes, kas rāda, ka viņa ausīs jau nākušas ziņas par plašāku pasauli. Tāpat arī visa veclatviešu — Leitana, Līventalā, Dinsberģa — rakstītā literatura ir zīmīga tam klausu laiku garam, kad no vienas puses it kā atvērās ceļš pasaulē, bet no otras puses — latvietis vēl bija visciešākā kārtā saistīts ar bijušo, ar pagātni, ar vergu laikiem.

Noteiktāku iespaidu dzīve atstāj uz *stāstu rakstniecību*, jo tur vieta ne tik daudz rakstnieka subjektīviem pārdzīvojumiem, bet gan vairāk — objektīvai pasaules tēlošanai. Jau ar pašiem pirmajiem stāstiem mūsu rakstnieki lasītāju teicami ievada sava laika garīgajā un saimnieciskajā atmosferā. Tā Neikens savā stāstā „Vai devītais bauslis vēl spēkā?” (1862.) spilgti rāda pāreju no klausu laikiem uz gruntniecību, uz latviešu zemnieka dzīvi par dzimtu iepirktais mājās. Tas grūtības, tikpat saimnieciskās, kā arī psiholoģiskās, ko pārdzīvoja mūsu tauta sešdesmito gadu reformu laikā, mums būtu no zinātniskiem aprakstiem daudz grūtāk saprotamas, ja nebūtu Neikena stāstu, kur

J. Rozentals — Iacplesis

A. Alksnis — Krua laiva

*Es ar savu cēlonieku
uz Daugavas satikos,
Liedus gāja brīnu brīnu, zohens gāja šviku švaku.*

Prof. R. Zarriņš Zīmējums atslātnēi

(Pats strēlnieku org. kom. izdevums)

darbojas reali, konkrēti cilvēki, atsevišķi indivīdi, Kalniņi un Puriņi, un nevis zinātniskas shēmas. Tāpat arī tā laika zemnieka dzīves iekšējos apstākļus — grūtības pie māju un mantas pārvaldīšanas, bērnu audzināšanas, jaunu darba veidu atrašanas — Neikens rāda ar vienu otru spilgtu piemēru. To pašu var teikt par otro stāstu rakstniecības celmlauzi — Jēkabu Zvaigznīti. Arī viņa stāsti ir spilgti sava laika atspulga rakstniecības spoguļi.

Nāk tautas atmodas laika ideoloģiskā nostiprināšanās, un mēs redzam arī to iezīmētu mūsu beletristikā. Tur Auseklis, tur Pumpurs ar savu sajūsmu, bet tur arī brāļi Kaudzītes, kas nāk jau ar asu sava laika notikumu kritiku, nāk ar satirisku sminu. Kas vienam bija svēts un augsts, to otrs jau sāk apšaubīt, ar prātu parbaudīt. Tā mēs jau iegūstam it kā divus spoguļus, kur sava laika tips sevi ierauga no abām pusēm.

Un tad nāk tie laiki, kad mūsu rakstniecībā neskaitāmos stāstos, lugās, vairākos romānos mūsu zemnieku pasaule notēlojas ļoti vispusīgi. Viens rakstnieks nāca ar to un otrs ar citu, līdz viss kopā iztaisīja it kā vienu milzīgu eposu, kur mūsu zemnieks ir tas varonis savā saimnieciskās un garīgās dzīves nostiprināšanās gaitā. Apsīšu Jēkabs, Doku Atis, R. Blaumanis, A. Deglavs, Zeiboltu Jēkabs, J. Poruks, Sudrabu Edžus, Andr. Niedra, Bīrznieks-Upītis, Janševskis, Jaunsudrabiņš un citi — katrs ir devuši kādu daļu no šī lielā Latvijas eposa deviņpadsmitā gadsimtena beigās.

Kad latviešu elements sāka nostiprināties pilsētās, kad tur radās sava latviešu pilsomba, savas proletariešu aprindas, sava skaita ziņā ievērojamāka inteliģence — rakstniecība bija tā, kas šīs pārmaiņas nepiemirsa. Atkal būtu vesela rinda rakstnieku jāuzskaita, lai minētu tos, kas šai dzīvei savos darbos devuši vietu.

Socialās kustības sākot ar deviņdesmitajiem gadiem, tāpat 1905. gada revolūcijas un tai sekojošās reakcijas notikumi vienmēr ir atraduši atbalsu rakstniecībā. Novērojams pat tas, ka šādi dzīves un ideju veidošanas posmi it kā rada savus īpašus rakstniekus, kas tanīs gados sasniedz lielu popularitāti, bet laikiem mainoties nobāl. Tā reakcijas laikā tika daudz lasīts dzejnieks J. Gulbis, kas desmit gadus atpakaļ jau pilnīgi piemirsts.

Bet nu mūsu rakstniecība jau tik daudzpusīga, rakstnieku skaits jau tik liels, ka dzīves parādības un ideju strāvojumi jau atrod arī daudzīgu atspoguļojumu. Vienai un tai pašai parādībai viens pieiet ar slavas dziesmu, otrs ar mierīgu garu, trešais ar skeptisku sminu, ceturtais ar pilnīgu neticību, bet vēl cits tam pašam nikni bruk virsū, ko pirmais celis vai debesīs. Tā nu varam izvairīties no vienpusībām, un bezpartejiskam novērotājam rodas bagātīga viela novērojumiem, pētījumiem, jaunu ideju ierosinājumiem. Vēlākām paaudzēm metot skatu uz šiem laikiem vairs nebūs vienpusīgi jānotic kādam vienam rakstniekam, bet varēs katrai lietai ieraudzīt tikpat gaismas, kā arī ēnas pusi. Kur 1905. g. notikumos

viens redzēs lielu idejisku cildenumu, varonību, skaistumu, tur otrs — šaubīgi kratīs galvu un teiks, ka par to laiku nav vis jāpriecājas, bet gan tikai jānoskumst.

Tāda laikā, kad mūsu rakstniecība jau sasniegusi ievērojamu daudzpusību un dziļumu, sākās lielais pasaules karš (1914.). Un karš, pārļādzams dažādas stadijas, mūsu dzimtene turpinājās apmēram sešus gadus. Cik stipri viņš satricināja visas mūsu dzīves pamatus, to mēs visi zinām, un tikpat stiprus triecienus viņš deva arī mūsu garīgai dzīvei un līdz ar to arī rakstniecībai.

Cik liela daļa no mūsu tautas bija ierauta kara virpulī! Var teikt — neviens nepalika ārpus šī iespaida. Ne tikai kurzemnieki, kas vai nu bēga svešumā, vai arī palika ienaidnieka varā, bet arī rīdzinieki, vidzemnieki, latgalieši bija ierauti šīn virpulī. Straumei plūda līdz arī mūsu rakstnieki. Daži jau no pirmām kara dienām tika iesaukti armijā, daudzus mobilizēja vēlāk. Vēl lielāks skaits kļuva bēgļu bariem līdz un bēgļu vilnim plūstot atpakaļ atgriezās dzimtenē, lai vēlreiz pieredzētu jauno kara posmu, kas nu jau notika ap Latvijas jaunās valsts brīvību un patstāvību.

Ko mūsu tauta visumā ir piedzīvojusi un pārdzīvojusi tanis sešos kara gados, to pašu, ņemot visumā, ir piedzīvojuši un ne mazāk dziļi pārdzīvojuši arī mūsu rakstnieki. Un kā tad nu lai tas laiks neatspoguļotos viņu rakstos, viņu dzejās, stāstos, romānos, lugās! Citādi tas nemaz nevar būt. Vēl ilgi jo ilgi kara laika notikumi noderēs par neizsīkstošu avotu, no kura smelt saturu, idejas, noskaņas jauniem rakstniecības darbiem.

Varētu pat teikt, ka kara laiku tuvums vēl vienam otram rakstniekam neļauj šo vielu apstrādāt mākslas darbā. Vēl viss pārāk cilvēcisks, pārāk chaotisks, pārāk raibs, lai no tā izceltos mākslinieciskā ziņā noteiktāki, konkrētāki tēli. Tāpat kā 1905. g.

notikumus tikai vēlāk sāka noteiktāk un izdevīgāk izmantot mūsu rakstnieki, tāpat arī kara gadus dažs labs glabā savā garā un dveselē un ļauj viņiem izkristalizēties.

Bet arī tagad jau ir radusies paprāva literatura, kas aizķer kara gadu notikumus. Vispirmie atsaucās dzejnieki, kā jau jutu cilvēki. Līdz ar pirmajām kara gaitām parādījās pirmie dzejoļi, kur augstu sīt patriotisma vilnis. Uz laiku pat pilnīgi piemirsa, ka arī austrumos mums var būt ienaidnieks un

viss naida negaiss sacēlās pret ienaidnieku vakaros, kas draudēja pārņemt mūsu dzimteni un mūs pašus kā tautu iznīcināt. Patriotisms un naidis pret ienaidnieku, kas jau pirmajās kara dienās sāka apšaudīt Liepāju, izskan Ed. Virzas, J. Akuratera, K. Skalbes, K. Jēkabsona, A. Austriņa, A. Brigaderes un daudzu citu dzejā. Kad pašķirstam tā laika izdevumus, tad redzam to patriotisko sajūsmu, kas drīz vien noveda pie latviešu strēlnieku pulku organizēšanas idejas. Jau pirmajos mēnešos parādījās arī atsevišķas kara dziesmu un kara dzeju grāmatas („Vētras atbalss“ I. un II., un citas).

Arī turpmākā laikā karā daudz uzmanības ziedojuši minētie dzejnieki. J. Akuraters karu, tāpat kā savā laikā revolūciju, izjuta kā atmošanos no miegainības, no

pelekas ikdienības uz varonību, uz pilnīgāku, vareņāku cilvēka gara cildenuma pārdzīvojumu. Nu latvietim vajadzēja aizstāvēt ne tikai dzimteni, bet arī savu cilvēcisko cieņu, nu vajadzēja pacelties šauri personīgajam pāri, vajadzēja atteikties no savas individualās dzīves un dzīvības, lai dzīvotu citu plašāku dzīvi, kur nebija vietas personīgiem priekiem un bēdām. Drošs, nebēdīgs, straujš cilvēka žests, kas apgarots no augstākās idejas — bija Akuratera dzejas iemīļotais motīvs. — Viņam blakus *Karlis Skalbe* karu uztvēra kā liktenīgu pārdzīvojumu, kurš nāk kā neaptveramu spēku sūtīts, pārbauda cilvēka

R. ZARRIN 1916

Prof. R. Zarriņš Zīmējums atklātnei
Latv. strēlnieku org. kom. izdevums

padevību liktenim, pārbauda visas cilvēciskās spējas, lai jaunajos pārdzīvojumos meklētu jaunas dvēseles kustības. Skalbības dzejā atbalsojās sāpes, ko cieš ne tikai cilvēks šai kara posta laikā, bet arī tās sāpes, kas ceļas no dabas vaigā ieplēstām rētām. Viņš redz ievainotu kareivi tāpat kā redz granatas aizlauztu bērziņu vai vezumnieku samitu zāli. — Straujš un paletisks gars parādījās *Ed. Virzas* dzejā. Lielais niknums pret draudošo vācu varas iebrukumu savienojas ar slavas dziesmām tiem, kas droši izgāja pret šo ienaidnieku un bija gatavi drīzāk krist, nekā kļūt par cilu vergiem. — Tautas posts, kas bija ik uz soļa redzams, īpaši grūtie bēgļu laiki, kurzemnieku ciešanas svešumā atrada spilgtu izteiksmi *Plūdoņa* dzejā. — Tāpat arī *Ed. Treumaņa* dzeja pilna smagu sāpju. Bet še jau redzams ne tas patriotiski pacilātais gars, kas ir piemēram *Ed. Virzas* dzejā, bet drūma, nospiedoša apziņa, ka karš ir vispirms briesmīgs cilvēces ļaunums, ka viņa smagums vispirms gulstas uz tiem nevainīgajiem, kas neko nav labu baudījuši līdz šim un neko labu nesagaida no kara arī turpmāk. — Apmēram tada paša sāpīga noskaņa, tikai citādos vārdos izteikta, ir *Sudrabkalna* dzejā. — Atzīmējama būtu aktīvā kara dalībnieka *K. Strāla* poema „Kauja pie Glemu Liepas“, tāpat bēgļu posta aina — *P. Blauna* „Kara dieva orgijas“. Daži dzejnieki, piemēram, *A. Iksens*, *V. Skaistlauks*, taisni kara laika, paši cīnīdamies līdz, ir kļuvuši par dzejniekiem un karš viņu dzejā ieņem redzamāko vietu. No lielāka attāluma kara laikus un Latvijas brīvības nostiprināšanās dienas apdzejo *J. Rainis* savā dramatiskajā poēmā „Daugava“. Dažs spilgts kara laika dzejolis ir *P. Rozišam*, *K. Studentam*, *P. Ērmanim*, *J. Ezeriņam*, *K. Jēkabsonam*, *K. Kruzam*, *L. Laicēnam*, *L. Paeglem* u. d. c.

Kad tagad piegriežamies stāstu rakstniecībai, tad tur redzam jau uzkrātas zīmīgas ainas no kara gadiem. Tur redzam skatus, notikumus, cilvēkus no visiem kara posmiem un no tām parādībām, kas norisinājās līdzās karam, bet ar to ciešā sakarā. Tā tur ir runa par lielo pasaules karu, kad cīnījās lielie, vēl ne-

novājinātie valšķu milzeņi, tā tur ir par latviešu strēlnieku pulku cīņām, par Latvijas brīvības kapiem, par kara postu, kas apņēma dzimtenes mierīgos iedzīvotājus, par bēgļu gaitām, par gūstekņu piedzīvojumiem svešumā u. t. t.

Dažas no spilgtākām kara sākuma laika ainām ir *K. Strāla* romanā „Karš“, tāpat šī paša autora mazākos stāstos „Ugunainie krasti“. Rakstnieks mūs izvadā pa kara laika notikumu vietām gan Latvijā, bet sevišķi krievu-austriešu frontē, kur pats rakstnieks atradās aktīvā armijā. — Te liekams blakām *V. Eglīša* stāsts „Aizšautais vanags“, kas sarakstīts pēc kara virpulī visdziļāk ierauta virsnieka piezīmēm. No armijas dzīves ņemta viela dažam labam Ezeriņa, Ērmaņa, Upīša, Čališa u. c. rakstnieku stāstam.

Latviešu strēlnieku pulku dzīvi un cīņas gan visplašāk būs aprakstījis *J. Akuraters*. Jau Pēteris Danga (romanā „Pēteris Danga“) iestājas latviešu pulkos, jau daudzos viņa citos stāstos aizķerta strēlnieku dzīve, bet visdziļāk tā ietverta jaunākajā romanā „Ugunīgi ziedi“. Te redzam latvju strēlnieku tragisko likteni, kad sākās viņos iekšēja skaldišanās un politiskās kaislības.

Latvijas brīvības karus telojuši vairāki rakstnieki. Minēsim *Ed. Čališa* „Partizānus“, *A. Čulbja* „Fantastu mantojumu“ (kurpreti iepriekšējā romanā „Fantasti“ bija ainas no kara laika Krievijā). Gulbis starp citu apraksta pulkveža Kalpaka nāvi. Cīņas ar Bermontu atrod atskaņu *J. Veseļa* stāstos un romanā „Engēlis Ufirs“. Arī *Skuju Fridis* (*G. Mīlbergs*) visvairāk piegriezies šim posmam.

Bēgļu gaitas laikam gan vispilnīgāk būs izteiktas mūsu rakstniecībā, jo taisni šos ceļus mūsu rakstnieki gājuši visvairāk. Tā minēsim *V. Dambergas* romanu divos sējumos „Gaitniecības ceļi“, *Jaunsudrabiņa*, *Rozīša*, *Vainovska*, *Vulfa*, *Gruznas*, *Upīša*, *Eldgasta*, *Sotaka*, *Ieviņa* un citu stāstus.

Gūstniecības šausmas irredzamaskāda *K. Strāla* stāstā, tāpat *Freinata* grāmata „Vaczemē“.

Kara laika drūmās noskaņas atbalsojušās te viena, te otra rakstnieka darbos. Tā *Zeltmatīšs* uzrakstījis veselu virkni

Prof. R. Zariņš — Zīmējums atklātnēi
Latv. strēlnieku org. kom. izdevums

stāstu „Kara laika sievietes“ („Šķēpu lilijas“), *T. Zeiferts* rakstījis par bēgļu bērnu grūto likteni, *Andr. Upītis* par armijas aizmugures drūmajām lietām, *A. Saulietis* par kara bēdīgajām sekām uz laukiem, *Ed. Čalītis* par to pašu smago atmosfēru, kas sakrājas vienā otrā stūrī.

Dramatiska rakstniecība arī jau aizķerti kara laika notikumi. Akurators, Eglītis, Gruzna, Lindulis, Paegle un citi ņemuši vielu saviem darbiem no tiem laikiem, nostādamies tam visam pretī ļoti dažādi. Te, tāpat kā dzejā un stāstu rakstniecībā, novērojams kāds atsevišķs virziens, kas nostājas asā opozīcijā pret karu vispār, neņemdamies at-

risināt jautājumu, ko lai darītu mūsu dzimtene, ja tai uzbruktu ienaidnieks un stieptu savu roku pēc mūsu tautas brīvības.

Daudz ainu mūsu rakstniecībā ir no kara gadiem, daudz vēl naks. Bet īsti sakot — lielu, klasisku darbu vēl maz, vel visi šie notikumi tēloti epizodiski, fragmentariski. Kara gadu eposs vēl sastādāms no atsevišķu autoru rakstītiem atsevišķiem gabaliem. Cerēsim, ka ar laiku radīsies tādi lieli rakstnieciski darbi, kas klasiska pilnībā apvienos atsevišķos skatus par tādu lielu epopeju, kāds bija viss šis laiks.

A. GOBA.

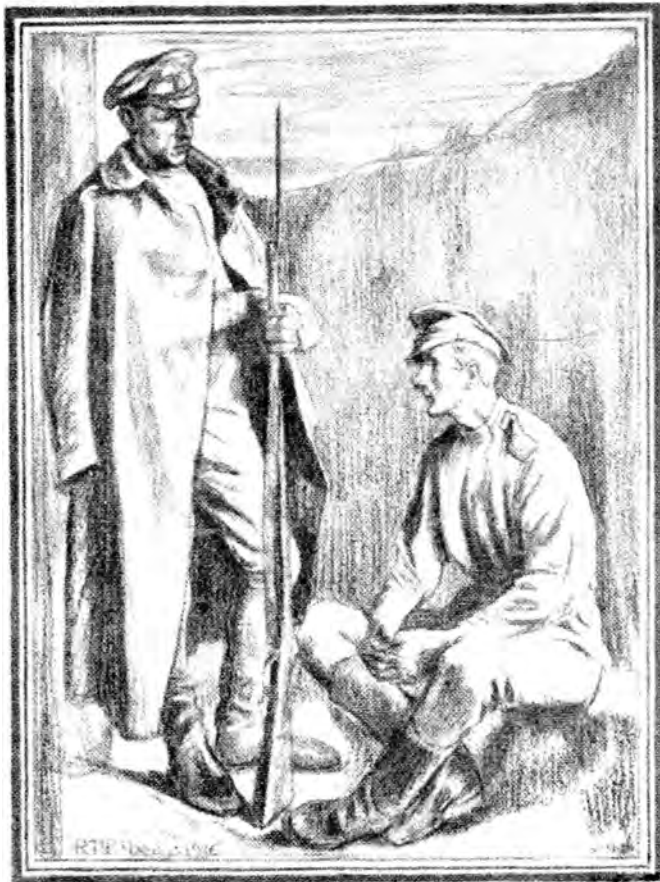
Latv. strēlnieku org. kom. izdevums

Latv. strēlnieku org. kom. izdevums

Prof. J. R. Tillbergs — Zīmējums atklātnei

Latv. strēlnieku org. kom. izdevums

*Juvisi visi baltieši
Mārcimā gatava aust,*

*A. baltieši, kas ir tie,
Indrāta la sarakst.*

Prof. J. R. Tillbergs — Zīmējums atklātnēi
Latv. strēlnieku org. kom. izdevums.

LATVJU TAUTAS DZIESMAS PAR KARU

Ai, bāliņi, ai, bāliņi,
Nem zobenu rociņā,
Ej uz Prūšu robežām,
Sargā savu tēvu zemi!

31903.

Krievi, krievi, maskalīti,
Kam nokavi bāleļņus!
Kam pameti rudzu lauku
Kā ūdeni līgojam.

32069.

Rūci, rūci, pārkoniti,
Skaldi tiltu Daugavā,
Lai nenāca poļi, leiši
Manā tēvu zemītē.

32149.

Šķitu rīta auseklīti
Vakarā uzlecām:
Bāliņš savu zobentiņu
Krievmalē balināja.

32155.

Zila, zaļa gaisma ausa,
Iesarkana saule lēca,
Vai tie mani bāleļņi
Krievu pili dedzināja?

32160.

Smalku vērpju, mīkstu adu
Brālītīm kara zeķes,
Lai tas mani pieminēja
Prūšos kājas noaudams.

32169.

Es pazinu sav' bāliņu
Vidu kara ligojot:
Pieci pušķi cepurē,
Sešas zvaigznes zobenā.

32004.

Kara vīra ligaviņa
Ik vakarus gauži raud,
Gaida savu arājiņu
No kariņa pārnākot.

32044.

Es pūstījis mēdzīnīst
 Es pūstījis mēdzīnīst
 Es pūstījis mēdzīnīst
 Es pūstījis mēdzīnīst

Prof. J. R. Tillbergs - Zīmējums atklātnai

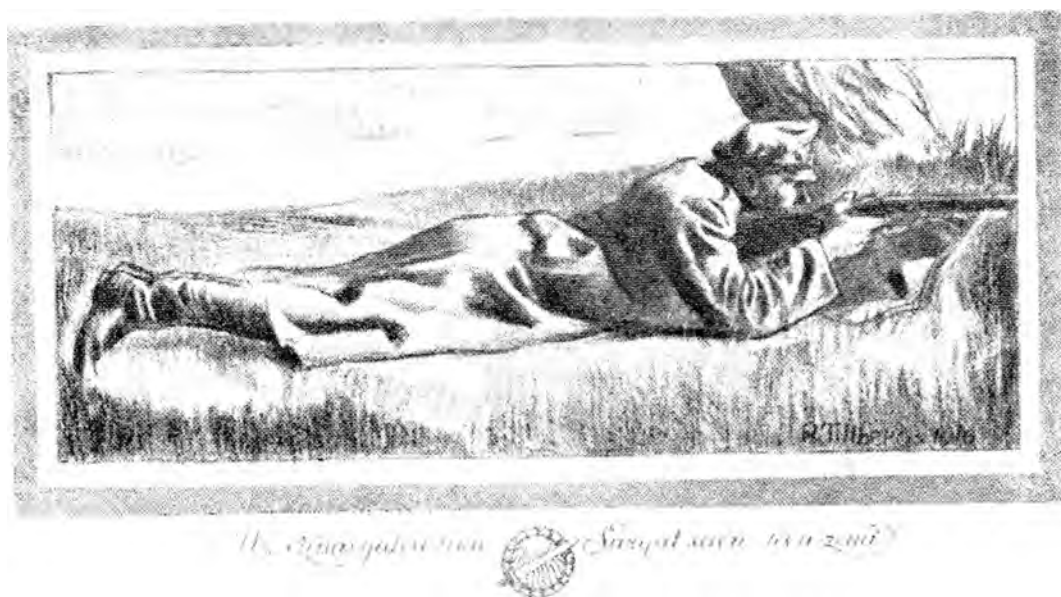

Es pūstījis mēdzīnīst
 Es pūstījis mēdzīnīst
 Es pūstījis mēdzīnīst
 Es pūstījis mēdzīnīst

Prof. J. R. Tillbergs — Zīmējums atklātnai
 (Latv. strēlnieku org. kom. izdevums)

Prof. J. R. Tillbergs — Zīmējums atklātnei

Prof. J. R. Tillbergs — Zīmējums atklātnei
(Latv. strēlnieku org. kom. izdevums)

Aiz jūriņas augsti kalni,
Tur sarkanās ogas aug,
Vidu jūras zelta niedra
Zelta gultas galiņa.
Tur stāv divi sirmi zirgi
Abi divi apsegloti,
Tur guļ divi kara vīri,
Abi divi apbruņoti.
Viegli cēlās no gultiņas,
Viegli kāpa kumelā. 31921.

Es kara aiziedams,
Atskatos atpakaļ,
Atskatos atpakaļ,
Kas pēc manis gauži raud:
Tēvs, māmiņa gauži raud,
Līgaviņa vēl gaužāk. 31978.

Kara vīra līgaviņa
Nakti miega negulēja,
Kumeliņu barodama,
Karodziņu rakstīdama. 32046.

Kara vīri bēdājāsī,
Asinainā gaissma aust.
Nebēdājat kara vīri,
Sudrabota saule lec. 32050.

Div' baloži strautā dzēra,
Abi dzēra dūdodami;
Div' bāliņi karā jāja,
Abi jāja domādami:
Vai būs jāti, vai nejāti,
Vai palikti Kurzemē.
Kurzemei laba dzīve,
Sievas, meitas gultu taisa;
Kas taisīja zaldātam? —
Zaldāts ceļa gājējīnš,
Zaldāts ceļa gājējīnš,
Kur pakrita, tur guleja,
Sausas skujas, zaļa zāle,
Tā zaldāta guļas vieta,
Uz akmiņa galvu lika,
Kājas mirka Daugavā. 31956.

Es iededzu garu skalu,
Skaitu savus bāleliņus.
Visi mani bāleliņi,
Jaunākā vien neredzu.
Jaunākais bāleliņš
Tas uz karu taisījās.
Kur tu iesi, bāleliņ,
Tur es tev līdzī iešu,
Kur tu kārsi zobentiņu,
Tur es savu vainadzīņu. 31973.

Kas tur dimda, kas skaneja,
Kas zemīti tricīnāja?
Tur jāj jauni kara vīri
Sirmus, berus kumeliņus,
Zelta pieši, zvaigžņu deķi.
Sudraboti zobentiņi,
Zobentiņu galiņā
Lakstīgala tricīnāja. 32058.

Kiukoi, ūru dzagiuzeite,
Tu kiukoji, as raudoju,
Tev pītryuka trejū kūku,
Man deveņu boleleņu.
Tovi kūki ceplī daga,
Mun' boleņi kara gōja. 32070.

Labāk man kara mirt,
Ne celiņa maliņā;
Karā kauta dvēsehte
Iet pie Dieva dziedādama,
Iet pie Dieva dziedādama
Eņģeļu pulciņā. 32092.

Aši, aši zīle dzied
Brāļu staļļa pakaļā.
Tev māsiņa, klausīties,
Kādu vēsti zīl' atnesa
— Zīl' atnesa tādu vēsti,
Bus brālam karā iet.
— Tec, māsiņa, dārziņā,
Pušķo brāļa cepurīti.
Dziedādama appušķoja,
Raudādama pavadīja.
— Neraud gauži man' māsiņa,
Gaidi manis pārnākam;
Ja tu manis nesagaidi,
Sagaid' mana kumeliņa. —
Par deviņas vasariņas
Attecēja kumeliņš,
Atteceja kumeliņš
Smilkšainām kājiņām,
Smilkšainām kājiņām,
Zvaigžņu deķi mugurā.
Vaica māsa kumelam:
Kur palika jājejiņš?
— Tur palika jājejiņš,
Kur krīt vīri kā ozoli,
Zobentiņus sārtiem krāva,
Kaudzēm meta cepurītes.
Tur tek liela asins upe,
No kauliem tiltu taisa.
Mīla Māra pāri gaja
Drebēdama, trīsēdama. 31933.

Prof. R. Zarriņš — Zīmējums atklātnei

LATVJU DZEJNIEKI PAR KARU

Uz kauju

Ko zobenu cila,
Vai arklis nav spožs?

Ak, zobens ir dedzīgs
Un aicinošs.

Ko kumēlu seglo,
Vai tālu tev jāt?

Uz sarkanam kāzām
Es jāšu, māt!

Ko acis tev liesmo,
Kam savāds ir smaids?

Tas gadu simteņu
Sāpošais vairs.

Ko velc svetku kreklu,
Kam greznojies stalts?

Kas nāvei ir tuvu,
Tas ģērbjas balts.

Kad pārnāksi mājās,
Kad sagaidīt?

Kad slavas vainagus
Meitas sāks vīt.

J. Akuraters.

Taures

Es lieku laurei vaimanāt
Par tēvu zemes lauku,
Ka kokus liec pie zemes klāt
Tumšs padebess ar auku.

Ka latvji bēg no dzimtenes
Kā lapas, vēja rautas.
Raud taures tukšos lūrumos
Pēc izkildušās tautas.

Ak stāvat droši, ozoli,
Jūs, latvju bataljoni!
Jūs savas tautas gaišais spēks,
Sniegs nākotne jums kroni.

Kārlis Skalbe.

R. Pērle — Karoga rakstītāja

Kareivis

Es nāvi vaigā redzēju,
Es pazinu badu un briesmas,
Es visu, visu aizmirsu
Deļ vienas mazas dziesmas
Par dzimteni, dzimteni mīlo,
Ko dziedāja cīruls un strazds.
Tai dziesmai es nezinu vārdu,

Tie asims rakstīti man.
Tos vardus cīruļi saka,
Kad ziedonī debesis skan,
Mans cīruls debesu velvē,
Mans strazds uz plaukstoša zara—
Tie dzied. Mans zobens lai dara.

Kārlis Skalbe.

Varoņu laiks

Zibens raksta uz mākoņu sienas,
Vētrā koku galotnes slienas,
Pērkoņi dārdot debesis dala,
Veras jau saules zeltainā mala,
Debesis šķiras, atkāpjas tvaiks,
Nāk pār ozoliem varoņu laiks.
Latvju viri zem lietus un krusas
Dzinuši jodus bez miega un dusas,

Dzimtenes ežā zobenus sprauž,
Miera veldzi tikamu jauž.
Zeltā mākoņu jātnieki auļo,
Zaļā zeme ziboši saūlo.
Varavīksnas ap pakalniem skaujas,
Skūpstiem sievas un meitenes ļaujas.
Gribas pie ziedošās zemes man slīgt
Un ar viņu brālību līgt.

Kārlis Skalbe.

Trīs

Ko zīle sludināja,
Ko pauda par valodām?
Trīs bāliņi karā gāja
Uz prūšu robežām.

Trīs bāliņi karā gāja —
Ar rožainām cerībām;
Tos meitenes izrotāja
Ar nelķēm un asterēm.

Bet zīle sludināja:
Vairs nepārnakt dzimtenē tiem!
— Un nu tiem mūža māja
Pie Mazura ezeriem.

Kam jūtu kā nāves baismu —
Kas gan starp miljoniem trīs!?
Bet viņi saules gaismu
Nekad vairs neskatis...

Nāks ziedons, nāks lakstīgala,
Vīs vainagus, līgos un dies, —
Bet skauti no tumsas un sala,
Šie trīs vairs necelsies...

Trīs bāliņu sirdis dzisa —
Lai! — Miljonus nāve vēl sauc.
Trīs — trīs — cik maz tas priekš visa —
Un tomēr — cik daudz, cik daudz...

Ed. Treumanis.

Latvju strēlnieki

Pār Latviju sniegi kad vijas
Un nakts ir visgarākā,
Ši teika man atmosfēstas sirdi
Kā brīnišķa valoda.

Iz sniegiem mazs karodziņš šaujas
Un plivina sarkanbalts
Un liesmo savādā gaismā,
Kaut pusnakts un gaiss ir tik salts.

Un pretī tam paceļas otrīs,
Un trešais un cits vēl daudz,
Man liekas ar savādu vārdu
Viens otram tie sveicienu sauc.

Un atsaucas Nāves salā,
Ar prieku plivina tie
No Ķekavas, Tīreļa purviem
Kā ziedi baltsarkanie.

R. Perle Ierakumos

J. Grosvalds — Dzīve zemniecis

Jau pilns viss klajums ar viņiem,
Ka brīnumu spārnus tie pleš;
Gar visu Daugavas malu
Jau plivina karogu mežs.

Ak brīvi raisīta tauta!
Kas sniegos noliekties spēs,
Šo burvīgo ziemas nakts teiku
Tas sapratis uzmines:

Kur karodziņš liesmodams plīvo,
Tur sāpes mums atmiņas mirdz,
Tur Latvijas brīvības sekla;
Tur latvju strelnieku sirds.

J. Akurators.

Latvju strelnieki

Tie — mūsu avangards, tie — pirmie varoņi,
Kas baigos senču šķēpus, rūsas klātos, tver,
Un rūgto nāves kausu lepmi sausu dzer,
Lai latvju vārds reiz atkal atmirdz celi.

Nāc garā rindā slavas vainagotie tēli
Un lēni pagājušo dienu lapas ver,
Kur varondarbs ikviens par zeltu smagāk sver —
Tos skatot sirdij top tik bezgalīgi žēli:

Lūk smagais Tīrelpurvs kā nedzījusi rēta,
Un, lūk, pār Sloku asiņaina gaisma svīst,
Kūp Nāves sala, neskaitāmiem kauliem sēta,

Un Ložmeteju kalnā asinsstrūklas šķīst —
Tik pēdējā ir savādāka lapas puse:
To latvju brīves spožā saule aplājusi!

V. Skaistlauks.

Sargs pie Daugavas

Greizie rati top jau bali,
Strēlnieks bultu migla sprauž
Un pret rītu iemigusi
Rīga man uz pleca snauž.
Jauns es biju, jauns es gaju
Kara gaitās slavenās,

Rokās turu latvju ciemus
Un uz pleciem pilsētas.
Vidzeme man svārkus šuva,
Gauja manim jostu jož,
Rīga manim šķepu kala,
Cesis cepurīti poš.

Daugava ir manas bruņas —
Krušu sudrabs spožs un tīrs,
Rīgas torni slaiki turas,
Tad lai neturos es, vīrs!

Kārlis Skalbe.

Dzimtenes labad

Versus saphicus minor

Ak, es velos but tur, kur lodes svilpo,
Dzelža krusa birst, gāž ar saknēm kokus,
Un kur kaujās brūk mani braļi ašie
Dzimtenes labad.

Nieka pašlabums, vai ar' bailes zemās,
Kur pēc uzvaras mana taula cīnās,
Lai ir nolādēts! Celies, gods par visu
Dzimtenes labad.

Simtiem tūkstošiem mazu bērnu, sievu
Brēc pa svešumu, ciešas badā, salā.
Ak, kāds slavas darbs, visus mājās pārvest
Dzimtenē mīlā!

Briesmas, vaimanās, ja tik mērķis varens,
Krūtīs viegli dveš, netrūkst rokai spara,
Viegli uzvaret, viegli krist bez elpas
Dzimtenes labad.

Viktors Eglis.

J. Grosvalds — Ierakumos

Kad lielgabali kluse

Kad lielgabali klusē, naidu piemirsuši,
Un kara troksnis rimis pamazām,
Kad kareivji līdz nāvei noguruši
No cīņas parliecīgām grūtībām
Sev mieru meklē, atpūtu un īsu dusu —
Es rekviemu dzirdu seri klusu.

Tad sirds ar skumjām smaga pielijusi
Vairs skaisto cīņas prieku nesaprot;
Tā dus, kā visi citi, nogurusi,
Par zelta brīves rītu sapņojot,
Un velti modināt un saukt un aicināt to spēji
Uz plašo arenu, kur staigā rīta vēji.

Bet tad, kad pazīstamā skarbā melodija
Pār mežu modušos un kalnu galiem plūst,
Un mūsu viegla lauku baterija
No jauna karstā cīņas aizrautībā kūst, —
Es atkal saprotu, cik skaists un varens esi tu,
Karstcīņas prieks par tautas brīvību!

V. Skaistlauks.

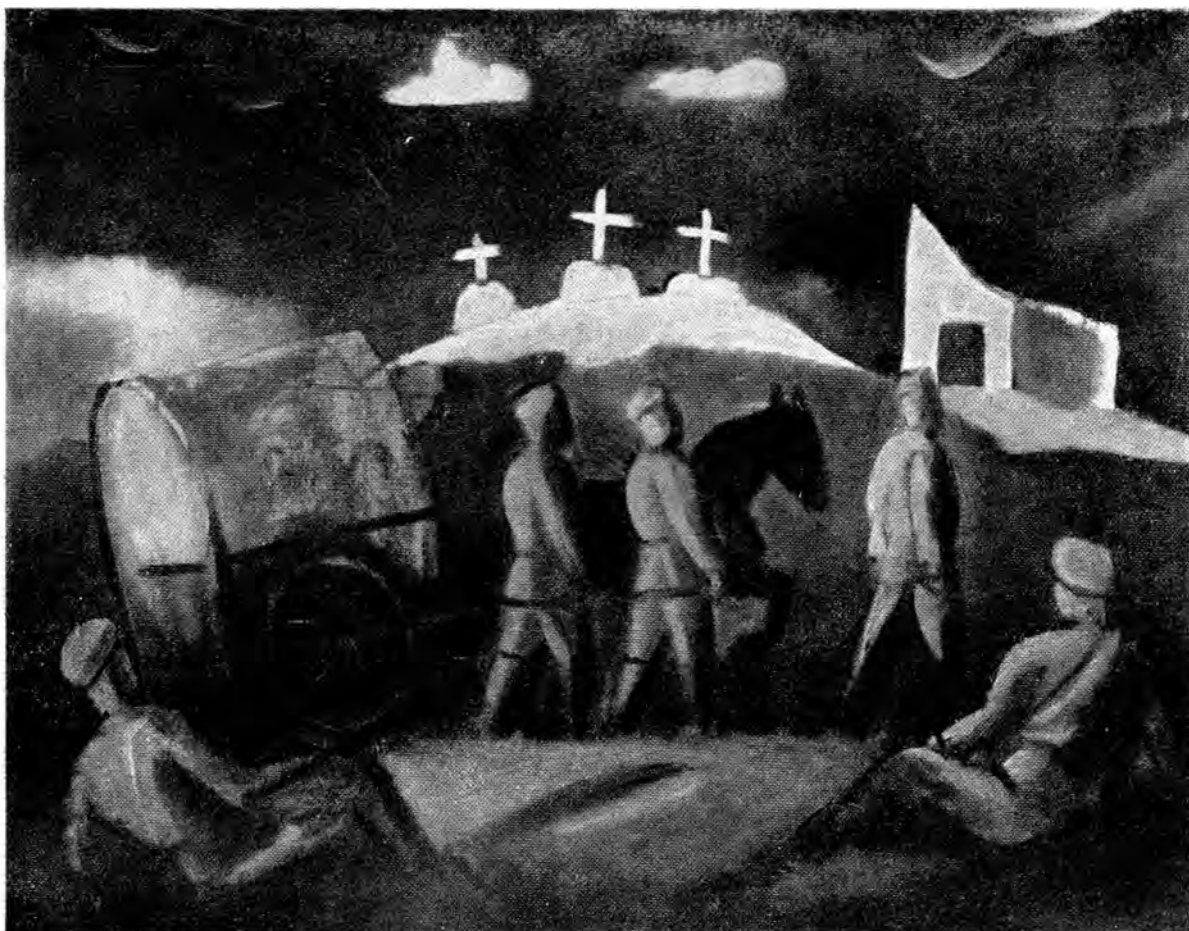
Pirms kaujas

Mums jābrauc. Sajūgti jau ceļam lielgabali
Un zirgi nemierīgi sprauslā, mīdās, zviedz.
Vēl dažas pavēles mums jaunais leitnants kliedz.
Tad aprimst viss. Mirdz mēnešgaismā dūču spali.
Bet kaminā vēl sprega steiga sviestie skali,
Vēl silto staru spožums glāstošs sejā plūst.
Pirmskaujas vienaldzībā liktenīga kūst
Ik jūta. Norimuši baigo dziņu pali.

Pār karti pārlicies, kā noslēpuma vara,
Sed cēlais komandiers un raugās, domu dzelts,
Caur logu krītošā uz grīdas menesstarā.

Drīz asiņainai dramai priekšskars augšup celts
Tiks reibinošā troksni, skanes nāvē triekto vaidi,
Un uzvarētājam uz lūpām visies gaiši smaidi.

V. Skaistlauks.

J. Grosvalds Ievainoto pārvesana

J. Grosvalds — Slimnīca

Virsaiša sirds

(Pulkveža kalpaka piemiņai)

Sniegi un sastingusi nedzīva saule
Blazmo kā naves lukturs pār lauku.
Dzimtene pilna ar briesmām un postu:
Jodi un naidnieki uznāk kā auka.

Virsait's gaišs iziet ar pulciņu mazu,
Karogu gaišu nes naidniekam preti,
Maz ir to ļaužu, kam dvēseles kvēlo,
Pašziedotāji ir rodami reti.

Maz ir vairs atlicis tēvzemes lauku,
Jūra pa kreisi, pa labi blenž nāve,
Varoņu pulciņu naidnieki apņem
Plaši kā asinis mirkstoša rāva.

Tikai gaiši zied virsaiša sapņi,
Vieglas kā baloži kareivju domas,
Zilē viņi sev dzīvību jaunu,
Cerības skaļas un mūžības lomas.

Dziesma skan viegli, divdūjiņu dziesma,
Šūpojas karodzipš sniegos kā spalva.
Sirdis deg karsti, ak Kurzeme mīļā,
Sirdis šīs karstās — tev vienīgā balva!

Pēkšņi — vilki vai sakaucas mežos?
Drausmīgi šņākdamas bultas šķel gaisu;
Virsaitis nodreb; uz apgērba balta
Sirds pušu šķelta jau asinis raisa.

Apmulst kareivji izbailu tverti,
Mēmās mokas ap virsaiti stājas.
Gaisā vai šviksteja peleki spārni?
Nave jau pāri tiem lidinājas.

Virsait's dus sniegos un asinis kūso,
Naidnieki liksmi un nirdzīgi smejas,
Viebjas cietāk ap pulciņu mazo
Sumpurņu, kārīgo svešnieku sejas.

Pekšņi — vai avots ir virsaiša krūtīs; —
Asiņu strūkļa augstāk celta.
Sirds kaut jau navē, uz virsaiša lūpām
Uzplaucis smaids kā no saules un zelta.

Dzirdami divaini vārdi ap viņiem.
Balss, kura dziļi tiem sirdīs saka:
„Slaciniet šķēpus un karogus cīņai.
Straumē, ko atver jums svetīta aka!”

Miris ir virsait's, bet drošme un laime
Kareivjus apskauj kā ziedoņa vēji.
Noliecas viņi ieročus slacīt.
Uzliesmo saule pie debesu spēji.

Izbailes pekšņas naidniekus apņē, —
Dzird viņi saucam tik virsaiša vārdu.
Baltsārti karogi kustas pa laukiem.
Liesmojot talu ka uguņu zardi.

Un kā divaini ziedi jau ceļas
Karogi rokās un torpos un setās,
Pazūd kā migla no saulstara šķelta
Pretnieku pulki no iedvesmas svētās.

Sirdsavots brīmišķīgs neapstāj kūsol,
Virsait's kur aprakts, iz kapa vel ceļas.
Tukstoši nāk tur un izejot kara
Rokām un ieročiem spēku tur smeļas.

Brīva kad zeme un tauta un dziesmas.
Varoņi atgriežas brīvotas mājās,
Virsaiša sirdsavots kūso arvienu,
Caur gadu simtiem vel neapstājas.

Varoņi, tautas cīņā kad ejiet,
Virsaiša sirdi pieminiet dzīvo!
Baltsārti karogi svetīti viņā
Vieglī kā putni uz uzvaru plīvo.

J. Akuraters.

J. Grosvalds — Revolūcija

J. Grosvalds — Mirstošais kaņavirs

Nezināms varonis

Tu centies — stunda sita,
 Bij acis tev aizdarīt...
 Kur tava galva krita,
 Kas to var pasacīt!

Ne kapu kopa vēsta,
 Kur dusi guldināts;
 Ne mīlas puķes tur dēsta,
 Ne vārdu piemin kāds.

Un veltas ceres maldās,
 Kas nāk no dzimtenes,
 Tās gaidot nenovaldās
 Un ilgu puķes tev nes.

Peteris Blauss.

J. Kazāks Pirms dosamās uzbrukuma

Jūnijkaujas 1919

Vai šķepu nes, vai kapos drun, —
No kaujām varoņi vel gun,
Un atbalss pāri laikiem dun:

Pie Cesim, Ieriķiem, pie Liepas un pie Raunas
Kāds nezvērs aizvēra uz mūžiem melnas žaunas!

Bij jūnijs purpurots un zaļš,
Bij kara zirgu zviedziens skaļš,
Nu tapa lauks tur klajs un vaļš,

Vaļš jaunam garam, smagu gruvu bagāts,
Jo lāstam līdz mums viss ir grauts un dragāts.

Rus lauki, vējos vindas čīkst,
Ap drupām dārzi ziedos līkst —
Kas nākt šais svētās vietās drīkst?

Jūs, jaunie, saulainie, kas domas celt jau skārta!
Jūs, jaunie namdari — nu jūsu kārtā.

J. Ezeriņš.

Kareivjiem

Mēs esam klusu cietuši bez gala,
Neviens nav klusus sadzirdējis mūs —
Lai sadzird nu no katra lielgabala.
Ka mūsu zeme mūžam brīva būs;

Lai sveiciens kareivjiem, kas liesmās
Par sargiem brīvībai stāv briesmās!

Vel vienu ložu pilnu vētras zienu
Lai stiprs un dedzīgs iztur jūsu gars —
Un, lediem aizejot, ik latvju ciemu
Zaļš apsveiks mūsu pirmais pavasars. —

Lai slava kareivjiem, kas liesmās
Par sargiem tēvzemei stāv briesmās!

Šais laukos, kuros balo tūkstots kauli,
Jūs aizejat, kā negaiss bargs un zviļš —
Lai druvas tiktu svētītas ar sauli,
Lai mierīgs degtu sprakstošs pavards mīļš. —

Lai slava kareivjiem, kas liesmās
Par sargiem tēvzemei stāv briesmās!

Ak, Brīvība, tavs vārds tiem celties lika,
Nu spārnus dievišķos pār pulkiem plēt —
Ar karogiem, ko dod tiem Republika,
Ar viņas vadoņiem tiem uzvarēt! —

Lai sveiciens kareivjiem, kas liesmās
Par sargiem brīvībai stāv briesmās!

Jānis Sudrabkalns.

Atbrīvotai Rīgai

Sveika, brīvā Rīga, tu postīta, mocīta daudzi!
Asinis mazgā no vaigiem un aizmirsti sāpes un brūces,
Posies un steidzies tos saņemt, kas atnāk uz vairogiem nesti,
Tevī, tu, brīvotā, sveikt: — tev jāmetas ceļos priekš viņiem!
Jākrīt ar' ceļos priekš tiem, kas sviedriem un asinīm klāti.
Varoņu soļiem nāk paši pa tavām brīvotām ielām.
Asin's, ko viņi lēja, un mokas, ko izcieta viņi,
Atnesa brīvību tev, un tev uzplauks par laimības ziediem.

P. Blauss.

J. Kazaks — Kars

Esiet sveicināti!

Tu, kas tici savai dzimtenei,
Un kas noliec galvu viņas dēļ,
Spožu slavu tev no visam zvaigznēm
Un lai zelta burtiem rakstīts tiek:

„Miris viņš par teviju un tautu.”
Cēlie varoņi, ko laiks šis vada,
Tautas atmiņā vēl ilgi dzīvos,
Tautas sirdī viņu spožums kvēlos

Degot spožs, kā saules stars.
Esiet sveicināti, brīvās tautas lepnums!
Pelekaki musu soļi kļūtu,
Saltāka mums kļūtu mūsu dzīve,

Ja mums jūsu gaišā prieka traktu;
Jūsu kareiviskā spēka mirdzums,
Jūsu gaišums silda mūsu sirdis,
Esiet sveicināti!

Karlis Jēkabsons.

Fr. Briedim

Ne Tīreļpurvos, ne Nāves salas gravas,
Ne granatas, kas nīkni gaisos krāc,
Ne ložu metēji, bet šāviens kāds
No flintes slepkavīgas dzesa dienas Tavas.

Un iz šīs Golgatas un moku vietas savas,
No svešuma, kur tiki apglabāts,
Uz seno latvju zemi atpakaļ Tu nāc
No viņām dienām, pilnām lielas slavas.

Un tauta vaiņagus ap Tevi sies
Un slavu stars, kas nāk no laiku galiem,
Uz Tavu lepno bronzas pieri lies,

Kad sava pilsētā starp ļaužu palīem
Tu svētku dienā pēkšņi pacelsies
Uz augsta pamata no lielpilīm.

Edvarts Virza.

S. Vidbergs Uz Lībekas tilta (porcelāns)

S. Vidbergs — Pie ložmetēja

Cīņā pret varmākiem

Kā vētra pār tautu pāršalca,
It kā vilnis pār klinšu kraujumiem.
Pār viņu sajūsma pārdrāzās,
Sārtbaltsārtais karogs izplētās,
Un tā gāja cīņā pret varmākiem.

Iet dēli, iet tēvi, iet sirmgalvj, —
Prieks vaigos, deg uguns acīs tiem,
Un mātes un māsas un līgavas
Sniedz puķes, rīt lepnuma asaras,
Jo viņi iet cīņā pret varmākiem.

Skan dziesmas, kauc lodes, šķēpi lūst, —
Tur jākrit vīriem, kā ozoliem.
Un kad kritušos biedrus uz kapu nes,
Norit as'ras, skan kokles un bazunes,
Jo tie krita cīņā pret varmākiem.

Nav velti plūdušas asinis
Uz mūžu guldītiem varoņiem:
Tauta brīva no viņiem pieceļas
Un varmāku bandas kļūst satriektas;
Mūžam slava kritušiem varoņiem.

Pēteris Blaus.

Sveiciens varonim

Klusāk, biedri! Drošs, dedzīgs un straujš
Diezgan bij varonis, kas mums uz rokām.
Mīl viņš nu mieru, kā mīlēja dzīvi —
Valdat sirdis, lai nepukst par skaļu.

Puķes ir klusas — liekat tās viņam.
Muzika sēra lai reizi vēl skan, —
Lodes lai atšalc to dziesmu no kaujas.
Zalutu biedrim! Viņš piemiņā dzīvos.

Jānis Gruns.

Es dziedu dziesmu

18. nov. 1919.

Es dziedu dziesmu novembra uzsalumam,
Zem vezumnieku ratiem tālribošiem gruvešiem.
Ka spirtgi vēji slido pāri ledum glumam;
Es dziedu dziesmu sirmās Rīgas svētiem gruvešiem,
Es dziedu dziesmu iesarkušam spalgam ritam
Un lielai skaidrībai, kas mūsu priekšā top
Pec garām naktim nāves šaubās aizvadītām;
Es dziedu Laimas liktai nākotnei, kas jāsastop.
Es dziedu dziesmu, armija, tev, uzvarošā,
Un baltai krusta malei, tavai Daugavai, —
Kā saule nenorietoša tev laikos slava spoža;
Es dziedu atbrīvotai Kurzemei un Jelgavai.
Es dziedu Balodim un Radziņam un visiem, kas aptiem,
Es dziedu Ozolam, kas atdzīvina tradīcijas
No Ložmetēju kalna, Cesīm, Ieriķiem, —
No Ziemeļlatvijas tas gājiens cēli vijas.

Es dziesminieka lāstu sūtu nodevējiem,
Lai viņi mūžumūžam pul kā pelavas
Pa visiem četriem zemes vejiem,
Lai bērnu bērni bēg no Kaupo neslavas!
Es dziedu dziesmu Latgalei, kas cieš vēl mokas,
Aiz lielām ciešanām tā, svētā, sāpēs klus,
Pret svēto Māru lūdzot pacelusi rokas;
No viņas baznīcītiņiem saulrietā skansērīgs Angelus.
Es dziedu dziesmu kritušiem, kas galvu lika
Uz ežiņas par tēvu zemes brīvību;
Lai braļu kapsētu kā Rānavu tur latvju republika,
Kā svētozols tur šalks par tiem, kas upurēja dzīvību.
Es dziedu dziesmu Latvijai; no bāriem
Tu cēlies pilntiesīga tauta tautās iet,
Reiz atbrīvojusies no kungiem asinskāriem.
Es dziedu dziesmu: Latvija lai zied!

Antons Austrupš.

S. Vidbergs — Dangavmala
(No cikla „Bermontiade”)

S. Vidbergs — Desants Daugavgrīva.
(No cikla „Bemontāde”).

Latvija

Mūždienu nievāta,
Šausta un skaldīta —
Pacelies dievota
Valdīt Tu, valdītā.

Jūrā triec drausmotā
Čūskoto kāreni,
Pacelies ausmota
Vaiņagot bāreni.

Brīnumus darošā
Sāpju caurspīdētā,
Pacelies starošā
Mīlet, tu nīdētā!

Jānis Ezeriņš.

Invalids

Jā, draugs, tās bija slavas dienas,
Mums kopā cīnīties bij prieks,
Mums brašā pulkā kopā ejot
Vislielās grūtības bij nieks.
Vēl tagad viņās dienās mītu,

Pie viņām kavējas mans prāts,
Un uzvaras kad atāust senās,
Zūd īgnums viss, kas sirdi krāts.
Ja, draugs, tās bija slavas dienas,
Pie viņām kavējas mans prāts.

Es atminos to rudens dienu,
 No mīļiem kad es tiku šķirts;
 Vel redzu rožu ziedu dažu,
 Kā rasa as'ras ziedos mirdz.
 Pie krūts man ziedus sprauda mīļa,
 Bet skaļi raudāt tai bij kauns.
 Pat skūpstīties mēs kaunējamies,
 Jo es vēl biju ļoti jauns.
 Jā, draugi, tās bij skumjas stundas,
 Pie viņām kavējas mans prāts.

Es atminos vēl pirmo kauju,
 Kā sapnī dzirdu, lodes šņāc;
 Vaid zaļās egles kaujas troksnī,
 Zūd domas man un samulst prāts.
 Tik jutu, kaut kas briesmīgs ceļas
 No zemes dziļumiem kā spoks
 Pa gaisu šalc un skaļā troksnī
 Lūst granatas šķelts varens koks.
 Jā, draugi, tās bij slavas dienas,
 Pie viņām kavējas mans prāts.

Es atminos tās tumšās nakts,
 Cik lēni ritēja tad laiks;
 Mums ierakumos ļoti sala,
 No purviem cēlās rudens tvaiks;
 Cik dažu nakti lietūs gāzēs
 Mums nācās izmirkušiem ciest,
 Bet dienā gulet ūdens gultā,
 Kad ložmetējs sāk lodes sviest.
 Jā, biedri, tās bij grūtas stundas,
 Pie viņām kavējas mans prāts.

Bet atpūtā pēc kaujas nākot,
 No dziesmām līgoja mums krūts.
 Pēc dejās kaislās aizmirsdamies
 Tik dzirdējam, kā taures dūc.
 Ar mīlām meitenēm tad dejās
 Bij patīkami vārdus mīt.
 Tik acis aizvērt karstā mulsā
 Un nedomāt vairs, kas būs rīt...
 Jā, draugi, tās bij liksmas stundas,
 Pie viņām kavējas mans prāts.

Es atminos ar šausmām dienu,
 Kad kara laimei bija zust,
 Kad mūsu pulkam iznīcību
 Bij pilnā mērā nolemts just.
 Visdārgie draugi mani krita,
 Bet troksnī zuda katris vaids,
 Uz dažas sadragātas sejas
 Vēl dzima briesmīgs nāves smaids.
 Jā, draugi, neaizmirst šo dienu,
 Kad pats es tiku sadragāts.

Kā murgu nakti izgulējis,
 Es pamodos reiz nāves bāls.
 Es nesapratu — dzīvs vai miris...
 Ik priekšmets istabā man tāls.
 Tik redzu apkārt baltas sienas,
 Pie gultas baltas sievas tēls,
 Deg lampa. Nezinu, vai rīts ir gaidāms,
 Vai satumsis jau vakars vēls...
 Jā, draugi, neaizmirst šo stundu,
 Pie viņas kavējas mans prāts.

Es pakustēties mēģināju,
 Bet jutu: plecā sāpes tūkst.
 Tad izmisums man sirdi tvēra,
 Es jutu: vienas rokas trūkst...
 Es pagību, bet atkal modies,
 Es jutos it kā nāvei lemts;
 Bez rokas — invalids es esmu —
 Viss dzīves prieks uz mūžu ņemts...
 Jā, biedri, neaizmirst šo stundu,
 Kur izmisums bij sirdi krāts.

Kā tumsa palet manas dienas,
 Es lielai dzīvei bieži lieks;
 Kur citi liksmei bieži ļaujas,
 Es nezinu, kas īstens prieks.
 Kā ērglis es ar vienu spārnu —
 Nu gaisā nelidošu cēls...
 Un ignums bieži žultains krūtīs,
 Kad nodziest saules rieta kvēls.
 Jā, draugi, tumšas manas dienas,
 Tik nelaimīgs man bieži prāts.

Bet pierod jau pie visa dzīvē,
 Kur gan no viņas manīm bēgt?
 Vai visu mūžu tikai sāpes
 Var cilvēks kāds sev sirdī slēgt!
 Un kad jūs, senos biedrus, rodu, —
 Mums kopā cīnīties bij lemts, —
 Es atkal sevi dzīvei dodu.
 Nāk dzīves prieks, kas bija ņemts.
 Jā, draugi, reiz bij slavas dienas,
 Lai viņās kavējas mans prāts.

Ludvigs Šanteklers.

Nakts parāde

Pār purvu, no kura bēg cilvēks, kur reti tik iemaldas
vilks —

Šai naktī liels putenis griežas un diezin cik ilgi
tas ilgs.

Un vēju un negaisu gari svilpj, gaudo un gaudo
pat sniegs

Un griežas pa gaisiem un zemi, ko skāvuši bailes
un sniegs.

Un putenī baisīgā šajā, kas, liekas, no aizlaikiem
vird,

Dzird dvašas no elsošām krūtīm un komandas
saucienus dzird.

Pēc pulka nāk pulks. Vai no zemes, jeb mākoņiem
ārā tie nirst?

Vējš gaudo tiem tukšājās acīs un svilpojošs sniegs
viņās birst.

Kurp doties šai vilkaču naktī, kad bailēs ir pa-
slēpies viss,

Ar granatām, ložmetiem, flintēm grib karaspēks
drausmīgais šis?

Un priekšgalā viņam uz zirga ir redzams kads
Pulkvedis jauns.

Tam asinains pierē glūn caurums, kur šāviens to
trāpījis ļauns.

Un adjutantu viņš atsauc un pačukst pie auss
viņam: „Eit

Un raugiet, vai astoņi pulki pēc pavēles atrodas
šeit“.

Un adjutants aizdrāž uz zirga pa klajumu, viesuls
kur vaid’

Un atgriezies atpakaļ saka: „Tie, Pulkvedi, šē ir
un gaid’“.

Māj Pulkvedis lēni ar roku un visi tad tālāki
šļūd.

Ar granatām, ložmetiem, flintēm tie sniegā un
negaisā zūd.

Kā sniegi top aizpūsti klajā un redzami nava
nekur.

Kas ir gan šis vadons, kas naktī un putenī parādi
tur’?

Edvarts Virza.

S. Vidbergs — Uz Libekas tilta
(No cikla «Bermontiade»)

Edvarts Virza.

Bēgļi

No poēmas "Karā dieva orgējas"

„Paaudžu paaudzes pieminēs vel šos nelaimes
laikus“—

Noteic Birzgaļu saimnieks, kuŗš lopus uzpērk no
bēgļiem

Gan tos nododams kronim, gan pārdodams galā
ar peļņu

Un no citu posta sev iesit skanošu naudu.

Skaistajā Daugavas klēpī tam dižas iekoptas mājas,
Koku kupluma slēptas, bet sarkaniem kārņiņū
juntiem

Priecīgi pauž jau iz tāles, ka viņās turība mājō.
Tagad viņš pārbraucis mājās un pusdienas maltīti
ēsdams —

Sviestā sautētu gaļu—un uzdzērdams jāņogu vīnu,
Pats ko izvaļēm tuisa, pastāsta pašai un dēlam,
Kā ar veikaliem gājis un ko viņš brankādams
redzējs:

„Ceļi visi, kas iet no Daugavas mamuļas krastiem
Gan uz Ziemeļiem vēsiem, gan Latgales purvainiem
mežiem,

Ir kā dzīvas upes, pa kuŗām Kurzeme aizplūst,—
Aizplūst un iznikst Kurzemes laudis, to sviedri un
labums,

Puse gandrīz no tautas un Latvijas labākā daļa.—
Sākot no Kurzemes ārem, kur kara viesulis jau trako,
Vidzemei pāri, gan Ropažiem, Nītauri, Piebalgu
projām,

Vai gar Suntažiem, Ķeipeni, Ērgļiem, uz Cesvaines
ceļiem —

Nepārtraukts bēgļu plūdums: Tur sieviņa asaras
slaukot,

Nogurusi līdz nāvei nes klēpī bērniņu kuslu.

Otru, lielāko, vada pie rokas, kuŗš tikko spēj tipāt;
Iepriekš tai iebūviets vecīgs un vārgule sieva tam
blakus

Meimeru soļus spēr un nespēkā balstās uz vīra,
Kuŗš ar gurdeni roku pa dubļos sajautu ceļu
Ratiņus velk,—tur salikts ir viss viņu bujums un
padoms.

Tur redz baltkulbu ores, kur sakrāvis saimnieks
ko spējis

Aiziedams līdzī sev ņemt, un nodzīti zirgi to aizvelk
Nezināmās talēs, kur izsiks tā beidzamais padoms.
Sērgas nomākti lopi, kas cieš vēl barības badu,—
Kuŗus tā gribētos izglābt, jo žēla no viņiem ir
šķirties,—

Blaudami pulciņos iet, līdz ceļmalā nokrit un beidzas.
Lūk ap rekvizīcijas punktiem, pie Rīgas un citur,
Nedēļām ilgi kur jāstāv, tur noganīts viss ir un
nograuzts,

Ka nav sagaidīt spējams, līdz pienāktu ņemama
rinda.

Tapat gar ceļmalām visām, kur bēgļu vilnis iet pāri
Ņugoņu savu, vaimanām, raudām, postu un sērgām,
Plāvas un bagātas druvas ir nopostītas pavisam—
Tā viņi mokās un pūlas bez jēgas! Bet prasi lai
pārdod,

Šie ir dzirdēt to negrib: tik muļas allaž uz priekšu,
Iznēsā postu pār zemi un sērgas, sev pašiem par
krustu.

Tikai, kad lops jau pie gala, tad lūdzas un spiež,
lai to atpērk.

Atdod par smiekla naudu:—bet maz jau tur ar
vairs laba.—

Ceļmalu meži un laukumi visi kā nosēti bēgļiem,
Kur pie bēdām un raudam tos aukstums un negaisi
šausa.

Badam un visādam postam un sērgām tur bagāta
plauja,

Ka ir pabalsta rosībai nespēkā jānolaiž rokas,—
Kuŗa kautkur jau klusībā kopj savu eņģeļa darbu,
Rīkojot ārstības punktus un vietas, kur ēdienus
izsniedz,—

Un uz debesīm paceļas posta un nelaimes vaidi.
Tomēr, dzird, grūtāk vēl tiem, kas aizklīst aiz
Latvijas ārēm

Svešumā tālā, kur krītot, kā vēja dzenātas lapas;
Vai ko aizved pret gribu, kā lopus vai nedzīvu
preci,

Lopu vagonos liktus, no Rīgas, bez noteikta mērķa
Un tad svešumā palaiž tos akla likteņa varā.

Krogī un mājas gar ceļiem kā bāztin piebāzti
laudim;

Naktsmāju nevar tur rast. Un ir man cik dažu reiz
nācās

Bēgļu nometnēs mist un tur pavadīt klūmīgas nakts
Ceļmalu šķūņos vai birzēs. Bet viena no visām šām
naktim

Neiziet man no prāta, kā ļauns un nelaimi vēstošs
Sapņu murgs:—Pie Ķeipenes muižas, tur mežiņa
kādā

Bēgļu pulks apmeties bij uz naktsdusu bēdīgi vēsu.
Bērni raud, blēj aitas, mājlopi un bubina zirgi,
Izsalkums moka tos un nakšu mitrajais vēsums.
Mātes klusina raudošos bērnus un meklē ko remdēt
Kaucošo badu, bet pašas klusiņām asaras slauka.
Citi sēd pie uguns un drūmi noraugas kvēlē.

It kā meklējot tur savu zaudēto mieru un laimi.
Sašutis stāsta dažs, kā tas negribējs šķirties no
mājām,

Dedzināt ēkas un nopostīt druvas, kas kuplumā
braša

Solījušas bagātu ražu. Bet soļi sperti tur stingri:

Neklausīgiem tik uzliets ar pipkām, pat uguns pie
junta
Jau likta klāt... Ir slimnieki celti no gultas, lai
bēg tik
Projām, kā var; bet tik ienaidniekam lai atstāta
netiek
Dzīvība kāda vai manta. Un tomēr cik daudzi
tur mantas
Neticis ātrumā pamests; un nezina, kas tagad to
valda...
Pamazām aprimst kņada un visi liekas pie miera.
Nemierīgs miegs, kas saviem saplošītajiem sparniem
Nelaiimes ļautīgus sedz un ko pārtrauc raudas pēc
brīža.
Bet kur dziļāki mežā, tur nemitas vaidi un raudas:
Bērnu vaimanas dzird, bet dzird ir sievietes gaudas.

Kas nakts drūmumā skan, kā vilkates kaucieni dobji.
„Mīlā mammiņ, žēlo, žēlo!“ sauc izbailu balsī
Vaimanājot bērni un raudot, tad atkal sāk māte
Raudāt, un atkal kauc bērni, kā vilcēni nelaiimes
mākti.

Teica tur māti esam, kas nākot no Tukuma puses
Viena ar bērniem trim, no kuņiem vecākā skuķe
Gadus divpadsmit veda, tad zēns ap septiņiem
gadiem,

Trešais arī puisēns, tā gadu pusotra, kā teica.
Vīrs tai bijis pie kroņa darbiem un nezina vai kritīs
Vācu gūstā, vai lodes ķerts, jeb tam laimējies izbēgt.
Ciezdama badu un saldama kļūstot ar citiem
Kopā ar ģimeni savu, kā pazaudējusi nožu.
Stāstīja tā. Bet naktsmieru vaimanas ilgi vēl trauca.

P. Blaus.

Krišs Dzelzgalvis

Šūpojat mani, Daugavas vilpi,
Tā kā migla aizšūpo lapas,
Kuras birstot laižas no kokiem.
Kur gan bēg šīs sarkanās lapas,
Vai uz krieviem, vai jakutu jurtām,
Vai uz Somijas kuprainām klintīm,
Kur no blāzmotās debesu malas
Kāri nokāpj ar zobeniem rokā?
Vai uz jautrām Maskavas ielām,
Ļaužu straumes kur mājīgi čalo,
Kur ar zelta pasaku ērgļiem
Kremla torņi uz debesīm lido?
Kur gan bēg šīs sarkanās lapas?
Ozola zaru žuburi melni
Kaili jau spokoja rudenā liesmās.
Un es pats, kā vīstoša lapa,
Vāji turos pie dzimtenes koka.
Šūpojat mani, Daugavas vilpi,
Kad no bezgala raudošu nakšu
Visas upes un ūdeņi uztūkst,
Stāstat par Dzelzgalvi, Kurzemes dēlu.

* * *

Dzelzgalvja Kriša bij Kurzemes saimnieks,
Gādīgs par sētu un jaunākām māsām,
Uzticīgs draugiem un dzimtenes zemei.
Vai vēl to pazina Kurzemes laukā,
Cits, kā viņa māsas un saime,
Radi, draugi un kaimiņš aiz ēžas?
Vai viņš domāja, ecēdams birzes,
Ka tas varonis dziesmām un teikām?...
Kas tie bija, kas varonus sauca?
Kādas taures tos sapūta kopā?

Ak kā sapūš varonus liesmas,
Kuras staigā pa kaimiņu jumtiem!
Govju mūļi tos sapūta žēli,
Kuras, kā ar pastara taurēm,
Gāja pa Kurzemes laukiem un mežiem...
Tad, kad spītīgā Kurzemes tauta,
Vācietim bargam iebrūkot zemē,
Cēla teltis uz orēm un ratiem,
Arī saimnieks Dzelzgalvja Kriša
Cēlās ar savu saimi un lopiem.
Cēlās viņš arī ar savu milu,
Bet tai saknes viņš nespēja izraut,
Cieti tās turējās dzimtenes zemē.
Pārdeva lopus, aizlaida saimi,
Pašu to mīla nelaida projām.
Iet viņš starp teltīm uz Daugavas pļavām,
Apjož ar gaismu Daugavas vilpi
Līcūs, kur bēgļu aitiņas ganās,
Līdz ar zemi nograuzot zāli.
Tālu pār pļavām saulainā gaisā
Karājas zirgu zviedzieni sēri,
Bēgļa sirdi tie sāpīgi vaino.
Satiek viņš pulciņos draugus un radus —
„Lopi ir pārdoti, brauksim nu visi,
Pulciņā vieglāk būs svešumu panest,
Arī dzērves jau gaisos taisās
Pulciņos kopā uz siltajām zemēm.“ —
„Braucat ar Dievu, radi un draugi,
Līdz ar dzērvēm rudenā ceļā!
Neaizmirstat vien pārnākt ar viņām
Tad, kad Kurzemē pavasars ziedēs.
Pats es gan palikšu Daugavas krastos.
Paldies saku dzimtenes zemei,

Diezgan liksmojis, edis un dzēris
 Es no tīriem Kurzemes traukiem,
 Vai lai bez lepnuma tagad es sēstos
 Klāt pie svešām un netīrām blodām?
 Diezgan laba ēdis un dzēris
 Es no tīriem Kurzemes traukiem;
 Nu es likteņa bīķeri rūgtu
 Gribu ar dzimteni izdzert līdz galam.
 Gana labi ir Krievzemes kāposti,
 Bet priekš manis tie vārīti nebūs.
 Nesakat, Kurzeme naidnieka varā --
 Vidzeme darbam un mieram vēl zaļo.
 Draudot gan tur mākoņu plēnes,
 Tumši raucas Kurzemes pusē,
 Bet no saules Vidzemes pusē
 Varavīksnas pār Daugavu staigā.
 Nesaucat, brāļi, Kurzemi vienu --
 Tēvs mans Vidzemē preceja māti.
 Šķirēja Daugava šūpoja viņus
 Pāri uz zaļo Kurzemes krastu.
 Ak, ja nebūtu Daugavas krastu,
 Vai tik tālu tad skanētu atbalss?
 Un ja nebūtu šķirējas straumes
 Vai mēs tā ilgotos sadoties rokas
 Cieši vienos mērķos un darbā?"
 Atvadījās Dzelzgalvs no draugiem,
 Teltī māsām tad izdeva daļas:
 „Ejat un meklējat dzīvi un laimi,

Es nu iestāšos Daugavas sargos.
 Neraudat māsas! Ar kādām liesmām
 Daugava apjož šīs plāvas un krastus!
 Neraudat, māsiņas, Daugava pati
 Līdzēs man sargāt tēvzemes pelnus.
 Skatat, kā velu vasaras sauli
 Sviež pret debesīm svabadi vilņi:
 Ak man ar nu spēlēties gribas
 Bezbedīgi likteņa laukā.
 Ne nu es saimnieks, sēja un vācējs,
 Ne nu man sētas, ne mantas, ne lopu.
 Nu no visa svabads es kļuvis
 Tautas karam Daugavas krastos."
 Izšķīrās ceļi uz Daugavas plāvam,
 Kriša aiziet strēlnieku pulkā.
 Gan to pie Rīgas dzirdējāt rībam:
 Bumbu metejs kāds Nāves salā
 Ārdīja naidniekus -- tas mūsu Kriša!

* * *

Ak, cik skaisti ir rudeni kailā,
 Koki bez vienas šalcošas lapas!
 Redzu tad viņu varenos stāvus,
 Zarus muskuļainos un platos,
 Kā tie cīnās ar rudenā vētru.
 Ienāk man prātā Dzelzgalvja Kriša,
 Viņa augums, rokas un pleci
 Cīnā bargā uz Daugavas krasta.

Kārlis Skalbe.

Pulkveža atgriešanās

Stāv ļaužu pulks atsegtām galvām, gods atdots no kareivjiem tiek.
 Viens otrs pie nodurtām acīm sev roku trīcošu liek.
 Un komanda atskan, rīb zalves un spēlēt muzika sāk.
 Jo nobeidzis uzvaras savas uz mājām nu pulkvedis nāk.
 Caur pilsētu trokšņainu, skaļu, kur ļaužu uz laukumiem daudz,
 Viņš lēnajos triumfa ratos pa prospektu svinīgu brauc.
 Raud, pulkvedi, kareivji tavi. Ak nelauji taurem vairs pūst
 Un piecelies, runā uz tautu, lai klusums par gavilēm kļūst.
 Bet neatbild pulkvedis vairāk ne kareivjiem, tautai, nekam;
 Siedz karogs sarkanbaltsarkans ir seju, ir augumu tam.
 Jel noņemiet apsegu sveto, lai vadons ver acis un redz.
 Ir sauli uz kareivju pierēm, ir to, kurā noriet un lec.
 Viņš klus. Tik ar Latvijas zemi vēl sajaukties nesas tam prāts:
 Šis karogs sarkanbaltsarkanais pār kritušu pulkvedi klāts.

Edvarts Virza.

Piekta Zemgales latviešu strēlnieku bataljona stabs Olaines priekšējās pozīcijas
Zemgalieši un viņu viesi spēlēja "Sadragatājs" — kuģa koka bābku (kauliņu) vārta lieto vācu nespragstošos trīscollīgos lādītus
Latv. strēlnieku L. Kapa zīmējums

SATURA RĀDĪTAJS

Lapp.
5

Ievada vieta	5
------------------------	---

VAROŅU DUSAS VIETAS

Pirmo kritušo latviešu strēlnieku kapu kopīgas Brāļu kapos Rīgā, 1915. gadā	9
Brāļu kapi Rīgā, 1917. gada ziemā	9
Latviešu strēlnieku kapi pirms aizbēršanas Brāļu kapos Rīgā, 1916. gadā	10
Latviešu strēlnieku apbedīšana Brāļu kapos Rīgā, 1916. gadā	10
Nacionalās armijas kritušo karavīru apbedīšana Brāļu kapos Rīgā, 1919. gadā	11
Nacionalās armijas kritušo karavīru kapu aizbēršana 1919. gadā	11
Nacionalās armijas kritušo karavīru izvadīšana uz pēdējo dusu Brāļu kapos Rīgā, 1919. gadā	12
Nacionalās armijas kritušo karavīru izvadīšana uz pēdējo dusu Latgalē, 1919. gadā	12
Pirmā kritušā partizāna izvadīšana uz pēdējo dusu Augškurzemē, 1919. gadā	13
Skats uz Brāļu kapiem Rīgā, 1924. gada vasarā	13
Latviešu strēlnieki apmeklē Brāļu kapus Rīgā, revolūcijas sākumā 1917. gadā	14
Latviešu strēlnieku svētku gājiens uz Brāļu kapiem Rīgā, 1923. gadā	14
Sabiedrisko organizāciju gājiens uz Brāļu kapiem Rīgā, 1924. gadā	15
Nacionalās armijas karavīri apmeklē Brāļu kapus Rīgā, 1924. gadā	15
Brāļu kapu noslēgums — liepu gatve 1925. gada vasarā	16
Viena no ejām Brāļu kapos Rīgā, 1925. gada vasarā	16
1916. gada decembra kaujās kritušo latviešu strēlnieku Brāļu kapi pie Ložmetēju kalna	17
Brāļu kapu kopīgas Ložmetēju kalnā	17
Brāļu kapi pie Ķekavas Kuģu mājām	18
Brāļu kapi pie Cenes mežsarga mājām, Ložmetēju kalna apkārtnē	18
Brāļu kapi Klāņu kalnā pie Ķekavas	19
Vientuļš kaps pie Katrīnmuižas	19
Brāļu kapi Krustpilī	20
Brāļu kapi pie Jaunās muižas Ķekavas apkārtnē	20
Brāļu kapi Daugavpilī	21
Brāļu kapi Valmierā ar 1923. gadā uzcelto piemiņas zīmi	21
Pirmā Latvijas bataljona strēlnieka kaps Sibīrijā, pie Makušino piestātnes	22
Goda sardze pie Svetās uguns Brāļu kapos Rīgā, Strēlnieku svētkos, 1924. gadā	22

BRĀĻU KAPU, PIEMINEKĻU UN ZĪMJU UZBŪVES

	Lapp.
Brāļu kapu plans 1916. gadā. Sastādījis A. Zeidaks	25
Brāļu kapu plāns 1917. gadā. Sastādījis A. Zeidaks	25
Brāļu kapu plāns 1922. gadā. Sastādījis A. Zeidaks	26
Brāļu kapu uzbūves pamatakmēņa likšanas moments 1924. gada 18. novembrī	26
Sacensībā izraudzītais celšanai Kārļa Zāles mets Brāļu kapu pieminekļa projektam	
Vispārējs situācijas plāns. Skats uz ieeju, liepu gatvi, ozolu birzi (vidū) un kritušo varoņu	
dusas vietu	27
Skats no kritušo varoņu dusas vietas uz akmens sētas cilni, tribīni, pieminekli un ieeju	27
Kārļa Zāles — Pieminekļi ozolu birzes laukuma vidū (pēc meta pieminekļa projektam)	28
Kārļa Zāles — Ievainotais jātnieks (pēc meta pieminekļa projektam)	28
Kārļa Zāles pieminekļa projekts	
Vispārējs situācijas plāns. Skats uz ieeju, liepu gatvi, ozolu birzi, varoņu dusas vietu un	
kapu noslēguma daļu līdz ar Latvijas telu un viņas izcīnītājiem	29
Vispārējs skats no pretējās puses	29
Koka mets Brāļu kapu vārtiem pēc K. Zāles projekta (1924. gadā)	30
Kārļa Zāles — Jātnieku varoņu grupa	30
Kārļa Zāles — Kritušie brāļi	31
Piezīme pie Kārļa Zāles projekta Brāļu kapu izbūvei	31
Vispārējs skats uz Brāļu kapiem 1918. gadā	32
Vispārējs skats uz celamo valni apkārt Brāļu kapiem 1926. gada pavasarī	32
Vispārējs skats uz Brāļu kapiem 1923. gada rudenī	33
Skats no tās pašas vietas uz Brāļu kapiem un daļu no apkārtējā valņa 1926. gada pavasarī	33
Viena no ejām gar apkārtējo Brāļu kapu valni	34
Fragmentars skats uz celamo valni apkārt Brāļu kapiem 1926. gada pavasarī	34
Brāļu kapu apkārtēja valņa celšanas darbi	35
Brāļu kapu apkārtēja valņa celšanas darbi 1925. gada vasarā	35
Skats uz daļu no celamā Brāļu kapu apkārtējā valņa	36
Brāļu kapu apkārtējā valņa celšanas darbi	36
Brāļu kapu komitejas šūnakmeņu laužuvis Allažu pagastā, pie Pullenu pusmuižas	37
Nogādātie šūnakmeņi Rīgā, Brāļu kapu komitejas darbnīcās Ķīšezera ielā	37
Akmeņu zāģējamā mašīna Brāļu kapu komitejas darbnīcā	38
Sazāģētās šūnakmeņu plāksnes	38
Pieminekļi un kapu zīmes kritušiem varoņiem provincē	
Pieminekļi Nāves salā. Pēc arch. prof. E. Laubes projekta	39
Pieminekļi Limbažos. Pēc arch. P. Kundziņa projekta	39
Pieminekļi Cēsis. Pēc arch. P. Kundziņa projekta	40
Pieminekļi Krustpilī. Pēc arch. A. Birzenieka projekta	40
Piemīņas zīme Asarē (Augškurzemē). Pēc arch. A. Birzenieka projekta	41
Pieminekļi Valkā. J. Meldera granīts	41
Piemīņas zīme Skrundas mežā pie Airītēm, kur kritis Latvijas armijas dienvidgrupas virs-	
pavēlnieks O. Kalpaks	42
Piemīņas zīme Ķekavā pie Kuģu mājām	42
Piemīņas zīme Jelgavā	43
Piemīņas zīme Ložmetēju kalnā. Atklāšanas moments	43
Piemīņas zīme Alūksne	44
Piemīņas zīme Brāļu kapos Ķemeru	44

PA AGRĀKĀM KAUJU VIETĀM

Ložmetēju kalnā 1917. gadā	47
Ložmetēju kalnā 1924. gadā	47
Tīreļa purvā 1917. gadā	48
Ložmetēju kalnā 1917. gadā	48
Nāves salā, 1922. gadā	49
Nāves salā, 1922. g.	49

Skats pie Libekas tilta Rīgā, 1919. gadā	50
Ierakumi Mārstaļielā Rīgā, 1919. gadā	50
Ierakumi pie uzejas uz Libekas tilta Rīgā, 1919. gada 11. novembrī	51
Ierakumi gar Daugavmalu Rīgā, 1919. gadā	51
Libekas tilts Rīgā, 1919. gada 11. novembrī	52
Bermontiešu pamestās lielgabalu granatu kastes uz Jelgavas šosejas Rīgā, 1919. gada 11. novembrī	52

NO KARAVĪRU DZĪVES

Latviešu strēlnieku pieteikšanās punktā 1915. gadā	55
Latviešu strēlnieku izvadišana no Rīgas uz Daugavgrīvu, 1915. gadā	55
Rezervisti pēc iesaukšanas ceļā uz dzelzceļa staciju, 1914. gadā	56
Latvijas Ziemeļarmijas brīvprātīgie 1919. gada pavasarī	56
Zaļās armijas karavīru grupa	57
Zaļās armijas pašdarinātie ieroči	57
Atsevišķā (studentu) rota pie Ventas krastiem 1919. gadā	58
Atsevišķā (studentu) rota pie Ventas krastiem 1919. gadā	58
Atsevišķas (studentu) rotas pārvietošanās uz jaunām pozīcijām Ventas plūdu laikā, 1919. gadā	59
Ievainoto gūstekņu transports Bolderājā, 1919. gadā	59
Latgales divīzijas štabs Daugavgrīvas cietoksnī Bermonta uzbrukuma laikā	60
Pirmie iegājēji Pārdaugavā pēc Bermonta izdzīšanas 1919. gada 11. novembrī	60
Imantas pulks Vladivostokas cietoksnī, 1919. gada vasarā	61
Imantas pulka atgriešanās Latvijā. Karavīru grupēšanās nokapjot no kuģa Rīgā, 1920. gadā	61
Latvijas armijas ziemeļu grupas ienākšana Rīgā, 1919. gada jūlijā	62
Kara skola ierakumos pie dzelztilta Rīgā, 1919. gada oktobrī	62
Pretlielinieku frontē Latgalē, 1919. gadā	63
Pretlielinieku frontē Latgalē, 1919. gadā	63
Atpūtas brīdis Latgales sādžā, 1919. gadā	64
Latgales divīziona komandieris un štaba priekšnieks ceļā uz priekšējām pozīcijām 1920. gada aprīlī	64

DAŽI MOMENTI NO LATVIJAS VALSTS NODIBINĀŠANĀS LAIKIEM

Latvijas valsts proklamēšana 1918. gada 18. novembrī	67
Tautas padomes plenarsēde 1919. gadā	67
Kuģis „Saratova“, uz kuģa atradās Latvijas Pagaidu valdība Liepājas osta, 1919. gadā	68
Pagaidu valdība nokāpj no „Saratovas“ Liepājā, 1919. gadā	68
Pagaidu valdība atgriežas uz „Saratovas“ Rīgā, 1919. gada 8. jūlijā	69
Pagaidu valdības sagaidīšana Rīgā, 1919. gada 8. jūlijā	69
Augstākie armijas virsnieki sagaida Pagaidu valdības atgriešanos no Liepājas	70
Pirmā vispārējā Latvijas nacionālās armijas parāde Rīgā, 1919. gadā	70
Latvijas nacionālās armijas pirmās vispārējās parādes dienā uz Esplanades, 1919. gadā	71
Pirmā kara skolas izlaiduma parāde 1920. gadā	71
Latvijas armijas dienvidus grupas virspavēlnieks O. Kalpaks Rudbāržu muižā, 1919. gadā	72
Latvijas armijas virspavēlnieka štabs 1919. gada oktobrī	72
Latvijas armijas karavīru apbalvošana ar franču ordeņiem	73
Manifestācija Rīgā, 1921. gada 26. janvārī Latvijas de jure atzīšanas gadījumā	73
Satversmes Sapulces atklāšanas svinīgais akts 1920. gada 1. maijā	74
Kara muzejs Rīgā	74

LATVIJAS ARMIJAS PULKU KAROGI

Prof. R. Zariņa projekts V. Latviešu Zemgales strēlnieku bataljona karogam	77
Latviešu strēlnieku krūšu nozīmes dažādos laikmetos	77
Pirmā Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljona karogs	78
Otrā Rīgas latviešu strēlnieku bataljona karogs	79
Trešā Kurzemes latviešu strēlnieku bataljona karogs	80
Pirmā Liepājas kājnieku pulka karogs	81
Otrā Ventspils kājnieku pulka karogs	82

Trešā Jelgavas kājnieku pulka karogs	83
Ceturta Valmieras kājnieku pulka karogs	84
Piektā Cēsu kājnieku pulka karogs	85
Sestā Rīgas kājnieku pulka karogs	86
Septītā Siguldas kājnieku pulka karogs	87
Astotā Daugavpils kājnieku pulka karogs	88
Devītā Rēzeknes kājnieku pulka karogs	89
Desmitā Aizputes kājnieku pulka karogs	90
Vienpadsmitā Dobeles kājnieku pulka karogs	91
Divpadsmitā Bauskas kājnieku pulka karogs	92
Kara skolas karogs	93
Elektrotehniskā divizona karogs	94
Sapieru bataljona karogs	95
Brūņoto vilcienu divizona karogs	96

KARŠ UN MĀKSĻA

Siliņš, J. — Tautas brīvības cīņu tēlojumi latvju mākslā	99
Goba, A. — Kara laika atskaņas latviešu rakstniecībā	107
Latvju tautas dziesmas par karu	113

Latvju dzejnieki par karu

Akuraters, J. — Uz kauju	117	Blaus, P. — Atbrīvotai Rīgai	127
Skalbe, Kārlis — Taures	117	Jēkabsons, Kārlis — Esiet sveicināti!	128
Skalbe, Kārlis — Kareivis	118	Virza, Edvarts — Fr. Briedim	128
Skalbe, Kārlis — Varoņu laiks	118	Blaus, Pēteris — Cīņa pret varmākiem	129
Treumanis, Ed. — Trīs	119	Grīns, Jānis — Sveiciens varonim	129
Akuraters, J. — Latvju strelnieki	119	Austriņš, Antons — Es dziedu dziesmu	130
Skaistlauks, V. — Latvju strelnieki	120	Ezeriņš, Jānis — Latvija	131
Skalbe, Kārlis — Sargs pie Daugavas	121	Šanteklers, Ludvigs — Invalids	131
Eglīte, Viktors — Dzintenes labad	121	Virza, Edvarts — Nakts parāde	133
Skaistlauks, V. — Kad lielgabali kluse	122	Bārda, Fricis — Karā kautas dvēselītes	134
Skaistlauks, V. — Pirms kaujas	122	Virza, Edvarts — Zemgaliešiem	134
Akuraters, J. — Virsaiša sirds	123	Blaus, P. — Bēgli	135
Blaus, Pēteris — Nezināms varonis	125	Skalbe, Kārlis — Krišs Dzelzgalvis	136
Ezeriņš, J. — Jūnijkaujas 1919.	126	Virza, Edvarts — Pulkveža atgriešanās	137
Sudrabkalns, Jānis — Kareivjiem	127		

Attēli:

Prof. Tillberga, J. R. zīmējums	99	Prof. Tillbergs, J. R. — Zīmējums atklātnei	115
Rozentāla, J. zīmējums	100	Prof. Tillbergs, J. R. — Zīmējums atklātnei	115
Senlatviešu karavīrs	101	Prof. Zarriņš, R. — Zīmējums atklātnei	117
Baumanis, A. — Senlatvju kareivja galva	102	Pērle, R. — Karoga rakstītāja	118
Baumanis, A. — Atvadišanās	103	Pērle, R. — Ierakumos	119
Alksnis, Ādams — Senlatviešu kauja ar ordeņa brāļiem	104	Grosvalds, J. — Dzīve zemniecās	120
Alksnis, A. — Senlatviešu kareivji	105	Grosvalds, J. — Ierakumos	121
Alksnis, A. — Senlatvju kareivis	106	Grosvalds, J. — Ievainoto pārvešana	122
Rozentāls, J. — Senlatvju strelnieks	107	Grosvalds, J. — Slimnīcā	123
Rozentāls, J. — Lāčplēsis	108	Grosvalds, J. — Revolūcija	124
Alksnis, A. — Kūru laiva	108	Grosvalds, J. — Mirstošais karavīrs	125
Prof. Zarriņš, R. — Zīmējums atklātnei	109	Kazaks, J. — Pirms došanās uzbrukumā	126
Prof. Zarriņš, R. — Zīmējums atklātnei	110	Kazaks, J. — Kapš	127
Prof. Zarriņš, R. — Zīmējums atklātnei	111	Vidbergs, S. — Uz Libekas tilta	128
Prof. Tillbergs, J. R. — Zīmējums atklātnei	112	Vidbergs, S. — Pie ložmetēja	129
Prof. Tillbergs, J. R. — Zīmējums atklātnei	113	Vidbergs, S. — Daugavmalā	130
Prof. Tillbergs, J. R. — Zīmējums atklātnei	114	Vidbergs, S. — Desants Daugavgrīva	131
Prof. Tillbergs, J. R. — Zīmējums atklātnei	114	Vidbergs, S. — Uz Libekas tilta	133

Dzejas ņemtas no šādiem krājumiem:

Akuratera, J. — Latvju strēlnieki . . .	no krājuma „Latvijas balades“
„ — Uz kauju . . .	„ „ „Latvju strēlnieks“
„ — Virsaiša sirds . . .	„ „ „Latvijas balades“
Austrīna, A. — Es dziedu dziesmu . . .	„ „ „Daugavas sargi“
Bārdas, Fr. — Karā kautas dvēselītes . . .	„ „ „Dziesmas un lūgšanas“
Blau'a, P. — Atbrīvotai Rīgai . . .	„ „ „Daugavas sargi“
„ — Bēgli . . .	„ „ „Būra“
„ — Cīņā pret varmākiem . . .	„ „ „Daugavas sargi“
„ — Nezināms varonis . . .	„ „ „Rakstn. u. māksl. kareivj.“
Eglīts, V. — Dzimtenes labad . . .	„ „ „Kastaļavots“
Ezeriņa, J. — Jūnijkaujas . . .	„ „ „Krāšņpats“
„ — Latvija . . .	„ „ „
Grīna, J. — Sveiciens varonim . . .	„ „ „Daugavas sargi“
Jēkabsona, K. — Esiet sveicināti . . .	„ „ „
Latvju tautas dziesmas . . .	„ „ „Latvju Dainas“
Skaistlauka, V. — Latvju strēlnieki . . .	„ „ „Tālas ugunis“
„ — Kad lielgabali kluse . . .	„ „ „
„ — Pirms kaujas . . .	„ „ „
Skalbes, K. — Kareivis . . .	„ „ „Daugavas vilņi“
„ — Krišs Dzelzgalvis . . .	„ „ „
„ — Sargs pie Daugavas . . .	„ „ „
„ — Taures . . .	„ „ „
„ — Varoņu laiks . . .	„ „ „
Sudrabkalna, J. — Kareivjiem . . .	„ „ „Spārnota Armada“
Šanteklera, L. — Invalids . . .	„ „ „Daugavas sargi“
Treumaņa, Ed. — Trīs . . .	„ „ „Svešumā“
Virzas, Ed. — Fr. Briedim . . .	„ „ „Dievišķīgās rotaļas“
„ — Nakts parāde . . .	„ „ „Laikmets un Līra“
„ — Pulkveža atgriešanās . . .	„ „ „
„ — Zemgaliešiem . . .	„ „ „Dievišķīgās rotaļas“

Fotografiskie uzņēmumi ņemti no K. Iltnera, E. Jansona, Kara muzeja, „Klio“,
M. Lapiņa, J. Rieksta, Ed. Zadinana u. c. privātiem krājumiem.